

R. 17

166

11

R 1015

CUGETUL ROMÂNESC

REVISTĂ LUNARĂ

COLABORATORII ACESTUI NUMĂR:

I. AGÂRBICEANU, T. ARGHEZI, G. AS-
SAN, AL. BĂDĂUȚĂ, I. BUZDUGAN,
DEMOSTENE BOTEZ, M. BEZA, GH.
CARDAȘ, O. W. CISEK, G. GALACȚIŢIŢI,
ION MINULESCU, GIB. I. MIHĂILESCU,
ION PILLAT, PERPESSICIUS, V. R.
ŞIRIANU, V. SÂNGERU, I. VINEA.

ANUL III

No. 1

MARTIE 1924

P III 1015

FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINCIPELE CAROL
CUGETUL ROMANESC

Director: ION PILLAT

Administrația și Redacția:

București, Strada D-r Kălinderu No. 10.

Abonamentul: 300 Lei anual

Un număr: 25 Lei

S U M A R U L

G. Galaction	„Zidul vechi al mănăstirii în cadență il isăesc”
Ion Minulescu	Pianissimo (versuri)
I. Agârbiceanu	Chipuri și icoane (Din povestirile lui Moș Andrei).
Gib. I. Mihăiescu	Troița
T. Arghezi	Post Scriptum (versuri).
Demostene Botez	Dedicație (versuri).
I. Vinea	Gravură simplă (versuri).
Ion Pillat	Satul meu: Poetul, Meșter Toader, Copacii din Sat, Părul, Amurgul, Rateșul vechi (versuri).
I. Buzdugan	Torturi de paiangen (versuri).
G. Cardaș	Documente literare.
G. Assan	Organizație internațională.
M. Beza	Romancieri englezi contemporani (Samuel Butler).

C R O N I C I :

SOCIALĂ: de M. Mihăileanu, „Problema populației față de exproprieri și de industrializare”; **TEATRALĂ:** de V. Săngeru, „Omul care trebuie să moară”, trei acte în proză de d-l Ion Minulescu (Teatrul Regina Maria).

CĂRȚI. *Perpessicius*: „Două iubiri” de I. Agârbiceanu, ed. II-a, Cultura Națională, 1923; *Al. Bădăuș*: „Poezia Nouă” de E. Lovinescu („Critice”, vol. IX), editura Ancora, 1924; *Perpessicius*: „Vecernii” de Camil Baltasar, Scrisul Românesc, Craiova, 1923, „Flaute de mătase”, idem, Ancora, Brăila 1923; *Al. Bădăuș*: „Păcatul Sfinției sale” nuvele și schițe de Al. Cazaban, ed. II, Cartea Românească, 1924; *Perpessicius*: „Anuarul Societății de lectură „Gr. Alexandrescu” a liceului „Unirea” din Focșani de I. M. Rașcu, IV, 1911—1923; a. bd. „În regatul nopții” nuvele și schițe de C. Ardeleanu, ed. Casei Școalelor, 1923.

REVISTE: Românești de Al. Bădăuș; Franceze de Perpessicius; Germane de O. W. Cisek; Ungurești de V. R. Șirianu; Italiene de G. Cardaș.

Mișcarea intelectuală din străinătate.

Tabla de materie.

„...ZIDUL VECHI AL MĂNĂSTIRII IN CADENȚĂ IL IZBESC”.

de G. Galact ion

Veacuri lungi, Biserica Română Ortodoxă a trăit liniștită și adăpostită. Atunci când Byzanțul era al Crucii, țările noastre erau prea departe și prea copile ca să ajungă până la ele zgomotul discuțiilor teologice. După ce imperiul grecesc a căzut sub loviturile Turcilor și tot Răsăritul Europei a intrat în robia sau vasalitatea turcească, opoziția față de stăpânul păgân a sporit credința și a păstrat-o energică și simplă.

Semi-luna, care, din punct de vedere politic și național, era pentru noi o nenorocire, din punct de vedere religios — printr'un fenomen elementar — era scut dureros credinții imense și naive.

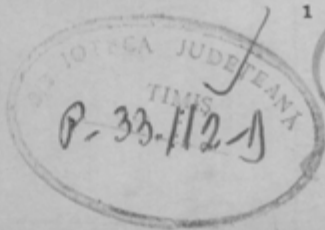
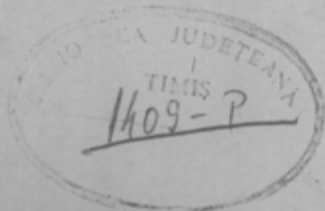
Când robia noastră politică a încetat și am izbutit să ne scuturăm și de suzeranitatea Turcilor și de bunăvoința celorlalți protectori, s'a întâmplat, în casa noastră românească, cu biserica străbună, acelaș lucru ce se petrece cu soba, când vine primăvara.

Îmbătați de soarele libertății, fericiți de primăvara noastră politică, am alergat cu toții după cele pământești, am întors spatele și am uitat de istov soba care ne încălzise, veacuri lungi, în iarna restriștilor noastre istorice. Am uitat pe sfânta încălzitoare a sufletelor noastre : biserica străbună!

Entusiaștii copii cari ne veneau de la Paris, vrăjiți de marile idei ale Revoluției Franceze, nu puteau să mai priceapă vechea noastră lume românească și arhaicele ei locașuri de închinăciune. În definitiv, toată lumea seamănă cu ei... «...Revoluția Franceză prăbușise în Geologie și Preistorie tot ce fusese mai înainte!... Egalitate, Fraternitate, Libertate!... Rațiunea : Dumnezeu... Materialismul : Evanghelie...»

Dar realitatea politico-socială, de atunci încoace, și-a tot ales și și-a tot săpat făgașuri uimitoare, iar inima omenească — în ciuda proclamațiilor Rațiunii — a plâns și s'a rugat, ca și mai înainte de *Enciclopedia Franceză*.

Cugetul Românesc

Noi Românii am făcut tot ce-am putut ca să prelungim incuria noastră religioasă și ca să cheltuim prostește bunele obiceiuri sufletești rămase din bătrâni; o jumătate de veac, biserica noastră a trăit din amintiri. Amvonul a tăcut. Teologia a ajuns o bufniță sfioasă de lumina zilei.

Ne-am pomenit, după războiul universal, sub cerul unor nevoi cu totul nouă. Ca totdeauna, atât în viața popoarelor cât și în viața fiecărui dintre noi, iluziunea a căzut, înfrântă de realitate. Mărul cel fermecător, din vecinicul copac al dorinții de a ști totul și de a dobândi totul, precum odinioară așa și azi (după ce am mușcat din el) ne lasă plini de amărăciune, plini de durere și de conștiința nimicniciei noastre.

Mii de greutate, mii de probleme — nebănuite și ironice — vin să ne impresoare azi, după ce am trăit visul până la capăt. Deși păgânismul practic, în unele privințe, a crescut azi, după război, și mai mult ca înainte de război, totuși sint destule semne că nostalgia religioasă ne cucerește încet și sigur.

În calea deosebit de grea și de amenințată, pe care ne-au croit-o fulgerile și transformările războiului, convingerile și siguranțele de mai nainte de război trosnesc și scârție ca niște roate vechi. Oameni politici, economiști, sociologi, filosofi, privesc la construcțiile lor teoretice de acum 8—10 ani uimiți și rușinați. Trufașul turn, care era să ajungă până la cer a rămas neisprăvit și pustiu, încă odată!...

Popoarele, fascinate de iluzia păcii eterne și a colaboreării definitive, s'au pomenit deodată — în 1914 — vorbind, fiecare, altă limbă (limba străvechiului și nebiruitului egoism național) și au năpustit sărmanul Babel al fraternității universale!

Simbolica întâmplare din Sfânta Scriptură s'a repetat — multiplicată și sângeroasă — sub ochii noștri, ai celor ce am supraviețuit cataclismul din acest început de veac.

Evoluționiști, progresiști, socialiști... răscoliți mormanul teoriilor distruse, născociți alte *noțiuni*, alte *valori*, alte scări spre Imposibil și, încă odată:

Puneți... *«haine de imagini pe cadavrul trist și gol»*.

Trist, gol, absurd! dacă nu te resignezi să pui gatul trufiei tale în jugul înțelepciunii evanghelice. Trist, gol, absurd! dacă nu știi Mesagiul din Sinai și nu ai văzut și nu ai înțeles Răstignirea de pe Golgotha!

Iarba crește, înflorește și moare. Codrul se premenește în fiecare an și, după vremuri, cântă, visează sau se vaetă. Dar stâncile și prăpăstiile privesc neclintite, generațiile ierbii și ale codrului, spuma și inelele anilor... Tot așa trecem și noi oamenii — cu pretențiile, cu părerile, cu iluziile și cu mândria noastră — pe lângă abisurile din Sinai, pe lângă stâncile Golgothei!

Ostenită de noua și sângeroasa goană după Imposibil, omenirea creștină stă locului o clipă și își aduce aminte de vechiul, de simplul, de etern-adevăratul catachismu:

„Tatăl nostru carele ești în ceruri...”

Adevărat, El este în ceruri!... Și noi l-am uitat încă o dată. Și am voit să avem mai mult de cât ne hotărăște această divină rugăciune, ne-am lăsat ispitei și încă o dată am căzut prada Celui Viclean.

Acest reviriment e universal întru cât, iată: îl constatăm și în frivola noastră societate românească. Dorește lumea și la noi să vie și să ingenucheze sub bolțile înnegrite, unde părinții și strămoșii noștri ingenuchează în zile resig-nate și creștine. Intreabă lumea, încă o dată, despre Casa lui Dumnezeu. Se îndeplinește, iară și iară, uimitoarea proorocie: „Vor veni la el toate popoarele și vor merge neamuri multe și vor zice: Veniți să ne suim în muntele Domnului și în casa Dumnezeului lui Iacob și ne va învăța pe noi căile sale și vom umbla întru ele, că din Sion va ieși legea și cuvântul Domnului din Ierusalim”

Astfel, vin astăzi, față în față: o societate greu încercată de deziluzia universală și dornică de mângăerile Bisericii Creștine — și Biserica noastră românească, dureros de nepregătită și goală de putere. Așa se face că avem astăzi pe lângă nenumăratele probleme politice, economice, culturale... și o gravă problemă bisericească.

Biserica noastră, scoasă din viața națională de atâta vreme se vede azi înconjurată și imbulzită de nevoile și de cererile celor ce vor să vie, iar, la sânul ei. Dar biata biserică, în acest moment, e ca un mecanism pe care l-ați lăsat incremenit o jumătate de veac și acum voiți să-l vedeți funcționând, așa deodată, — lin, exact — cu toate șuruburile în ființă, cu toate sitele și roțile, strălucitoare, neștiutoare de rugină!

Aceasta nu se poate. Ori cât de dumnezeiască este Biserica

și ori cât de adevărate sînt tainicele diamante pe cari noi oamenii le înscăunăm în slujbele, în mâinile și în zilele noastre — noi oamenii sîntem când mai buni, când mai răi și legați deșertăciunii și păcatului. Omenеște vorbind, în ceasul de față, avem nevoie de premenire și de ascensiune.

Tulburările și discuțiunile bisericești, din ultimele zile, sînt semnificative.

Cîteva personalități efervescente, fără multă povară teologică, ca și fără simțul filiațiunii și al tradițiunii noastre bisericești, au socotit că îmbunătățirea Bisericii trebuie făcută prin revoluție.

Revoluția în biserică, înseamnă schimă și erezie. De atâtea veacuri de când trăim, noi Românii, n'am cunoscut aceste fenomene bisericești. A venit vremea să le cunoaștem? Nu vom avea noi destulă înțelepciune și putere să realizăm îmbunătățirile necesare, fără să mai trecem prin durerile și experiențele altor neamuri și altor vremuri?

Trebue, oare, să sfășiem vechea și frumoasa noastră unitate bisericească, pentru ca să premenim Biserica și să aducem, din nou, norodul la altar?

Acestori întrebări, evenimentele ce stau gata să se desfășure le vor aduce un răspuns.

Dar oricare ar fi răspunsul, noi, trebuie să stabilim ca adevăruri neclintite, aceste puncte!

Astăzi, lumea vrea cu dinadinsul mângăerile religiunei — Noi, Biserica Ortodoxă, *scoși din uz* de multă vreme, ne găsim stângaci și nedestoinici să corespundem, delphin și armonios, cerințelor acestor vremuri nouă — tendințe revoluționare începe să se dea pe față, printre cetele bisericești.

Cum convingem pe răsvrățiți? Sau dacă nu putem să-i convingem, ce facem pentru încercuirea lor și pentru mîntuirea situației generale?

Ne trebuiesc oameni; ne trebuie învățătură și devotament; ne trebuie acțiune inteligentă și grabnică.

Voi vedea câți sînt în stare să lase, vremelnice ori definitiv, tihna, deprinderile molcome, orele exacte, masa bună, digestiunile învăluite în fumul de țigară... și să se ofere luptători, în greaua campanie confesională care începe.

Eu unul n'am altă putere de cât să înțeleg cum pornesc, de sub tălpile vremii, și cum cresc șuvoarele și din colțul meu, sărac și singuratic, să vi le arăt cum — spumoase și umflate — ...«zidul vechi al mănăstirii în cadență îl izbesc».

PIANISSIMO

de Ion Minulescu

S'a 'nserat
Nu se mai vede pe covoare,
Nici o floare...
In bogatele-ți inele
Nu mai suferă — vasal —
Nici un suflet mineral...
Nici un gest de mâini rebele
Nu mai turbură 'nserarea
Ce-și drapează intristarea
Pe perdele,
Pe covoare,
Pe tablouri,
Pe sofa
Și pe roșia lalea
Incrustată
Ca o pată de amurg,
Pe gura ta...

Intre noi și restul lumii
S'a lăsat ca o cortină
Neființa unei doze de morfină...
Hai să punem capăt glumei
Și pe vechile velințe
De Strehai
Și Corcova,
Hai să ne iubim în cinstea
Lui Giacomo Casanova...

S'a 'nserat
Nu se mai vede pe covoare
Nici o floare.

CHIPURI ȘI ICOANE

DIN POVESTIRILE LUI MOȘ ANDREI

de I. Agărbiceanu

Între țiganii din Dumbrăveni, dumneata, domnișorule Vasilică, știi că nici unul nu poate călca alături de fierarul Pinte. Covăcia lui, din scânduri groase, răsună iarna vara de cântecul ciocanului, iar buzunarul lui de sunetul ceasului. Căci vecinic rămâne adevărată vorba aceea: dai cu ciocanul și-ți alunecă banul. Câte nevoi nu jerpelesc pe ceilalți din neamul lui Faraon până întinerește soarele primăvara și-i scoate din bordeie și dintre zdrențe la năpârleală!

Însă Pinte zurnăie mereu banii în buzunar, are legumă în casă, îngrășe un mascur de Crăciun, iar Duminica, primenit în strae de sărbătoare, când iese din casa de zid, nimeni nu l'ar cunoaște dintre români dacă n'ar păta prea tare albimea hainelor obrazii lui negri.

Cum era de mult trecut de vremea armatei, el avu de lucru în covăcia lui cât ținu războiu, că rămăsese singur fierar în sat. Pe Țancu și pe Cuțuli, dela covăciile de din jos, îi duseră să potcovească prin Galiția caii trăsurilor, că-și pierduseră potcoavele fugind de Cazaci.

Cam pela Sângiorgiu, Pinte își cumpără un cal la care se uita ca la stăpânul său.

Ceilalți țigani nu puteau călca alătura de Pinte, e adevărat, dar nici el nu cuteza să calce alătura de cal. Era un cal murg, c'o țintă albă în frunte, destul de vechiu în zile, dar era înalt și se ținea încă bine. Il îngrijea cu mâna lui, și mereu spunea că nu-i marfă de dat la pășune, că trebuie să-l țină la grajd. Vezi bine, grajd nu avea, îl pri-ponea în dosul covăciei și-i aducea luțernă coșită și-l îndopa cu ovăz.

Când veni România, oamenii i-au eșit înainte cu ce au

putut. N'a fost casă de români să nu-i omenească pe soldați.

S'au suit grumazii mult în galițe în cele două săptămâni cât astat la noi și s'au golit destule butoiașe de vin. Se făcu chiar o asentare mai mică de cai, și oamenii chemați și-au dus surii de căpăstru și i-au dat în seama armatei.

Dela o vreme văzui pe fierarul Pintea că se oprește tot mai des pe lângă cei din neamul lui, că vorbește cu ei răstit și dă din mâini încât părea că vrea să-și smulgă brațele.

Era tot mai încruntat la vedere și tot mai supărat la vorbă.

Înțelesei în curând pricina schimbării lui Pintea: dintre toți oamenii din sat, numai ȝiganii nu făcuseră nici un dar soldaților. Pintea îi înfrunta acum, îi muștruluia ca un căpitan, iar ȝiganii desnădăjduiți, veneau mereu la el să-l întrebe dacă cutare lucru n'ar fi potrivit.

Pintea, opărit de rușine, îi arde cu sudălmile.

Căci ce le trece prin cap faraonilor?

Să meargă cu dibilele să i tragă o cântare ghinăralului! Să plece cu toți la pescuit, să facă o ciorbă de pește companiei, și câte alte minunății, încât Pintea le tăia vorba la jumătate, și-i împrôșca cu înjurături dela ușa cortului.

Dela o vreme Pintea nu-i mai căuta, pe cei cari veneau la el; îi alunga. În schimb își îngrijea ziua-noaptea calul. Îl ȝesăla, îl hrănea numai cu ovăz și cu otavă.

Și ȝiganul se făcu și mai mândru decât fusese. Nu mai schimba trei vorbe la zi nici cu ȝiganca lui, și când isprăvea cu îngrijirea calului, se ținea mereu printre roșiori. Ochii lui îmbucau șelile frumoase, frânele lustruite, hamurile de curele.

Coccea un gând, dar nu-l spunea la nimeni. Se bucura singur de ceea ce vedea în viitor, dar când se'ntorcea acasă și rămânea cu ochii la cal, nu mai știa dacă e vesel ori se întristează, dacă ochii lui ard de părere de bine ori de supărare?

Intr'o zi mă opri în drum. Intâi îmi părû că-i pare rău că mă opri; se'ncurcase de-odată în fața mea. Apoi își înălță capul:

— Moși Andrei îmi zise, ce crezi dumneata de calul meu?

— Ce să cred meștere! Mândru cal și bine îngrijit.

— Iar sta bine 'ncălicat de-un căpitan, ce zici?

— Mai încape vorbă! De altfel eu decând l'am văzut am dat cu socoteala că trebuie să fie un cal dela armată. Mare, chipeș! Unde se pot asemăna cu el căluții noștri de munte?

Pintea se mai înălțase cu un cap.

— Uite ce m'am gândit, zise el. Nu mă țiiu nuștiu cât legat de ăștia de din jos, — așa le zicea el la țigani — dar, tot îmi pare rușinos că n'au făcut nici o cinste. Eu o să-i scap de ocară asta. Mâne o să-i fac cinste căpitanului calul meu. El se'nvârti într'un călcâi și mă lăsă în drum.

Ziua următoare era toată țigănimă în jurul covăciei. Impletiseră flori în coama calului și faraonimea toată, cu haranci și puradei, nu se mai sătura minunându-se și de cal și de fierarul Pintea.

— Tot călca el a slavă mare! zise într'un târziu Pintea și porni cu calul de căpăstru. Toată ceata îl urmară cu ochii arzători și ntr'o larmă de glasuri de părea că arde.

Dar când se apropiară de locuința căpitanului se făcu liniște să s'audă musca bâzâind.

Se minună căpitanul cum de a căzut alegerea tocmai pe el, schimba fețe fețe; ceilalți tovarăși, ofițerii, pufneau. Se temu să nu fie o glumă a tovarășilor săi.

Un locotenent poznaș îl scoase din încurcătură. Se ridică dela masă și ținu o cuvântare de mulțumire. Lăudă pe țigani. Lăudă pe meșterul Pintea, care asculta nemișcat ca o stană de piatră.

Căpitanul când văzu că nu e glumă, trecu în casă, aduse un bilet, se coborî din pridvor, strânse mâna lui Pintea, și-i dădu biletul de richiziție.

Țiganul nu știa ce i se pusese în mână. Porni ca un Dumnezeu înconjurat de neamul cel lărmuitor. A doua zi fu mișcare mare de armată. Porniră din zori spre miez-noapte. Aveau să vină alți în loc.

Dar n'au venit. Din potrivă, peste două zile căzuse popul peste sat. Uitarăm de toate. Dar colo când începu-seră întrebările cele grele, după ce-l duseră legat din sat pe părintele Damian, pe primar și încă pe douăzeci și cinci dintre oamenii de frunte, veni la rând și potcovarul Pintea

— „Ai avut un cal“ îi zise jandarmul.

— Am avut.

— Unde e acum?

— L'am vândut.

— Nu era slobod să-l vinzi. Poate avea stăpânirea nevoe de el. De altfel mințești. Știm noi ce ai făcut cu el. Pinteau nu-și ridică ochi din pământ.

— Nu răspunzi? — Țiganul tăcea încrunțat.

— L'ai dăruit căpitanului. Neamul tău ne-a spus. Toată țigănimia a fost de față. Pinteau îi privi drept în obraz: mințea? Văzu că nu!

Jandarmii înainte de-a veni la Pinteau, auziseră de o sărbătoare pe care au făcut-o țiganii din Dumbrăveni; i-a prins pe faraoni în clește și i-au strâns 'până au spus tot.

Văzând că țiganul tace mereu, unul dintre jandarmi i-a ars două palme de-a răsunit covăcia.

— Cioară spurcată!

Pinteau se'ncruntă, puse mâna pe baros dar îl lăasă îndată.

— L'am dăruit cui mi-a fost drag, zise el de-odată. Și bine-am făcut! Pe el călare va veni căpitanul și va va smulge din pălării penele de cocoș. Spurcaților!" Și acum, cu ochii tulburi, ridică furios ciocanul. Se aruncară asupra lui, îl bătură, îl călcară în picioare, îl legară.

A robit un an, a venit acasă. Dar de-atunci nu mai are ochi să văză pe „cei de din jos". O vorbă nu mai schimbă cu ei. Și nu le-ar ascuți o sapă, nu le-ar zimți o seceră să-i dea o pălărie de galbeni.

De-atunci se ține român în toată legea.

Și de câte ori mă întâlnește, mă întrebă:

— Ei, Moș Andrei! Pe unde crezi c'o fi acum mânzul meu? Eu îi răspund aceleași vorbe:

— La iesle'mpărătească, meștere! Și fața lui, câtui de întunecată, se luminează.

TROIȚA

de Gib. I. Mihăiescu

— Măi, dacă soarele apune încolo, noi trebuie s'o luăm încoace, grăi Pălălaie celorlalți doi și cu toții părăsiră urma lucitoare a saniei, apucând-o spre dreapta prin zăpada crudă.

Apusul se stingea invinețind domol — și din față, din spre Nistru, îi primi un pui de vântuleț ce se stărnise pe nesimțite. Pălălaie le povestea înaintea despre patimele mântuitorului; ajunsese acum la grădina măslinilor. Tovarășii de drum, cu armele în bandulieră, cu mâinile în buzunarele mantărilor îl ascultau pe gânduri, mișcându-și picioarele alene, mulțumiți de calea, ce-o străbăteau fără comenzi, de capul lor.

— Ce-o fi acum pe la noi! oftă Miercan. Ce mai fierbere și ce mai cântec!

— În oraș, la Drăgășani au și pornit cu colindul! gemu Mandin țiganul și fără să mai asculte la țarcovnicul, care desvinovătea pe Cristos în fața Caiafei, începu cu vocea lui sbărnăitoare:

„Și te scoală fată mare
Și-mi aprinde-o lu-u-mânare
Lumânarea cea mai mare
Și-o pune-n-n-tre-i-icoane...”

— Așa se cântă pe la voi mă de ajun? bufni în răs Miercan...

— ...da Petre se prefăcea că nu mai cunoaște pe Dumnezeu,... vroi să profite de tăcerea ce urmă Pălălaie, spre a-și continua istorisirea.

— Cum vrei să ne cânte mă modărlane, izbucni abia acum Mandin cu indignare, aducându-și aminte că acel care-l întrerupsese nu era un gradat. Ce, ca la voi țărănește? La noi e oraș... Și porni și mai cu putere:

„Trei icoane 'n casa mare
Trei icoane-e-n'n cass-sa mare...”

— Se întunecă și vântul se întetește, dați drumu' la picioare băieți, îi împacă Pălălaie. Și-și grăbi și el vocea, după pasul gimnastic, pe care-l luaseră câte-și trei... — da

Petre se prefăcea acum că numai cunoaște pe Dumnezeu.
— Hm, va să zică Isus ghicise de-adevărat, se bucură Miercan de dibăcia dumnezească.

Iar Mandin, cugetă:

— Dacă el un sfânt de trei ori s'a lepădat și tot sfânt a rămas; poftim acum de te leapădă d'ai noștri și treci la nemți, că te-a mâncat gaia.

— Cin' te-a mâncat măi Mandine? întrebă a răs Miercan.

— Și ca mai du-te dracului odată! se infurie iarăși țiganul.

De departe se porni un șuerat lung, dureros și ascuțit ca gerul ce se lăsase.

— Auzi țigane, par'c'ar fi boamba neamțului la Muncel, cu tragere lungă.

— De nu ne-am rătăci cumva, îngăimă Mandin.

— Ba tot ce se poate, întări Pălălaie. Dacă n'ascuțați când se vorbește de cele sfinte.

Fluerul cerului se porni acum și mai apropiat, și mai ascuțit, și mai lung și mai dureros.

— Auzi țigane, mai glumi iar Miercan. Ți-au dat de urmă vardiștii lui Dumnezeu. Par'că ar fi la tine la Drăgășani când te repezeai peste garduri cu găscă rumânului.

Când termină cel de lângă dâșii, un alt gardist al lui Dumnezeu își încercă și el fluierul în depărtări neștiute. Și numaidecât apoi apa tuturor vânturilor se porni nemiloasă din fundurile Rusiei. Soldații îi luară firul în piept, înnotând vitejește prin valurile de crivăț și de negură.

— Ce te faci Mandine? întrebă nu fără oarecare neli-niște Miercan.

Țiganul icni...

— D'apăi cred că nu mai avem mult până la Tohatin, îi asigură Pălălaie. Și îmbărbătați de vorbele dascălului își simțiră cu toți picioarele mai solide.

Zăpada nu era mare. Și pe cer stelele străluceau de ger.

— Uite caru'! continuă Pălălaie. Tohatinul vine chiar subț el, nițel, nițel mai la dreapta...

— Auzi Mandine, mai hacana, glumi iarăși Miercan, găsind mult curaj în glumele lui. Chiar și lui Mandin, îi plăceau acum, căci ele îi dădeau impresia că vântul nu-i așa de aspru și noaptea nu-i așa de neagră cum se lăsase. El chiar ar fi vrut să găsească un răspuns la fel de glumeț și se miră cum nu-l găsește și acum așa de ușor, cum îl găsea de obicei la lumina zilei. Se hotărî însă, ca la șotia

cea nouă a lui Miercan, să izbucnească într'un hohot de râs, cum n'a mai râs niciodată în viața lui. Chiar de l'ar face Miercan cum îi va veni la gură! O glumă pe vremea asta afurisită face cât o odaie caldă.

În locul lui Miercan, a început însă Pălălaie și Mandin a tresărit:

„Miluește-mă pe mine păcătosul și întunecatul cel înfundat în păcate multe, care cu urâtele mele fapte am mâniat pe făcătorul meu. Sub acoperământul tău alerg Maică a lui Dumnezeu“.

O trambă de vânt risipi îndată vorbele dascălului, la care Miercan și Mandiu întinseră cu evlavie urechea.

— Măi da repede s'a întunecat.

Mandin, crezând că Miercan a mai spus vre-o glumă izbucni într'un hohot puternic de veselie.

— Da ce ți-e țigane, te-ai luat la întrecere cu vântul, îi urlă Miercan în ureche.

Țiganul tăcu deodată și începu să tremure. Când crivățul li se lăsă în spate, domolindu-și mânia, Pălălaie reîncepu ca la comandă:

— Sub acoperământul tău alerg Maică a lui Dumnezeu și cu umilintă îngenunchiând mă rog ție cu lacrimi, ca să îmblânzești pe feciorul tău.

Paraiele de vânt se puseră acum să curgă din toate părțile, inundând cu desăvârșire câmpia. Și cu toate se încurcau în pulpanele de manta ale celor trei voinici. Par'că se rupsesse tavanul cerului de se prăbușise calabalăcul sfinților într'o larmă îngrozitoare. Surugii nevăzuți dau chiot, dinți de strigoaică scrășneau în întunecime. Fundul cerului clocotea ca și cum dracii și-ar fi ales tocmai noaptea sfântă să-și sărbătorească nunta stăpânului lor.

Pălălaie făcea cruci largi cât îi ținea pieptul, Miercan le făcea cu vârful limbei, Mandin în fundul buzunarului. Pălălaie se ruga, dar nimeni nu înțelegea ce spune, și înaintau cu toții abia răsbind tăria vântului, înghețați de groază. Vântul par'că împrăștiase întunerecul; zapada pietrificată lumina, stelele sclipeau ca dinții de lup.

Zăpada lumina de par'că era însăși ziua, pe care noaptea n'o mai alunga la asfințit, ci o prinsese însfârșit și o călca acum în picioare, strivind-o sub greutatea întunerecului etern. Prin lumina ei învinsă, cele trei umbre își duceau spaima înghețată în suflet spre cele șapte stele ale carului

mare, căzut cu oiștea în pământ. Totul era căzut, răsturnat, dărăpănat, totul se dărăpăna încă. Lăzile sfinților cădeau fără preget spărgându-se una de alta cu sgomot nemaipomenit. Dracii cuceriseră cerul și aruncau de-acolo cu boarfe cu tot pe vechiii stăpânitori. Dascălul Pălălaie privea incremenit carul ceresc rupt și svârlit ca o biată vechitură, și ochii îi lăcrămau. Printre lacrimi vedea cum toate stelele se desprind de pe boltă, gata să curgă ca o ploaie de pietricele. Iar Tohatinul era șters de pe suprafața pământului. Și toate celelalte sate, orașe și mări ale lumii — căci noaptea de apoi venise: noaptea lui Lucifer! Și era tocmai noaptea Domnului! Și el în zadar mai aluneca pe covorul de ziuă, împietrită și scârțâietoare, prin frigul fără de margini. Capul îi înghețase de parcă era al unui om de zăpadă. Poate că așa se va prefăce lumea sub noua împărăție a întunericului!

Iar el va tot merge astfel, cu cei doi tovarăși, până când oștenii negrii, îngerii negrii ai noului Dumnezeu, îi vor prinde și-i vor întreba: Ce faceți? voi nu vă dați cu noua împărăție? I-auz-ăi cum forfotesc în văzduhul groaznic! Ce te vei face atunci Pălălaie dascăle? Vei lăsa tu pe Cristos al tău, ca Petre de teama frigărei diavolești?

Dascălul Pălălaie abia își mai trăgea picioarele și mâinile de mult numai făceau semnul crucei. Ii venia să se lase într-o rană, să se prăbușească; tot era înghețat. Tot. Numai acolo în piept, în partea stângă, acolo mai simțea ceva cald și luminos — ca luminița plăpândă, cea dintâi lumânărică pe care o aprindea în besna umedă a bisericei din Cernătești la a doua cântare a cucoșului. Numai apuca de-o aprindea și gata era și popa; apoi clopotele începeau să cânte și 'ndată și satul era în picioare... Unde ești tu părinte Elefterie, unde ești tu Cristoase, unde ești tu noapte sfântă!...

Un plâns brusc și nervos podidi ca pe-un copil pe dascălul Pălălaie. Vântul îi îngheță lacrimile pe obraz dar de astă dată nu se înapăimântă. El plângea pe Cristosul acela blând și trist, pe care-l slujise toată copilăria și toată tineretea, căci îl vedea legat în vârful unui par, căruia oștenii întunericului îi dau foc la rădăcină. În inchipuirea-i înghețată alte imagini nu puteau să i se aprindă, de cât cele pline de foc și flăcări...

Dascălului i se păru că se trezește ca dintr'un vis aievea, cum i se întâmpla adesea când se pomenea singur în biserica umedă din Cerneghești, răsfoind în neștire ceasloavele, la lumina lumânărelii din mână. Incepuse să aiureze de frig. Și groaza cea adevărată îl apucă abia acum, când își dădu seama că nu-și mai poate mișca picioarele, când încercă zadarnic să-și simtă vârful degetelor, când își simți creierul un bulgăr de ghiată, atât de tare, că scăpăra ca și cremenea scântei de aiurare. Așa mor oamenii de ger, — își aminti el c'a cetit cândva într-o carte veche: visând foc și lumină. O sfârșeală, fără chip de îndreptare, îl moleșea văzând cu ochii. Așa mor oamenii de frig: oboseala, sfârșeala, visul de-an picioarele plin de soare și căldură și-apoi perina de ghiată, patul nesfârșit de zăpadă...

...Cu giulgiu alb l'au înfășat...

Dascălul se pomeni cântând acum prohodul și se înspăimântă de moarte. Sfârșeala îl făcu să se împleticească. Noroc că Miercan avea braț puternic. Atât îi fu deajuns, ca acesta să-l atingă, pentruca Pălălaie să simtă numai de cât întărindu-i-se piciorul. Miercan era lângă el și dincolo în stânga Mandin. Și era noaptea Crăciunului, iar isbânda dracilor o prostie. Nu mai aveau să se ridice ei în vecii vecilor ca să dărâme tronul Dumnezeuesc! Ce mare păcat să visezi astfel de bazaconii tocmai în noaptea cea mai sfântă... Iar Tohatinul trebuie să fie cât se poate de aproape, acolo sub Carul mare, poate chiar îl arată cu oiștea și de aceia s'a răsturnat astfel. Dumnezeu le arata calea, ca odată celor trei magi... Dar de ce-și face cruce Miercan? Pălălaie vrea să-și întoarcă ochii spre Mandin, însă coardele gâtului sunt așa de amorțite că trebuie să-și întoarcă tot trupul. Și Mandin își face cruce... Iar Tohatinul nu mai se ivește de loc... Și aici trebuia să fie: de mult trebuiau să fi ajuns... De când rătăcesc, să nu fi găsit nici un alt sat, nici un cătun, nici o colibă... Doar erau prin părțile aștia la fiecare chilometru... Și vântul bubuie ca la Mărășești! Unde-s satele tale Doamne?: când le-a înghițit întinericul?...

Sueră așa de grozav văzduhul că dascălul s'a pus să suere și el. S'a luat la întrecere cu toată larma vântului. Și urlă de par'că ar fi domnul sublocotenent sub focul artilerie: nu-l veți doborî câinilor, nu-l veți doborî! Iar

văzduhul râde de neputința glasului lui, râde cu hohote și șueră. Și dascălul râde la fel și șueră. Picioarele i se impleticesc. Miercan și Mandin s'au lăsat mai în urmă și-și fac cruce și boscorodesc șoapte fără înțeles...

S'au oprit deodată în fața unei namile întunecoase ce-și scoate trupul mătăhălos dintr'un vârf de troian.

— Uite-l... Invingătorul! bolborosește Pălălaie infricoșat. Să nu-i cădeți la picioare fraților! miorlăe el rugător. Și cade sdorbit în puful movelei de zăpadă.

A căzut pe spate și ochii încă îi mai stau pe jumătate sgârșiți. Ceva, cineva, ascuns în ultima picătură de căldură ce i-a mai rămas în trup, îi spune să nu-i închidă de totul. Îi poruncește. Și el ascultă infiorat porunca, deși abia mai poate prididi cu pleoapa, enorma greutate ce s'a lăsat deasupra-i.

Prin sgăiala ochilor, vede ca prin vis pe cei doi tovarăși de drum. Îi și aude chiar: două vorbecare n'au nici un rost.

— Făclia aia mă...

— Torța?

— E mă, e! Torța ce dracu e!

Mandin i se pare cel mai caraghios. El pomenește ceva și de chibrituri.

— Am și chibrituri, ține tu mantaua... Vezi de te întoarce cu spatele incolo... Dela Nistru bate...

Pleoapa lui Pălălaie n'a mai putut prididi. A închis sub greutatea capacului ei de fier pe Mandin înnebunit. Iar namila de întunerec care țâșnise din vârful troianului i s'a părut că s'a prăbușit asupra-i.

— Impărăția întunericului și-a înghețului! a mai putut grăi el pentru sine, ce-a mai rămas cuget în capul lui de ghiată. Pe urmă o lumină vie s'a aprins în locul cugetului aceluia, parcă într'o peșteră de sloiuri, însă așa de mică, așa de mică încât a început să se sgârcească pentru ca tot corpul să i se înfrupte din căldura ei de chibrit.

A crezut că s'a trezit pe lumea cealaltă, pe lumea aceasta însă sub puterea nouii stăpâniri. Cineva îl sguduise cu putere, apoi simțise o căldură vie dogorindu-i întâi ca o părere, apoi din ce în ce mai stăruitor, obrazul drept.

A deschis ochii mari și nu putea să creadă privirilor. Mandin negru, cu ochi scăpărători de drac impelițat, avea în mână o torță din care cădea sforăind picuri de pucioasă.

„A trecut la ei, la ceilalți“ a ghicit îndată Pălălaie. Și ridicându-se puțin într'o rană să vadă de unde venia căldura cea mare, înțelese repede totul. Namila întunecată de care se speriasă adineaori ardea cu spor dela rădăcină puțin mai sus. Vălvătaia se sbătea furioasă cu sine însăși și, aprinsă la loc potrivit, mânca fără preget cu limbile-i de balaur din uriașul nemișcat de lemn. Vântul o asmuțea îndărătnic și cum o vedea că se lasă spre dreapta sau spre stânga, cum îi cetluia de piciorul uriașului, capul cu guri nenumărate și roșii.

— Uite c'a înviat Pălălaie! strigă Mandin cu veselie.

— Slavă Domnului! mormăi de după perdeaua grea de fum Miercan.

— Vin mă teteo de te mai desmorțește coala o lecuță că d'abia l'aprinserăm.

Pălălaie nu-și putea însă trage picioarele; se făcuseră țurloaie ca pe streșini. Noroc că 'n piept și 'n braț mai rămăsese puțină viață.

El tăcu și căută nedumerit și cu luare aminte la ciuperca par'că din lumea smeor, care ardea. O troiță!.. se lămuri și-și scuipea cu gândul în piept. „Piei drace!“ făcu privind spaimântat pe Mandin, care-și stingeia torța în zăpadă.

Căci flacăra prinsese acum tărie; limbile ei crescuseră ca visul și se întreceau una pe alta biruitoare spre coviltirul de șindrilă. Cu toate că n'ajunseseră nici la jumătatea drumului, dogoarea era atât de puternică, încât Pălălaie își putu mișca și piciorul drept.

— Dă-te la o parte Pălălaie că o să cază pe tine, sbieră Miercan din răspuțeri pentru ca să răsbească vântul.

Pălălaie se cutremură. Ardeau chipul lui Dumnezeu! Încă pe el nici odată nu-l voi putea face să treacă de partea diavolului! Se gândi să fugă, și privi în noaptea albă: i se păru că vede vântul, fărâșându-se în legioane de draci, cari sburau pe caii lor negri deasupra lumii cucerite. Mai aproape reflexul flăcărilor se sbătea domol și prietenos pe covorul de zăpadă. Când își întoarse ochii spre foștii lui tovarăși de drum, căci în cugetu-i se lepădase de dâșii, îi văzu cot la cot închinându-se. Le urmări firul privirei.

Flacăra acum se ridicase sdravăn, mângâind glesnele răstignitului și luminându-i coapsele, șoldurile, pieptul, brațele pironite. Capul stătea încă innecat în fum. Nu era o simplă zugrăveală, ci un Cristos cât un stat de om, săpat

cu meșteșug în lemn, așa cum fiul lui Dumnezeu este închipuit pe toate crucile uriașe din nelămuritele răspântii ale Basarabiei.

Pălălaie se lovea cu pumnul în piept și gemând sări în picioare:

— Ce ați făcut căinilor? strigă el, plângând, pe jumătate. Ce ați făcut vânduților?

Mandin și Miercan ingenunchiaseră și se închinau, Pălălaie se repezi cu capul în zăpadă și începu să-și care omăt pe cușmă, vâetându-se și bălmăjind vorbe fără șir. Când se potoli, surprinse pe ceilalți doi sărutând la rându-le zăpada. Și figura din crâncenă, i se induișe îndată.

— Iertați-mă fraților! suspină. V'ați întors întru Domnul, iertați-mă...

Și se lăsă din nou în mătănie.

— ...dar prea mi s'a rupt inima fraților, când l'am văzut, fraților, arzându-i picioarele... cum ardeau păgânii pe mucenici, fraților, în cartea popei Nae din Cermeghești.

Mandin păru deodată că dă semne de neliniște și întinse urechia spre depărtările negre, apoi sări repede în picioare. Pe față i se cetia o mare îngrijorare.

Pălălaie, fără să ia seama la dânsul, privea trupul sfânt și i se părea că se sgârcește chinuit de flacări. Și lacrimi îi curgeau domoale, una după alta, necurmat din ochii ce par'că se topeau de strălucirea focului.

— Iartă-mă Mandine, iartă-mă Miercane!.. Înțeleg, v'a fost frig și a-ți vrut să vă încălziți... înțeleg, înțeleg... a înțeles și el și vă iartă pentru atâta...

Miercan își ridică un genunchi, apoi încet, încet se înalță și el deabinelea în picioare, cu ochii, cu urechile în nelămuritul nopții. Și ochii par'că îi creșteau și se umflau.

— ...V'a iertat vă spun eu... o să-i vedeți fața milostivă când o ieși din fum... da eu, fraților, credeam că v'ați dat cu dracu...

Ochii lui Mandin s'au bulbucat de-asemeni și sclipeau ca stelele cerului.

— Auzi? șoptește el stins. Iar Miercan aude și tot mai stă la cumpănă.

— ...voi credeți că dracu a răsbit pe Dumnezeu?... că l'a luat pe neașteptate fiindcă... petrecea de Crăciun...

...Ehe... dar oștile unde le-ați lăsat... oștile în ger...

— Lupii! strigă Miercan scos din sărite.

Pălălaie privește uimit la Miercan. Aproape că nici nu pricepe sensul cuvântului strigat — și totuși l'a auzit mi-

nunat de bine. Dar când urechia i se umple și lui de urletul depărtat: hu, huuu, atunci se luminează însfârșit. Și surăde cu înțeles. Știe el ce fel de lupi sunt aceia: Necuratul... Legioanele biruitoare...

Hu... hu... huuuu...

Miercan și Mandin se sbat cu infrigurare. Pregătesc armele, forfotesc grăbiți în sacii cu cartușe, mâinile nu mai nimeresc ce s'apuce mai întâi. Mecanismul înghețat tăcăne. Unula destupato grenadă, altul scoate căciula focosului.

Hu... hu... huuuu...

— De ce răzi Doamne!? țipă aiurit nebunul, care tocmai s'a ridicat din noua prosternare...

Flăcările mistuiesc vrednice jumătatea de jos a sfântului trup; limbile lor lămuresc acum din plin fața mântitorului care într'adevăr râde în jocul de lumini, par'că un martir înlemnit de groază și de durere. Cei doi soldați își fac cruce, nebunul s'a prăbușit...

— Iartă-ne Doamne... Iartă-ne Dumnezeu, șoptește Miercan rugător. Am greșit... Înghețul Diavolului ne-a îndemnat., lămurește el lemnului înviat de pe cruce. Dar haita se apropie neconținut! Hu... hu... huuuu...

— ...Mandine pune-te în spatele meu... așa... pune-te bine... să nu te deslipești băiete... până... până... la urmă...

— Sfântulețule nu ne lua zilele, gemu și țiganul...

Urișa faclă s'a încins cu desăvârșire, para a răsbit prin șindrila acoperișului și aruncă până 'n mari depărtări scântei și tremurătoare preșuri de lumină; piciorul prefăcut în jăratec pârâie, troița se clatină.

— Nu mai râde sufletelul meu, împăratul meu, durerea mea... bolborosește innăbușit nebunul, cu capul în omăt... El știe că se va petrece acum o mare minune în lupta dintre dracii prefăcuți în lupi și Dumnezeu prefăcut în foc. Și așteaptă cu răsufletul reținut.

Ceilalți așteaptă deasemeni, cu mâinile pe trăgaci, tăcuți, înfiorați, solemni. Iar tunetul vântului par'că s'a potolit căci tot văzduhul nu-i plin acum decât de clocotul haitei apropiate.

Și Cristos s'a mărit cât întreaga troiță; cu păr vâlvoi de flăcări, cu brațe amenințătoare de flăcări, groaznic la chip, asemenea unei vedenii apocaliptice, stă gata să se năruie ca o revărsare de jar peste turburătorii măririi lui singuratece.

În înălțimi, vântul amuțit un răstimp s'a pornit metalic, asurzitor ca trâmbița de apoi a dreptății.

POST SCRIPTUM

de T. Arghezi

*Nu te teme de cuvinte, cel cu degetu'n urechi :
O să se prăvale noaptea și-au se amușească solii,
Sfărâmat în lutul vremii, ca un vraf de oale vechi,
Adăpost nu vor mai cere de la tine nici sobolii.*

*Nu te teme de răsunet, cel ce te'npresori cu cripte
Și te supără flăcăii fugărind în cucuruz,
Când prin trestii, lănci în tinda heleșteului înfipte,
Cântă caldă doina bălții, misticului tău auz.*

*Lasă horele și trânta să-ți învie cimitirul,
Cela ce ridici beteala iederilor peste vis
Și, uitându-ți rădăcina, îți urmezi pe boltă firul,
Pentru că în vârful o floare cât o stea i s'a deschis.*

*Pleacă-te imbelșugată, tu, tulpină, peste țară
Și cu rodul greu sărută șesul vetrei, de gunoi.
Scoate vârfuri, de te bizui, și podoabe în afară :
Rodul va cădea și singur înlăuntru, înapoi.*

GRAVURA SIMPLĂ.

de Demostene Botez

*Pe scările înguste de stejar
Un om voinic, cu cisme și murdar,
Scoboară ca să mute dintr'o casă
O mobilă de lemn de nuc, lucioasă,
Cu-atenă precauție cu care
Ar scobori-un sicriu spre 'nmormântare.*

*Stăpâna casei vine 'ngrijorată
Ca să mai șteargă mobila odată,
Să scuture amintirile toate
Ce-au prăfuit săltarele 'ncuiate,
Să nu le ducă și la casa nouă.*

Afară'i toamnă, cenușiu și plouă...

*Apoi, apare 'n ușa neagră o bătrână
Incovoiată, și ținând în mână
De rama lor de lemn două portrele
Pe care le scosese din părete:
Bunica'i și bunicu 'n uniformă,
Urcând și astăzi sub această formă
Calvarul strănepoatei lor de-acum.
Și 'n urma cotiugarului din drum
Ce duce parcă-o raclă cu trecut,
Convoiu-acesta a pornit, tăcut...*

*Pe sticla ramei ploaea se prelinge:
Bunicii parcă-au început a plânge...*

DEDICAȚIE

de I. Vinea

*Magda, nisipul vremii defuncte te-a crescut
turnând pe-un șarpe trupul cu șlefuiți de scut.
Din ierburi tari mireasma'n părul adânc se pierde,
sub frunza frunții, arsă, privește venin verde.*

*Mucenicești pe gură surâsul răstignit,
arșița Magda'n coapse și'n sâni s'a cuibărit.
Păstrează cui, deci, lutul tihnit atâta sete? —
— Vreau să-ți fiu apa suptă de buze și de plete.*

SATUL MEU

de Ion Pillat

POETUL

*Nu sunt al lui, dar satul e în mine;
Trăește 'n sufletu-mi cu toți ai săi.
Simt cum mustesc în sângele din vine:
Copaci și case, oameni buni și răi.*

*Amestec fără seamăn: cer și glie,
Iubiri, dureri și chiot și blestem —
Tot universul strâns într'o moșie...
O, Doamne, fă să-l deapăn ca pe-un ghem!*

MEȘTER TOADER

*— Din moși strămoși ai tăi au fost la stâni;
Din tată 'n fiu la păpușoi săpară,
Ce te-a făcut să iai mistria 'n mâni,
Moș Toader, omule cu vorba rară?*

*— Din băligar, nuiiele și din lut,
Prin foi de brustur și prin flori de nalbă,
Ca o făptură vie mi-a crescut
Miorița satului: căsuța albă.*

COPACII DIN SAT

*De ce-ai sădit în satul nostru case
Și garduri vii, căruțe și plugari,
Când singuri stăm — răzeși cu crengi pletoase —
Și-l străjuim de vânturile tari?*

*Și omului de ce i-ai dat ființă:
Azi e aici și mâine e'n vecini,
Când noi suntem un loc și o credință,
Ai satului — din frunză'n rădăcini.*

PĂRĂUL

*Sunt râsul clar al satului — întruna
Mi-arăt la soare dinții albi de prund.
Când vine noaptea lacrimi îmi dă luna,
Când crește norul, plânsete ascund.*

*Dau oamenilor jimbla aurită,
Dar morile cu roata lor mă bat...
Ștreqarii svârlă 'n mine, ca 'ntr'o vită,
Cu bolovani — când fața le-am spălat.*

AMURGUL

*Oprit pe muchia dealului din zare
Ard focuri printre clăi în umbre mari,
Podesc cu aur drumul strâmt de care,
Și scot lumini din sat ca din amnar.*

*Pe cositorul apelor coclite
Intind subțiri și lucii foi de-argint,
Și-acum în umbra nopții desvelite
Doar ochii verzi ai mățelor i-aprind.*

RATEȘUL VECHI

*Acolo unde-a fost popas și cântec
De lăutari și sfat de cărăuși,
Tăcut pătrunde-al lunii lung descântec
În hanul fără geam și fără uși.*

*Și-acolo unde ți-aducea odată
Hangița vinul roș în cofăel,
Lung țipătul buhaiului de baltă
Mai chiamă 'n noapte moartea după el.*

TORTURI DE PAIANGEN.

de I. Buzdugan

*Toamna gârbovită, în burnus de lână,
Si catrință veche de șcaț-sălbatic,
Peste văi și dealuri, vine dela stână,
Unde-și duce turma de oi, la iernatic.*

*Și cum vine baba, șovăind pe-o rână
Poartă 'n brâu-i firav furca de aramă,
In furc' atârnă caerul de lână
Canură țigae — nouri suri de scamă.*

*Toarce Toamna, toarce din fuior de vremuri
Fire lungi de zile — funingei în furcă —
Torturi de funingen deapănă pe ghemuri
Și cu cât descurcă — tot mai rău le 'ncurcă.*

*Fire de paiangen deapănă sub zare,
Uite: tot pământul l-a 'ncălcit în fire;
Cine o să vină să-i descurce oare
Firele 'ncălcite — tainicile fire? .*

*Cui urzește Toamna falnicul vășmint...
Uite cum sporeștepânza ei de ape:
Cui îi țese Vremea giulgiul de argint
Și pe cine Toamna mâni o să-l îngroape?!*

DOCUMENTE LITERARE

Scrisori primite de d-l Iacob Negruzzi dela diferiti
scriitori Români, publicate

de Gh. Cardaș

DELA I. L. CARAGIALE

I.

6 Ianuarie 1880, București ¹⁾

Onorabile Domn,

Bagă de seamă după acest vocativ că sunt necăjit.... Onorabile Domn, pentru ce mi-ai pus în numărul acesta scrisoarea, când ne învoisem amândoi ²⁾ ca să rămăie pe luna viitoare? — pentru ce dacă mi-ai pus-o, mi-ai pus-o așa la coadă ca un fel de umplutură sau ca o belea? — pentru ce dacă ai vrut să mi-o pui, ca *belea* — mențin cuvântul — nu mi-ai trimis a doa corectură, și mi-ai lăsat opera plină de greșeli, greșeli compromițătoare? — pentru ce să'mi văz eu opera între poeziile lui T. V. Ștefaniu și ale lui I. V. Ștefaniu? ³⁾ — răspunde pentru ce?

Eram hotărît să nu'ți mai dau urmarea, dar d. Maiorescu mi-a citit o scrisoare, ba doă, din partea d-tale, și în cari te arăți a fi într'o nesucită poziție. Eu, cum sunt generos, nu mă lasa inima să te mai prigonesc. Îți trimet pe a doa, am onoare însă să-mi formulez niște condiții, fără de cari nu voi u să mai apară ceva de mine în „Convorbiri“. Iată condițiile: Să'mi trimeți doă corecturi și să mi se execute toate însemnările făcute de mine; apoi să mi se pună în

¹⁾ Scris cu creionul și de altă mână. Această dată trebuie schimbată. Cf. mai departe.

²⁾ Cf. autograful.

³⁾ T. V. Ștefaniu și I. V. Ștefaniu la care face aluzie Caragiale n'au colaborat la „Conv. Lit.“ cu aceste nume. Probabil că e vorba de altcineva.

foaie oriunde, numai nu între I. V. Ștefaniu și T. V. Ștefaniu. Scrisoarea a doua, schimbându-se numai titlul și iscălitura cum am însemnat eu, să se culeagă tot cu garmond ca cea d'ântăiu, și să se așeze și pagina tot în coala din urmă ¹⁾).

Salut respectuos pe d-na Negruzzi, asemenea pe toți domnii din „Junimea” în deosebi pe d-nii Pogor, Naum, Carp, Misir și chiar pe dumneata.

Mă rog nu mă mai batjocori.

Al d-tale

I. L. Caragiale.

În cercurile bucureștene, cari citesc „Convorbirile” scrisoarea mea ²⁾ n'a prea plăcut. Toți o iau ca o răsbunare în contra actorilor.

II.

Ilustre și iubite Hatmane ³⁾,

Aseară am terminat de copiat libretul *complet* partea prozii. Eram să vă bat o depeșă în această privință spre a vă da știrea cea de bucurie, când am găsit pe fratele d-v. stimatul primar, care mi-a permis cu bunăvoința caracteristică familiei, să-l rog a se însărcina d-sa cu aducerea acestei scrisori. Muzica este lăsată la competentele locuri spre cea d'antăi încercare. În principiu, însă, acești domni mi-au spus că, piesa ⁴⁾ fiind neapărat admisă, teatrul de aici ar avea nevoie de o gălușcă; trebuie dar numai decât să înghițim gălușca. Oare să fie imposibil? Ce zici? Oare

¹⁾ După acest cuvânt se află scris cu creionul pe marginea scrisorii: „De ce? T. M. Gerade nicht”.

²⁾ Scrisoarea despre care vorbește Caragiale a apărut sub titlul: „Amintiri din Teatru” în *Convorbiri Literare* 1881 No. de la 1 Ianuarie, sub iscălită: «Luca». — Aceasta ne îndreptățește să rectificăm data scrisorii, puind 6 Ianuarie 1881, în loc de 1880, cum s'a trecut cu creionul probabil de T. Maiorescu. — Nota Edit.

³⁾ Pe ultima pagină a scrisorii se află trecută data de 1880 cu creionul, probabil de d-l I. C. Negruzzi.

⁴⁾ E vorba de „Hatmanul Baltag” piesă scrisă de Caragiale în colaborare cu D-l I. C. Negruzzi, și publicată mai târziu în „Convorbiri Literare” anul XVIII (1884-85) p. 56 sq. Cf. și Iacob C. Negruzzi „Autografe române” Buc. 1923 Academia Română, Memoriile sect. literare seria III. t. I mem. I p. 12.

nu, după Constituția noastră cea liberală, stagiunea Teatrului, coincidează cu sesiunile Senatului și Sfântului Sinod?... Să dăm parastase la vreo episcopie; Românul nu piere, să sperăm dar. Pe de altă parte, Teatrul de aici, foarte abotnic de reprezentații productive, ar fi prea doritor să realizeze opera noastră, și astfel nu s'ar târgui mult să acorde multă zamă găluștii în chestie. Până una alta pune-te d-ta în vorbă cu maestrul Codiță despre afacerea aceasta, însă numai *în principiu*, de oare ce tratativele afacerii și le rezervă Teatrul.

Astfel dacă d-ta și Codiță ați pune afacerea pe un teren așa încât să îndreptățească pe persoana să formuleze (vreo ¹⁾) pretenție neadmisibilă, atunci s'ar periclita afacerea, la care de aminteri, nimeni nu se interesează mai mult ca noi. Eu nu o declar aceasta celor dela Teatru; eu mă las greu, ba chiar le-am spus că nu cred să le-o pot da, pentru că voi eu s'o păstrăm pe altădată.

„Junimea” începe; talanga mă chiamă.

Răspunde'mi când vii. Am nerăbdare să-ți arăt opera gata și sfârșită și să te fac a recunoaște că nu sunt așa de leneș pe cât ziceai.

Salutări de mâini d-nei Negruzzi. Complimente lui Codiță, tutulor domnilor din „Junimea”.

Nu mai mă lăsa să scriu.

Al d-tale stimatoriu
Stacan Comis.

București Sâmbătă 29 Oct..

9 fără ¹/₄ seara la d. Maiorescu.

Salutările mele Plească zis și Missir ²⁾

III.

1883; februarie 4 st. n. dumin. București

Onorabile,

Mai ăntăiu nu lipsesc a cerceta despre scumpa D-v. sănătate și doresc ca mica mea epistolă să vă întimpine în momentele cele mai fericite; căci eu, din mila Creatorului, mă aflu în cea mai deplină mulțumire, fizicaminte, moral-

¹⁾ Șters în autograf.

²⁾ Scriere deosebită.

minte și intelectualmintе ; nu pot însă, vai! a zice tot așa și dintr'un punct de vedere mai important cu mult — adică pungamintе vorbind. Aceasta ¹⁾ chiar mi-a întârziat și mie călătoria ce trebuia s'o fac încă dela ianuarie 25 st. n. spre a doua capitală a noastră.

Am sosit ieri din Rimnicul-ne-Sărat și am găsit la domiciliu stimabilele D-v. două (2) carte postale din 4/16 și 5/17 ianuarie, pentru cari mă și grăbesc a vă acuză recepțiune.

Alături, pe lângă prezenta, copia a patru (4) numere de muzică, menite a potoli, până să viu eu în Iași, voracitatea, dacă mă pot exprima astfel, a D-lui maestru Codiță ²⁾, pe care'l salut cordial. Nu puțin m'am bucurat când am aflat, din stimabilele D-v. menționate, că imisul maestru s'a suit la înălțimea libretului cu ferma rezoluțiune d'a nu se cobori d'acolo niciodată, — și mă bucur cu atât mai mult, onoratul meu colaborante, cu cât prin laudabila suire a citatului componist, se adeverește o vorbă a mea memorabilă, pe care am zis'o cu toată încrederea ce o am în priceperea mea și în talentul maestrului: „Opereta de Codiță — am zis — va fi un cap de operă!“.

Ziceam mai sus, onorate colaborante, că anexele de pe lângă prezenta mă premarg cu puține zile în municipiul D-v. În adevăr, după toate probabilitățile voi fi în Iași peste vreo zece zile.

E nedescriptibilă impaciența cu care adăsat momentul când să ne întoarcem iar la cheful de operă al nostru (N. B... A nu se trece cu vederea jocul).

Până atunci, rog a arăta Doamnei Negruzzi respectuoasele mele salutări. Domnilor din „Junimea“ asemenea, după vârstă și importanță.

Iar eu rămân ca totdeauna

Al D-v mai mic colaborante
Inspector I. L. Caragiale

1. P. S. — Rog a arăta junelui Missir căința mea profundă că am fost un infam în respectul seu. Când oi veni la Iași, am să'l fac să mă ierte... Să mă ierte?... Da! mă va ierta, de sigur; dar... va uita el oare, Dumnezeuul meu?!...

¹⁾ În această scrisoare litera: s este scrisă de câteva ori cu caracter gotic.

²⁾ Maestrul Codiță, trebuie să fie vestitul muzicant Eduard Candela, cel cari a pus pe muzică piesa „Hatmanul Baltaz.“ Nota editorului.

2. P. S. — Spuneți lui Codiță să se ferească de coarda lirică — și să rămână — în caracterul odată convenit.

3. P. S. (*Cu răgăciune de a se publică*). Ce deosebire este între Drul Kremnitz și o sofă? Nici una: sofaoa este un pat olog, doctorul asemenea.

4. P. S. — (Publicați'l măcar pe acesta, spre în curajare). Care este culmea greșelii de punctuație? — Să treci o gărlă pe virgule, în loc s'o treci pe punte.

Sincer Stimatoriu
Caragiale.

DELA A. VLĂHUȚĂ

Târgoviștea 25 Ianuar 1881
Aceste-l privesc pe Redactor!

Stimabile Domnule Redactor.

Abia ieri putui citi scrisoarea D-voastră din 28 Decembre. Am lipsit din Târgoviștea aproape o lună și jumătate.

Respect foarte mult și vă sunt recunoscător pentru observațiile ce îmi faceți relativ la poeziile ce v'am trimis în urmă.

Am cerut fetiței apă, e lipsită nu numai de inspirație dar și de originalitate: D-na Dora d'Istria într'un studiu pre interesant: *Les Chants populaires de la Grèce* (*Revue des deux mondes* T. 70 din 1 Aug. 1867) apropos de Nereide citează un cântec din Creta.

„Une belle Néréide — en habit blanc — me rencontra dans un sentir.....

Et je lui demandais de l'eau. De l'eau elle ne m'en donna pas, — et dans sa bonté — *elle me donna les levres*, etc...

Brațe de schijă — vă murturisesc că 'mi plăcea mult la început mai ales că și D-l Beldiceanu, pe care în tot d'a-una l'am admirat și — care e atât de norocos în alcătuirea figurelor de cuvinte, — leagă aceste două noțiuni (braț și schijă) în frumosul D-sale poem Vornicul Groza¹⁾.

¹⁾ Publicat în «Convorbiri Literare» anul XIV (1880-1881) p. 171-176.

Indreptarea ce fac e cam slabă — dar în sfârșit etc.:
 Păcătuit'a omul în vremuri fericite,
 Când nu-i lipsia nimica, nici hrană, nici odihnă,
 Când n'avea a se teme de zile amărite... etc... etc...
 Dacă câte o dată ați ave timp să răsfoiți și caietul...
 ori nu.

Ați făcut destul pentru mine și nu's vrednic să vă mulțumesc. Mi-ați deșteptat gustul de a scrie, și ce e mai mult, m'ați învățat a'mi cântări fie care vorbă — vă voi fi pururea recunoscător.

Cu adânc respect
Vlahuția

II.

Tergoviștea, Februar 12, 1881.

Stimate Domnule Redactor,

De găsiți ceva bun în aceste versuri, dați-mi voia să le închin D-voastră spre semn de adânc respect și recunoștință ce vă păstrez.

De nu veți respinge-o în totul, voiu îndreptă, fără întârziere, greșelele ce mi se vor arăta.

Cu deosebit respect
Vlahuția

LUTUL GANDITOR ¹⁾

D-lui I. Negruzz

Lut insufletit de raza vecinicei Dumnezeiri,
 Aluat în care cerul, cu pământu'i plămădit, —
 Tainică verigă, care leagă cele două firi:
 Vecinicia de-o clipire, — infinitul de finit.

Verme tăvălit în tină, care muști din cer cu dinții,
 Urieș semeț pe care o suflare te doboară!
 Tu a cărui mână scurmă măruntaele științei,
 Și a cărui cugetare iè nimicul drept comoară;

În zadar te'ncerci a rupe pânza care te desparte
 De enigma nepătrunsă: *ce a fost?* — și *ce va fi?* —
 Cartea facerei e noapte; — eară cea-l-altă carte;
 Nu e scrisă,... sau de'i scrisă, — nu ți-e dat a o citi! —

¹⁾ Nu știm din ce pricină această poezie n'a fost publicată în revistă.

Ai în față și la spate dou semne de'ntrebare, —
 Tu, sărmane-ți trudești mintea ca să afli vr'un răspuns...
 Dai cu sfredelul în aer, — cați un strop pierdut în mare,
 Cerci zadarnică cercare în noianul nepătruns.

Și când mintea ta, zdrobită de nebuna'i alergare,
 Abia poate să mai ieasă din a vremii adâncime.
 Și când vezi că ziditorul n'a lăsat un drum pe care
 Să se urce micul verme pân'la a lui înălțime.

Tu turbezi nesocotite! și în oarba ta mînie
 Strigi: O nu! — Dumnezeuirea nu e de cât o părere,
 O nălucă născocită de-a norodului prostie!
 Creatorul e natura, — ea e singura putere.

Vreme, Chaos, ceruri — rideți. Microscopica furnică
 Spânzurată de-o lunetă, vă pătrunde, vă strivește. —
 Ea măsoară infinitul, — întunericul despică. —
 Înaintea creaturei — Creator te umilește!

A. V.

III

Stimabile Domnule Redactor,

Permite-ți tinărului D-vs. școlar ca, după un an aproape
 de tăcere, să vină earăși cu slabele lui prinoase și să abu-
 zeze earăși de răbdarea și bunătatea D-vs.

Între bucățele ce vă trămit e una „Scrisoare unui bă-
 trân”¹⁾ care nu pare a fi de cât tipătul unei uri personale,
 și că atare nevrednică de a figură în bătrâna și serioasa
 Dvs. revistă.

În realitate însă nu e așa. Poate că am tras puțin cu
 coada ochiului pe de lături, însă simburele concepției mele,
 vă mărturisesc cu sinceritate, a fost cu totul abstract, obiectiv,
 străin de patimele înguste ale zilei.

Am vrut să fac o poezie în sensul acesta, ear nu să in-
 sult; — și lucrarea a eșit astfel, pentru că am năzuit la
 reliefuri, — am căutat să stabilesc o antitesă între ceace
 trebui și cea ce văd, între adevărata și venerabila icoană a
 bătrâneței și între ruginiții (nu ruginitul) de cari zilnic ne

¹⁾ Publicată sub titlul: „Scrisoarea către un bătrân” în „Convorbiri
 literare” anul XVII (1883) No. 1 p. 32-33.

lovim. — Ori cum — decât unele versuri *numai*, ar impede publicarea, le puteți tăia.

De altminterile nu greu vă va fi să cunoașteți cât de mult mi place și mă silesc să fac în mic, ceea ce face în mare D-l Eminescu, a cărui tăietură genială în versuri, nu o pot înde-ajuns admira. — Mi va sluji de model acest mare maestru, care și cunoaște atât de bine limba, și care și mlădie atât de artistic gândirea.

Iertați-mă, vă rog, de momentele prețioase ce vă răpesc.

Al D-vs. devotat și pururea recunoscător

A. Vlahuță

Târgoviște 6 Mai 1882

IV.

Dobrovăț 7 Iulie 1885

Stimabile Domnule Negruzzi,

Imi pare reu că nu voi pute de cât foarte rar să vă mai trimet câte- ceva. — Nici o dată nu voi înceta de a prețui revista D-voastră. Cu ea mi-am făcut, în mare parte, puțina mea educație literară. — S'aș fi un ingrat, dac'aș uita simpatica încurajare, ce mi-ați dat'o, într'un timp, în care meritam și mai puțin de cât astăzi, prețioasa D-voastră atenție. Ași fi foarte fericit să-mi dau tot ce am mai bun „Convorbirilor Literare“. Dar fiindcă nevoile mă tirăsc aiurea, mă voi mulțumi numai din când în când cu cinstea de a'mi vedea încercările publicate într'o revistă, care, ori ce s'ar face și s'ar zice de cei mititei, își va păstra, sunt sigur, și de aci înainte rangul de cea mai bună și mai serioasă revistă literară la noi.

Vă trimăt aci două încercări. Nu știu de le veți găsi de publicat. Din cea de-a doua, mai ales, trebuesc multe versuri scoase și câteva refăcute: arare-ori s'a văzut o idee mai simplă, îmbodobită în atâtea frase, — dar ce să'i fac?..

Mi'i greu să mai reviu.

Cu deosebită stimă

A. Vlahuță

P.S. Stau la țară până'n Septembrie. Dacă cumva ați avè buna intenție de a'mi răspunde câte-va linii, adresați-mi-le la „Dobrovăț (Județul Vlaslui)“.

A. V.

ORGANIZAȚIE INTERNAȚIONALĂ

de George G. Assan

Una din cele mai însemnate consecințe ale războiului mondial este progresul ideii de organizație internațională.

După cinci ani de lupte, de suferințe, de prăbușire economică, era firesc să se desvolte între popoare năzuința unei vieți mai generoase, mai pașnice și mai productive. De aceea, odată cu dictarea condițiilor de pace la Versailles, reprezentanții puterilor învingătoare au căutat să stabilească principii și organisme cari să creeze raporturi strânse și permanente între statele atât de greu încercate.

Pe lângă Curtea Internațională de Justiție, Liga Națiunilor, Organizația internațională a Muncii și seria întreagă de conferințe și de convenții cărora li s'a pus baza, constituie pe terenul politic, social și economic, rezultatele acestei tendințe.

Din cauza condițiilor cu totul speciale de după războiu, roadele lor nu corespund încă așteptărilor ce s'au pus în ele, însă necesitatea lor nu mai poate fi contestată azi, de nici o minte înțelegătoare a vremurilor.

Civilizația secolului nostru nu se mai poate concepe fără o legătură continuă între diferitele comunități ce sunt menite să-i asigure mersul înainte. Interdependența diverselor state e astăzi prea mare, progresele tehnice prea perfecționate și concepția ce omul își face despre umanitate prea înaintată, pentru ca să ne mai putem lipsi de instituțiile ce sunt indispensabile dezvoltării intereselor generale.

Și dacă ideia unei organizații internaționale și începăturile realizării ei își au origina mult înaintea conflagrației europene, apoi acum, după războiu, utilitatea unor relații strânse și permanente între toate statele a căpătat un caracter hotărâtor pentru menținerea păcii, pe cât de greu obținute, pe atât de șubred așezate.

Perspectivile războiului modern sunt așa de înfricoșătoare și consecințele lui materiale atât de grave în alcătuirea economică actuală, încât toate mijloacele trebuiesc puse în joc pentru a evita conflictele între popoare.

Pe de altă parte, pe terenul social, progresul intelectual al clasei muncitorești, pe zi ce trece mai conșiente de rolul covârșitor ce-l are ca factor principal al producției, face ca astăzi conflictele sociale să ia forme extrem de primejdioase. Or, în chestiuni de această natură e dovedit că legiferări particulare pentru fiecare stat adesea nu sunt posibile, de multe ori nu sunt eficace și că numai măsurile de caracter internațional pot aduce remedii ori determină soluții capabile să stabilească relațiuni pacifice între muncă și capital.

Astfel, menținerea păcii între popoare și asigurarea dezvoltării normale a producției înăuntrul lor, la cari instituțiile internaționale sunt chemate să contribuie în așa largă măsură, fac ca astăzi chestiunea prezenței acestora să nu se mai poată pune.

Speranțele ce ele întrupează și posibilitățile ce conțin, le fac viabile; nici scepticismul disolvant al unora, nici necunoștința condamnată a altora, nu le mai pot primejdi existența.

Dar pentru ca organizațiunea aceasta internațională să-și capete toată dezvoltarea și eficacitatea necesară, e nevoie în primul rând să câștige încrederea tuturor.

Cât mai amănunțită cunoștință a organismelor ce o compun și a rolului ce e chemată să joace e de aceea trebuitoare și nu trebuie scăpată nici o ocazie pentru a pune în evidență rezultatele ce a putut determina până în prezent.

Vom folosi deci prilejiul adunării anuale de la Geneva a Conferinței Internaționale a Muncii, pentru a arăta pe scurt origina, organizația și rezultatele de până acum a acestei instituțiuni, menită să contribuie mai mult ca oricare alta, la armonioasa dezvoltare a progresului general.

Încă de pe la mijlocul secolului trecut, adică de când producția industrială luase în apus un avânt însemnat, în mai toate statele occidentale s'a pus chestiunea protecției lucrătorilor, prin legiferarea raporturilor dintre capital și muncă.

Condițiile acesteia deveneau, într'adevăr, din zi în zi mai grele prin sporirea generală a producției și deci prin intensificarea concurenței industriale. Abuzurile grave la cari aceasta dădea loc și exploatarea nelimitată a mânei de lucru deveneau o primejdie socială față de care legiutorul nu mai putea rămâne indiferent.

Astfel, numeroase inițiative s'au ivit în diferitele state pentru regulamentarea condițiilor de lucru și unele legi au luat naștere având de scop să protegiască pe muncitori prin limitarea orelor de muncă, prin interzicerea lucrului de noapte la copii și oprirea intrării lor în fabrici înainte de o anumită vârstă, prin protecția femeilor, a celor întrebuințați la munci primejdioase, ș. a. m. d.

Dar dacă în mai toate țările civilizate asemenea încercări începeau să prindă, legiuitorul în fiecare din ele înainta cu multă sfială pe această nouă cale de legiferare.

Ezitatea această justificată își are explicația în pericolul ce-l prezenta, din punct de vedere al concurenței internaționale, efectul unor astfel de restricțiuni impuse producției. Desigur că statul care lua inițiativa unor regulamentări de asemenea natură și cel care mergea mai departe în sensul acesta se punea singur într-o situațiune defavorabilă față de celelalte state în cari legiferări similare nu existau. Economiceste deci, în raport cu producția internațională, statul acesta era să sufere. Or, pentru a asigura interesul material imediat, guvernanții de pretutindeni se fereau să dea satisfacție intereselor umanitare și celor superioare ale națiunii care fără îndoială cereau o protecție a clasei muncitorești, a cărei bună stare determină în mare parte viitorul unui popor.

Și atunci, față de aceste două interese contrarii, trebuia găsită soluțiunea care să permită ocrotirea mâinei de operă prin reglementarea relațiilor dintre muncă și capital, fără ca totuși interesele economice ale statelor să fie stingherite.

O organizație internațională pentru legiferarea chestiunilor muncitorești era singură în măsură să asigure un asemenea rezultat.

Ideia luase naștere și manifestațiunile ei urmau să devină mereu mai numeroase până să ajungă în sfârșit la realizări concrete.

Astfel, rând pe rând diferitele congrese sau conferințe cu caracter social s'au ocupat, fie măcar în treacăt, de această chestiune votând moțiuni cari cereau punerea bazelor unui drept internațional al muncii. Asociația internațională a lucrătorilor, la congresul ținut în 1866 la Geneva, declară chiar, că reglementarea internațională a condițiilor de lucru constituie una din principalele revendicări ale clasei muncitorești. Aceiași atitudine o adoptă diferitele congrese socialiste ce se țin în toate centrele mari industriale din

Franța, Belgia, Germania și Elveția, unele din ele elaborând proiecte în sensul unei legislații internaționale. Mai mult, voci autorizate se ridică înaintea parlamentelor și diverse proiecte de legi se depun pe birourile corpurilor legiuitoare.

Însfârșit, guvernele însăși, față de dezvoltarea ce lua acest curent și de manifestările repetate ale claselor muncitorești, ies din rezerva ce și-o impuseseră până atunci. Astfel în primele luni ale anului 1881 guvernul elvețian face — dealminterea fără rezultat — primele demersuri pe cale diplomatică.

A mai trebuit însă să treacă zece ani până când reprezentanții mai tuturor statelor mari industriale să se întrunească în congresul internațional de la Berlin. Dar nici de data aceasta — cu tot caracterul oficial al adunării — rezultatele practice, (privitor în special la reglementarea lucrului în mine, la repausul duminical, etc.), nu au fost satisfăcătoare. Totuși ideea își urma mersul și două noi manifestări importante avură loc cu prilejul congreselor internaționale ținute, în 1897, la Zurik și la Bruxelles unde necesitatea unei organizații între toate statele s'a afirmat cu putere.

Trebuia să ajungem până în primul an al secolului acestuia, pentru ca în congresul ținut la Paris în 1900 să se pună înfățișat bazele unui organism cu caracter permanent, prin înființarea „*Asociației internaționale pentru protecția legală a Muncitorilor*”.

Organizația acestei noi instituții, al cărui sediu a fost fixat la Bale unde un an după înființare și-a și ținut prima adunare generală, spațiul prea restrâns nu ne îngăduie s'o descriem în mod detaliat. Este însă de ajuns a se cunoaște că în formația ei intrau diferite secțiuni naționale constituite în fiecare stat, că activitatea ei se desfășura în adunări anuale și că pentru asigurarea unei legături de continuitate asociațiunea a creat în sânul ei Oficiul internațional al Muncii. În ce-i privește scopul, ea trebuia să urmărească prin toate mijloacele stabilirea unei legislațiuni internaționale privitoare la condițiile mănii de lucru în raporturile ei față de capital. Pentru aceasta, asociațiunea a întreprins o întinsă operă de propagandă, a publicat un buletin al Oficiului menit să răspândească și să desvolte concepția noiei legiferări, a creat un birou de studii și de informații pentru adunarea materialului necesar și prepararea unei serii de

proecte, însășit, a depus toate silințele pentru ca să determine, prin presiunea ce exercita asupra guvernelor, soluțiuni practice în favoarea protecțiunii claselor muncitorești.

Eforturile acestea au avut însășit ca rezultat adunarea mai multor congrese oficiale în cari delegații autorizați ai diferitelor guverne au putut ajunge la hotărâri de reală însemnătate, dat fiind că mai multe din ele au și fost traduse în fapt prin votarea, în statele respective a legilor și regulamentelor apropiate.

Vom cita *Conferința de la Berna* din 1905 și *Convențiunea internațională* ce i-a urmat în anul viitor asupra regulamentării lucrului de noapte pentru femei și interzicerii întrebuințării fosforului alb; de asemeni seria întreagă de convenții bilaterale între diferitele state pe cari asociația le-a determinat, cum de pildă: Convențiunea Franco-Italiană din 15 Aprilie 1904, relativă la garantarea reciprocității de tratament a mânei de lucru, tratatele între Franța și Belgia, Germania și Olanda, Anglia și Franța din 1906, 7, 8, și 9, privitoare la reciprocitatea în materia de accidente de muncă cel încheiat în 1913 între Franța și Elveția, etc. etc.; însășit conferința din 1913 de la Berna care a pus bazele unei convențiuni internaționale relative la limitarea orelor de lucru, convențiune ce trebuia iscălită în Septembrie 1914 cu prilejul conferinței ce deja fusese convocată, însă care nu s'a mai putut ține din cauza izbucnirii războiului mondial.

Aceasta este pe scurt evoluțiunea ce a urmat chestiunea organizării internaționale a muncii până în preajma războiului.

După cum am văzut, origina ei se găsește pe de o parte în progresele industriale cari prin intensificarea producțiunii generale sporeau repede concurența și determinau astfel o agravare a condițiunilor de muncă, pe de altă în desvoltarea intelectuală a clasei muncitorești care începea să revindice cu tărie regulamentarea pe cale internațională a chestiunilor privitoare la raporturile ei față de capital.

Dar dacă evoluțiunea aceasta apare destul de lentă și rezultatele destul de reduse în timpul celor câte-va decenii decând ideia luase naștere, cu totul alt aspect trebuia să dea chestiunii cei cinci ani de război european.

Intr'adevăr, printre consecințele covârșitoare pe cari războiul le-a determinat, acele relative la chestiunile muncii au luat pe terenul social o însemnătate deosebită.

Conflictul ce 'ntotdeauna a existat între capital și mâna

de lucru trebuia în mod firesc să se agraveze după pierderile materiale incomparabile și zdruncinările morale pe cari omenirea le-a încercat. Imensele necesități ale războiului ceruseră mânei de operă eforturi excepționale, perturbările sociale din răsăritul și centrul Europei provocaseră printre clasele muncitorești de pretutindeni, o vie agitație. Dezorganizarea generală a producției necesită o activă intensificare a acesteia, în timp ce condițiile în cari foștii ostași de până eri se întorceau la lucru ereau atât de neprielnice.

În fața unei asemenea situații guvernării tuturilor statelor trebuiau să-și unească eforturile pentru ca să asigure odată cu încheierea păcii și liniștea necesară pe terenul social, fără de care greaua operă de reconstrucție generală nu putea fi întreprinsă.

Și iată de ce — ca rezultat al acestei necesități, iar nici decum ca efectul unui umanitarism teoretic — găsim în tratatul de la Versailles odată cu Pactul Ligei Națiunilor și bazele Organizației Internaționale a Muncii.

Inscrierea clauselor relative în însuși tratatul de pace ce trebuia să lege laolaltă mai toate statele civilizate, fusese energic cerută de către clasele muncitorești în chiar decursul războiului. Astfel cu prilejul diferitelor congrese sindicale și profesionale ținute în Anglia, Elveția, Suedia, în anii 1916, 17, 18 și 19 s'au votat moțiuni însemnate prin numărul și importanța organizațiilor prezente, insistând toate asupra necesității regulamentării prin tratatul de pace a chestiunii travaliului. Deasemeni, imediat după armistițiu s'au depus în fața parlamentelor în Franța, Italia, Germania, rapoarte și proiecte de legi ce tindeau la acelaș scop.

Așa fiind, în momentul în care reprezentanții tuturilor puterilor adunați la Versailles elaborau condițiile de pace, clauzele privitoare la muncă și-au găsit în mod firesc locul în partea a XIII-a a tratatului.

Statele semnatare, adică totalitatea membrilor Societății Națiunilor ce lua naștere, se angajau astfel să garanteze reciproc crearea organizației internaționale a muncii, asigurând în modul acesta colaborarea lor permanentă la opera de consolidare socială ce au întreprins.

Prin ce mijloace trebuia să se ajungă la acest rezultat, iată ce ne va arăta descrierea sumară a noii instituții ce lua ființă.

Partea intitulată „Travaliu“ din tratatul de pace, conține în primul rând o adevărată profesiune de credință, îndi-

cându-se prin articolul 427, o serie de principii generale cari formează bazele viitoarei legislațiuni internaționale.

Aceste principii sunt următoarele:

Munca nu poate și nu trebuie considerată ca o marfă;

Dreptul de asociațiune atât pentru lucrători cât și pentru întreprinzători, cât timp obiectul acestei asociațiuni nu e contra legilor în vigoare;

Salariul muncitorilor trebuie să le garanteze, în raport cu costul vieții, condiții bune de traiu (salariu minim);

Ziua de opt ore sau pe săptămână 48 ore de lucru;

Repaus săptămânal de 24 ore, pe cât posibil Duminică;

Interzicerea muncii copiilor până la o anumită vârstă și limitarea duratei ei pentru tinerii de ambele sexe, în vederea sănătății și educației lor;

Pentru muncă de valoare egală, salariu egal ambelor sexe;

Asigurarea prin lege în fiecare țară a unui tratament echitabil pentru muncitorii de origină străină;

Inființarea în toate statele a unui serviciu de inspecție menit să vegheze la protecția lucrătorilor, stabilită de lege;

De aceste principii generale trebuie să se călăuzească Organizația Internațională a Muncii în stabilirea noii legislațiuni, ce grație ei va fi adoptată de toate statele componente ale Ligei Națiunilor.

Conferința internațională ce are a se întrunii odată pe an cel puțin, împreună cu Biroul Permanent al Muncii de la Geneva, sunt cele două organe create prin tratatul de pace. Iată în rezumat compoziția și modul lor de funcționare.

Conferința este formată din doi reprezentanți al guvernelor și din câte un reprezentant al patronilor și unul al muncitorilor din țările respective. Delegații își pot alătura câte un cosilier tehnic, având doar vot consultativ. Fiecare delegat votează în parte și trebuie să aibă deplină libertate în emiterea votului. Hotărârile se iau prin majoritate de jumătate plus unul, în afară de anume cazuri speciale în care se cere o majoritate de două treimi.

Ordinul de zi al lucrărilor unei sesiuni se hotărăște de către Direcția Biroului Muncii care-l comunică diferitelor guverne împreună cu convocarea adunării generale; aceasta, odată întrunită, are dreptul de a modifica și completa ordinea de zi.

Lucrările conferinței pot duce la două rezultate: 1. *recomandările* asupra diferitelor principii legislative pe cari

statele membre sunt invitate să le traducă în legi și regulamente ; 2. *proiecte de convenții internaționale* cari odată votate de conferință sunt înaintate guvernelor respective pentru a fi supuse ratificărilor necesare, al căror schimb se face în urmă prin mijlocirea biroului permanent de la Geneva.

În ce privesc statele ce nu ar respecta convențiile ce le-au ratificat, ele își pot atrage următoarele urmări: 1. *reclamațiile* aduse la cunoștiința Biroului de către organizațiunile muncitorești ori patronale ; 2. *plângerile* adresate lui de către unul din guvernele contractante sau de către membrii conferinței însăși ; 3. *recursurile* înaintea Curții permanente de justiție internațională. În toate aceste cazuri, Biroul ia măsurile necesare, cerând informațiuni, făcând anchetele trebuitoare și redactând raporturi în consecință, pentru ca în urmă, prin mijlocirea Ligei Națiunilor, să poată fi luate sancțiuni economice, adică de ordin financiar, vamal, etc.

Biroul Permanent al Muncii de la Geneva este condus de către un consiliu de administrație compus din 24 de membri : 12 reprezentanți ai guvernelor, 6 ai organizațiilor patronale și 6 ai celor muncitorești. Alegerea lor se face de către delegații respectivi din conferința generală.

Rolul Biroului este pe deoparte să asigure legătura de continuitate a organizației din punct de vedere administrativ și financiar iar pe de alta, să adune prin anchete, cercetări științifice, informațiuni, statistici, etc., tot materialul necesar preparării conferințelor periodice, a proiectelor legislative, aplicării convențiilor precum și reclamațiunilor privitoare lor.

În vederea aceasta s'au creat în sânul lui numeroase secții având fiecare o misiune bine determinată : s'au întreprins cercetări științifice ; s'a format o bibliotecă din cele mai complete de studii și documente, se tipărește o serie de publicații periodice, lucrări de specialitate, ș. a. m. n.

Astfel constituită, Organizațiunea Internațională a Muncii sub privegherea eminentului său conducător, domnul Albert Thomas, a desfășurat până acum o intensă activitate, atât prin lucrările Biroului cât și prin acele ale diferitelor conferințe ce au avut loc până astăzi

De la prima adunare generală ce s'a ținut la Washington în toamna anului 1919, patru alte conferințe au avut loc la Genua și Geneva.

Rezultatele lor se traduc prin elaborarea numeroaselor proiecte de convenții și recomandări votate. Cadrul restrâns al acestui articol nepermițându-ne a intra în detaliile acestora, ne vom mărgini a cita: convențiunile relativ la ziua de 8 ore, la protecția femeii și a copiilor, recomandările privitoare la chômage, acelea tinzând la crearea oficiilor de igienă a muncii, a birourilor de plasare, a asigurărilor contra lipsei de lucru, cele ce se referă la ziua și condițiunile muncii în agricultură și marină, cele cu privire la repauzul săptămânal, la învățământul tehnic, la accidente și inspecția muncii, etc., etc.

Aceste proiecte de convențiuni, chiar dacă pentru motive de oportunitate politică ori de întârziere administrativă n'au putut toate fi încă ratificate, cea mai mare parte din ele însă s'au aplicat efectiv de către diferitele state. Deasemenea, numeroasele recomandări ce s'au votat au fost introduse în cea mai mare parte a legiferărilor recente.

În modul acesta, legislatura muncii se completează armonic în toate statele, măsurile de protecțiune ale mânei de lucru devin mereu mai perfecte și mai generale, tratamentul ce i-se asigură, egal și reciproc între țări; astfel, odată cu ameliorarea condițiunilor de traiu ale muncitorilor, se ameliorează acele ale producțiunei generale.

Desigur, opera Organizației Internaționale a Muncii nu este desăvârșită, alcătuirea ei chiar, prezintă poate unele neajunsuri cari au putut-o întârzia, vitregia vremurilor, prin nesiguranța politică și criza economică intensă de astăzi, a împiedicat dezvoltarea ei normală. Nu e mai puțin adevărat însă că rezultatele sunt evidente; ea s'a dovedit a fi în măsură să contribuie la stabilirea unor raporturi mai drepte și mai sigure între diferiții factori ai producțiunei, al cărei progres numai astfel poate fi garantat.

Din descrierea sumară a acestei instituțiuni am putut vedea unul din aspectele noii organizații internaționale cari, asigurând în interior liniștea pe terenul social, e menită să determine, prin solidaritatea ce crează între popoare, relațiuni mai pașnice între ele.

Concepția unei asemenea organizații permanente între state era considerate ieri încă drept o iluzie, astăzi asistăm la primele ei realizări: ea va constitui curând, poate, baza civilizațiunei de mâine.

ROMANCIERI ENGLEZI CONTEMPORANI

I.

SAMUEL BUTLER

de M. Beza

Intr'unu din multele cărți pe cari le scoate H. G. Wells, fără simțul cuvenitei măsuri, a calificat de zădărnice goală opera romancierului Henry James; și, poftit de acesta din urmă să-și îndreptățească învinuirea, i-a răspuns într'o scrisoare:

„Pentru domniata literatura ca și pictura este un „sfârșit; pentru mine literatura ca și arhitectura e un „mijloc, are un folos“.

Ni se dă aci în câteva cuvinte, atitudinea literară obișnuită, Impinsă de Wells prea departe în lucrări ce-ar vrea și nu pot fi romane și nici tratate speciale, dar care se țin totuș de tradiția engleză. Intr'adevăr, de când s'a fost publicat *Pamela* lui Richardson și până târziu după Dickens, o vădită preocupare socială însuflă scrisul ficțiunii engleze; unii din romancieri deadreptul ținând la reforma anumitelor instituții, și toți dorind să fie socotiți mai de grabă niște călăuzitori morali: aceasta investia cu o demnitate oșebită menirea lor atât în ochii criticilor cât și ai publicului. Și, dacă într'un fel nu se ocrotia pe față cauza virtuții sau religiei, dacă autorul nu mijlocia el însuși când și când cu felurite comentarii, dacă nu se opria spre a-ți șopti aparte credința sa ori învățăturile ce-ar fi să tragi din cele scrise — cum e cazul cu Thackeray în *Vanty-Fair*, totuș povestirea se lungea descori în episcade și aluziuni lăaturalnice, se aprindea de focul biciuirii moravurilor, scădea în calmul umorului sfătos ori zbugnia în hohotul râsului de haz: totul fără un plan, în forma slobodă, romancierul lăsându-se copleșit de prisosul vieții bogate, ce n'ar fi putut-o prinde în strâmtoarea cerințelor artei.

Acest caracter oarecum național-englezesc îl păstrează și Samuel Butler în *The Way of all Flesh*, singurul roman al unui învățat cu neîndoioase trăsături excentrice, cari l'au dus până la încercarea de a dovedi într-o carte cu tot dinadinsul, că *Odisea* ar fi opera unei grecoaice din Trapani pe coasta Siciliei. Fiu de preot și nepot de episcop, se pregătise el însuși la Cambridge pentru cariera religioasă; însă, câțva timp de ucenicie într-ale bisericii la Londra, i-a clătinat credința și l'a făcut să emigreze în Noua Zeelandă. Șederea-i aci de cinci ani, îndeletnicindu-se cu creșterea vitelor, i-a dat răgaz de reculegere și de simțire a contrastului izbitor dintre viața simplă în atingere cu largul firii și aceea din orașele mari, prinsă în cătușele convențiilor și ipocriziilor de tot soiul. S'a mai adaus atunci și apariția *Originei Speciilor*, care i-a răscolit gândurile în sensul unei întregi producții începute prin articolul *Darwin among the Machines*, o satiră împotriva materialismului teoriei evoluționiste.

Mașinele, socotea Butler, au luat în puținele veacuri din urmă o propășire nemăsurat de iute și de intensă, în comparație cu aceea de mii și mii de ani a vegetalelor și animalelor. Astăzi încă și câtă lume nu este în slujba de fier a mașinelor, dar ce-ar mai fi dacă aceiaș teorie a lui Darwin s'ar fi aplicând și lor! Negreșit că ar ajunge în stăpânirea unei monstruase conștiinți ce ne-ar strivi cu totul; față de mașini am fi și noi, ceeace ne sunt astăzi vitele de jug. Intorsătura oarecum burlescă aci ascunde o idee îngrijitor de profundă. A redat-o între alții și Baudelaire, până la indentificarea sfârșitului omenesc cu progresul însuși, care n'ar fi însemnând alta decât risipa treptată și sigură a oricăror urme spirituale, sufletești din noi, sub povara mecanismului.

Studiul *Darwin among the Machines* a intrat mai târziu în cuprinsul unui volum *Erewhon* — anagrama lui Nowhere, adică nicăeri—unde sub forma unei călătorii într-o lume de utopie, dincolo de ținutul Rangitata cunoscut lui în Noua Zeelandă, atacă în chip ironic viața modernă, luând în considerare încă o latură a teoriei evoluționiste, și anume Selecția Naturală. În locul pornirii oarbe, Butler pune un simț viu și intern al ființelor spre dezvoltare — simț transmis în virtutea memoriei, care prin deasa și continuă repetiție ajunge înconștientă, de unde și însemnătatea eredității tratată pe larg de el într-o altă carte, *Life*

and Habit. O pomenesc, fiindcă servește de temeiul romanului *The Way of all Flesh*.

Spre a-și ilustra credința în moștenirea personalității din părinți în urmași, ne descrie în șaisprezece capitole trei generații de oameni cu stare, dar strâmți în concepția lor asupra vieții; ceea ce ajută mult înțelegerea mediului în care va crește eroul, Ernest Pontifex. În adevăr, decum se naște, bunicu-său i-aduce pentru botez o butelie cu apă dela râul Iordan, a cărei însușire binefăcătoare nu întârzie a se manifesta mai întâi în chipul osebit al creșterii sale: deabia se poate ține în picioare și este învățat cum să îngenucheze; înainte de a vorbi măcar bine e silit să bâlbâie rugăciuni și să creadă ceea ce nu pricepe defel; nu i se îngăduie să iasă cu nimic din voia părinților și acasă și la școală e ținut în acelaș cerc îngust de moravuri ce-și găsesc lesne îndreptățirea în vreun citat din Biblie; orice îmbold de judecată proprie e stărpit fără cruțare, încât bietul Ernest cade treptat în triste nedumeriri asupra iubirii datorite părinților. Exclamă într'un rând:

„Sunt orfeline pentru copii, cari și-au pierdut părinții
„— oh! dece, dece nu-s adăpostiri și pentru oamenii în
„vârstă, cari nu i-au pierdut încă?“

De aceia și răsuflă ușurat, când se îndepărtează la Cambridge pentru studii teologice și apoi, după ce-i sfințit diacon, la Londra. Aici un tovarăș mai știutor în cele religioase îi pune'n cap înființarea unui așa zis „Colegiu de Patologie Spirituală“ — un mijloc nu prea bisericos de a-l fura de toți banii ce-i are. Totodată neofitul nostru în zelul său neînfrânat și spre a cunoaște mentalitatea păturii de jos, se așează într'un centru al orașului mai atins de sărăcie și păcate. Intr'aceiaș casă cu el stau și două fete cam prea des cercetate de tineri frumosi îmbrăcați. „Sunt frați și veri ai lor!“ așa lămurește cel puțin doamna Jupp, gazdă îngăduitoare, care își zice văduva unui căruțaș, deși n'a fost nici când măritată. Ernest cugetă serios: unde ar fi mai nimerit să-și înceapă misiunea decât în însăși locuința sa? Și așa pornește din odaie în odaie. Dar la fiecare pas întâlnește piedici nebanuite, simte că aduce oarecare tulburări printre oameni; și când încearcă să pătrundă la una din fete răvna sa de convertire e altfel interpretată și e dus la închisoare. Liberat după șase luni, fără de haina-i religioasă, dă peste altă năpastă: își unește

viața cu o femeie decăzută, care bea și bea până la ataxie; și spre a-și duce necazurile cu ea, deschide o mică dughiană cu vechituri.

Cetind toate aceste, începi dintr'un timp să desprinzi și ideea de căpetenie, pe care cu un zâmbet ironic o presupune autorul în scrisoarea Apostolului Pavel către Romani, pusă ca moto în fruntea cărții:

„Știm că toate lucrează laolaltă spre binele aceloră ce „iubesc pe Dumnezeu“.

Adică experiența fusese binefăcătoare în multe privinți eroului nostru. Il împinse la judecată cu sine-însuși: nenorocul cu pușcăria grăbi schimbarea gândurilor sale, așa cum gogoășele viermilor de mătase, trimise în coșuri pe vagoane, clocesc mai din vreme. Și, când Ernest pierde și cinste și prieteni și bani, de nu-i mai rămâne nimic, în fundul său găsește totuș o credință demnă de nenumăratele încercări, anume că: în afară de orice dogme și pretenții creștine sau necreștine, totul e să fii un om — un *gentleman* în sensul englezesc al cuvântului.

Numai cât, în chiar structura sa romanul prezintă o slăbiciune. Butler ne spune dintr'un început, că la vârsta de douăzeci și opt de ani eroul său va pune sigur mâna pe o moștenire lăsată de o mătușă. Așa, simțim bine că, adâncindu-se și zbătându-se oricât în vârtoare, tot va eși pe urmă la liman: suferința sa nu-i decât un purgatoriu înadins rânduit. Lipsește emoția neașteptatului, ni-se arată mai mult filozoful decât romancierul, susține o teză încă și cu citații și cu numeroase elemente autobiografice. Sunt însă în *The Way of all Flesh* și anumite însușiri ce-l ridică deasupra tradiției și-l pune oarecum la răscrucea dezvoltării romanului englez.

În deobște scriitorii dinainte înclină a-și deosebi personagiile create, întocmai ca un păstor oile: în albe și negre — eroi și infami; procedeul — stărue de altminteri și în bună parte din literatura noastră, întemeindu-se negreșit pe o cunoaștere psihologică superficială. Un romancier de pătrunderea lui Dostoievski ne face să întrevădem scânteia bunătății până și în sufletele celor mai întunecoși criminali. Ceeace reiese din lăuntrul ficțiunii scriitorului rus, Butler o spune deadreptul în *The Way of all Flesh*:

„Lumea desparte vițul și virtutea cași cum ar fi două „lucruri ce n'au nimic unul dintr'altul. Și nu-i așa. Nu

„există virtute folositoare care să n'aibă un aliagiu de „vițiu și cu greu, de mai este, vreun vițiu care să nu pòarte „cu sine puțin avânt de virtute....”

Și aiurea:

„Hotarele vițiului și virtuții sunt grozuv de rău trase. „Jumătate din vițiile, pe carii lumea le osândește cu tărie, „au într'însele urme de bine”.

De pildă, caracterul atât de bine prins al doamnei Jupp, gazda lipsită de simțul moral, ocrotitoarea promiscuităților amoroase, ni se zugrăvește simpatic într'un fel. Apoi stilul romanului, precis și limpede, este foarte nimerit ironiei, care nu-și greșește ținta; tocmai prin cumpătarea-i stăpânită izbește și răstoarnă criteriile atâtor judecăți curente.

Denunțarea sentimentalității obișnuite de a socoti sărăcia ca un bine, când dimpotrivă ea este una din cele mai grele crime; rostul covârșitor al banului, nu ca element de stărnire al conflictelor pătimase cum îl redă Balzac, ci ca un simplu mijloc de îmbunătățire a traiului; înfățișarea iubirii din familie numai ca o pretenție silnică; tirania creșterii urâte în școli; fățarnicia castei religioase, adesea prea conștiente, spre a nu fi plină de uneltiri vătămătoare; groaza datoriei împlinite cu înlăturarea oricărei plăceri; pornirea oarecum agresivă a femeilor în vederea căsătoriei — toate acestea din Butler au fost reluate de către urmași ca Bernard Shaw, și cu vâlvă aduse dinaintea publicului în piese cum e *Major Barbara*, după reprezentarea căreia autorul, fiind învinuit de înrâuriri străine, a răspuns cu deplină sinceritate:

„Ajungi aproape să dispari de literatura engleză când „vezi că un studiu atât de osebit asupra vieții engleze ca „*The Way of all Flesh* al lui Butler face așa de puțină „impresie, încât dacă mai târziu eu vin și dau piese, în „cari pătrunzătoarele sugestii libere și proaspete ale lui „Butler își au o vădită parte, sunt întâmpinat cu vagi „trimiteri la Ibsen și Nietzsche...”.

C R O N I C I

SOCIALA: Problema populației față de expropriere și de industrializare.

de M. Mihăileanu

„Sărăcia este un imbold pentru înmulțirea populației”.
Adam Smith

Un publicist francez a câștigat un premiu de 50.000 de franci, cu o broșură de 32 pagini privitoare la cele mai nemerite propuneri pentru înmulțirea populației în Franța.

Se pare însă, că pe cât de aducătoare de câștig a fost această scurtă broșură pentru autorul ei, — pe atât de stearpă va rămâne în ceiace privește rezultatele favorabile, pe care cu nespusă nerăbdare i le ceré marea republică franceză. Căci, și ziarul, care ne aducea această veste, se arăta foarte neîncrezător asupra roadelor, pe care în astă privință le așteaptă unii dela o propagandă prin conferințe sau broșuri. Și se pare că din nefericire lucrurile nu pot să stea într'altfel.

„Populațiunea a crescut — spune sociologul francez D'Avenel — sau s'a redus în trecut, urmând alternative de urcare sau de coborâre, pentru motive cunoscute sau misterioase. Unor perioade de înmulțire a populației au urmat lungi epoci staționare. Dacă mizeria sau prosperitatea fac câteodată să descrească sau să sporească cifra oamenilor, se găsesc și ținuturi, care rămân suprapopulate într'o sărăcie statornică, și altele în care oamenii, deși înnotând în belșug, sunt rari”.

Concluzia ?

„Concluzia — spune D'Avenel — este că nu e cu puțință să se constate în astă privință vreo lege, sau să se formuleze vreo proorocie; cel mult, dacă se pot formula dorințe. Și totuși, se multiplică broșurile, ligile, conferințele pentru a excita pe Francezi să se înmulțească; dar ei nu se mai înmulțesc. Se vede că ei nu simte nevoia de a se înmulți”.

Înțelegeți ?

Cu privire la înmulțirea populației, cel mult dacă se pot formula oarecari dorințe. Și încă, adăogă D'Avenel: «Se cuvine ca și aceste dorințe să nu fie contradictorii. Așa de pildă, nu se poate poseda în acelaș timp : o populație deasă și salarii ridicate; înțâetatea industrială și fericirea agricolă; un foarte puternic curent de emigrare și o sporire a efectivelor militare. Toate acestea se exclud. Trebuie deci să ne alegem bine dorințele, și să ne resemnăm să nu dobândim rezultate contrarii».

Ce însemnează aceasta ?

Aceasta însemnează că, dorind, de pildă, ca populațiunea să se înmulțească, trebuie numai decât să ne așteptăm, ca mână în mână cu sporirea populației să se vadă accentuându-se și o treptată scă-

dere a salariilor, adică, și o treptată sporire a mizeriei. Se poate negreșit ca mulți să socotească drept foarte curioasă această afirmație. Și totuși, sunt sociologi vestiți, care susțin tristul adevăr, că cifra populației descrește când lumea înnoată într-o bună stare materială, și că din potrivă, cifra populației crește, când lumea se sbate în grea strâmtorare. Așa, de pildă, iată ce susține profesorul sociolog Nitti, fost de curând prim-ministru al Italiei, în a sa scriere: *Populația și sistemul social*:

„Că o mare precizie statistică s'a demonstrat, că în Franța orașele în care cifra nașterilor este mai mică, sunt cele locuite de micii burghezi, care trăesc din rentă. În schimb, orașele, în care cifra nașterilor este cea mai considerabilă, sunt orașele manufacturiere sau porturile de mare, locuite în mare parte de o populație de lucrători sărmani”.

Acasta, la orașe. Dar la țară?

„La țară — spune Nitti — ancheta agricolă în Franța a dovedit că cei cari sunt proprietari de pământ au tendința de a nu se înmulți, în vreme ce muncitorii de pământ, care lucrează la alții, și care nu posedă nimic, au rămas credincioși datoriei de a se înmulți”.

Și nu numai în Franța se observă acest ciudat fenomen:

„Această slabă fecunditate a claselor posedante — adaugă Nitti — este un fenomen universal, pe care ușor îl poți constata pretutindeni. El nu există numai în Franța cea puțin fecundă, ci și în țările renumite printr-o puternică creștere a populației, cu aceeași precizie și cu aceeași intensitate”.

Și explicația nu este — după economistul italian — greu de dat:

„Țăranul, care nu posedă nimic, căzut fiind la nivelul simplilor muncitori cu palmele — spune Nitti — se înmulțește fără greutate, îndemnat fiind de nevoia de a-și găsi în salariile copiilor săi un supliment necesar”.

Și din potrivă:

„Îndată ce plugarul ajunge să stăpânească un petec de pământ, nu vrea ca acest petec de pământ să fie mai târziu divizat, și de aceea el caută să nu aibă de cât un copil, pentru că cu un singur copil nu va fi nici un partaj”.

Ei bine, după acest mare sociolog italian, o tristă soartă ne-ar aștepta pe noi Români, și nu din altă pricină, ci numai după urma improprietății țăranilor. Căci dacă este adevărat, că pretutindeni plugarul încetează de a mai fi prășitor de copii, îndată ce ajunge să posede un petec de pământ, — ușor înțelegem ce nenorocire s'ar năpusti asupra țării noastre, care și până azi nu a fost dintre țările prea mult populate.

S'ar părea deci, că la orașe ca și la sate populațiunea n'ar putea să fie prea deasă, decât sbătându-se în cea mai neagră mizerie. S'ar părea deci că nu este cătuși de puțin ciudat sociologul francez D'Avenel, când își pune următoarea întrebare:

„Dacă pentru a poseda o populațiune prea deasă trebuie să avem o industrie înfloritoare, și dacă pentru a avea această industrie, trebuie să plătim foarte puțin pe lucrători, urmează de aci că popoarele n'ar putea să fie numeroase de cât cu condițiunea de a trăi mizerabil”.

În orice caz, fapt neîndoios este că cele de mai sus constatări nu sunt cătuși de puțin de natură să dea dreptate acelora care își închipuiesc că mai ales la noi chestiunea înmulțirii populației ar putea fi cu siguranță în chip favorabil deslegată prin deslegarea chestiunei

agrare. Căci este indeobște prea mult împărtășită credința, pe care decurând un savant etnograf român, o formulă astfel în *Convorbiri Literare*:

„Nimic nu era mai important pentru statul Român pe cale de emancipare și cu gând de *întregire națională* de cât sporul grabnic al populației. Cu orice preț îi trebuia o țărâtime foarte numeroasă și puternică, spre a face față tuturor nevoilor: *armată, negoț, industrie*, etc. Chiar ca vită de muncă, dacă ar fi fost să-l socotească proprietarul pe țăran, și tot ar fi trebuit să simtă, că după cum plugăria se face mai bine cu vite multe și puternice, decât cu puține și slabe, — tot așa o moșie cu vite mai multe, cu țărani sănătoși, cu gospodari temeinici și cu familia numeroasă, rentează mai mult de cât o moșie pustie, în care munca trebuie să se sprijine pe o mână de oameni slabănogi, săraci și cu copii puțini. Prin urmare, *deslegarea chestiei agrare în legătură cu chestia populației trebuie să fie problema fundamentală a statului român în tot cursul veacului al 19-lea.*”

Ei bine, — dacă întemeiate sunt cele formulate și constatate de Nitti și D'Avenel, — apoi nici decum nu este de crezut că înstărirea țărâtimei ar putea aduce înmulțirea populației. În acest caz, mai curând am putea crede, că amânându-se până azi deslegarea chestiei agrare, nu numai că nu s'a lovit, dar încă s'a și venit în ajutorul chestiei populației. Este negreșit cam ciudată și cam întru-tătoare această încheiere; dar după cât se pare, anchetele întreprinse și statisticile întocmite în astă privință, nu ne îngăduie să tragem o altă încheiere mai îmbucurătoare.

De altfel, — nici nu știu dacă la țară astăzi, mai ales astăzi — ar mai fi de trebuință o populație prea deasă. Să mă explic.

Astăzi se accentuează din ce în ce tendința de a se introduce tot mai mult mașinismul și în agricultură. Ei bine, acest mașinism agricol, care este atât de dorit și la noi ca și pretutindeni, — are nelămurabilă urmare, că din cauza lui o sumedenie de brațe de la țară devin netrebuincioase.

„Progresul în agricultură — spune D'Avenel — contribuie la popularea unei țări pustii, al cărei pământ ar fi încă nedefrișat. Dar progresul mașinismului agricol, într-o țară de multă vreme populată, contribuie la despopularea satelor, pentru că trebuie mai puțină lume pentru a face aceleași munci. De 50 de ani mii de motoare cu aburi, care șueră și gâfăie la noi, precum și nenumărații mecanici, care își multiplică forța prin îndemănare și prin repeziciune, au înzestrat Franța cu o cifră nespuse de mare de brațe artificiale; — sclavi supuși, muți și cumpătați, o imensă progenitură a poporului francez, care este învinuit că nu dă naștere la destui copii”.

Iată dar că și aci nu se pot dori două lucruri contradictorii. Cu alte cuvinte, nici aci nu se poate dori, ca odată cu mașinismul aplicat în agricultură, să mai putem avea la țară munci îndestulătoare pantru o cât mai deasă populație de plugari. Căci e la mintea omului că „brațele artificiale ale mașinelor agricole vor înlocui și face netrebuincioase multe, foarte multe din brațele plugarilor”.

„Ar fi naiv — încheie D'Avenel — să ne bucurăm de faptul că mașinismul suprimă din brațele de la țară, și în același timp, — odată aceste brațe suprimate —, să deplângem faptul că nu se mai află atâta lume pe la țară. Căci mai înainte populația rurală își întrebuința timpul liber, torcând și țesând sau scormonind pământul pentru a scoate vreun mineral; în timp ce astăzi, cu centralizarea

manufacturieră a industriilor textile și metalurgice, muncitorii agricoli dacă ar găsi de lucru în timpul secerișului și al culesului viilor, ar rămâne lipsiți de ocupație timp de zece luni pe an.

Numai că la noi, unde ca nicăieri s'au fărâmițat proprietățile agricole, nu prea este aplicabil acest mașinism agricol, care nu se poate utiliza decât pe moșii întinse. În Franța însă, este fapt neluândos că mașinismul aplicat în agricultură a făcut ca o mulțime de țărani să-și părăsească satele și să se îngrămădească în orașe.

„Astfel — adaugă D'Avenel — a rezultat că populația franceză, cu toate că în bloc a sporit cu 50 % în timp de un secol, se găsește cu mult mai mică astăzi ca acum o sută de ani în toate districtele curat câmpenești.

Înțelegeți?

În Franța, în toate județele de șes, satele sunt cu mult mai puțin populate astăzi ca acum o sută de ani, cu toate că astăzi în bloc Franța are cu 50 % mai mulți locuitori ea acum o sută de ani. Și aceasta, numai din pricină, că mașinismul agricol a silit pe săteni să-și caute aiurea mijloacele de trai. Și să nu se uite că marea republică franceză nu este nicidecum o țară eminentement industrială.

„Având să aleagă între agricultură și industrie, republica franceză — scrie D'Avenel — a optat pentru agricultură, pe când câteva țări vecine au optat pentru industrie. Se poate ca toată lumea să aibă dreptate din punctul său de vedere; dar munca în uzină ocupă mai multe brațe ca plugăria.

Ei bine, numai împrejurării că Franța nu este o țară eminentement industriale i se datorește faptul că satele sale nu-i sunt cu totul pustiite. Căci sigur este că într'altfel s'ar fi văzut că mereu în mulțimile uzine, care cer mult mai multe brațe ca plugăria, ar fi stărnit și pompat milioane de săteni, atrăgându-i spre centrele industriale, adică înspre orașe.

Negreșit că aci, mulți se vor grăbi să-mi întâmpine: Ei și, ce rău ar putea izvoră din faptul că lumea s'ar îngrămădi mai mult pe la orașe?

Acestora le răspund, punându-le sub ochi următoarele rânduri scrise de academicianul francez Alfred Fouillé: «Satele, care sunt desigur mai puțin instruite, dau 8 acuzați la 100.000 locuitori, pe când orașele, dau 16 acuzați, adică îndoit. Și cum moravurile orașenești năpădesc satele, de aci rezultă o creștere a criminalității, și într'o oarecare măsură, o demoralizare».

Iată dar, că statisticile ne silesc să recunoaștem, că orașele dau de două ori mai mulți criminali ca satele, și că moravurile orașenești, năpădind asupra satelor, nu au altă urmă decât creșterea criminalității. Cu alte cuvinte, se constată că, cu cât mai mult orașele se populează și se desvoltă, cu atât mai mult sporește și criminalitatea. Și cum, de vreo sută de ani încoace satele pretutindeni se deșartă de locuitori în favoarea orașelor, nu se poate să nu ne pună pe gânduri următoarea tristă constatare:

„Numărul delicvenților corecționali a crescut într'o enormă proporție — spune George Bonjean în scrierea sa *Copii revoltați și părinți vinovați*. — De la 88.662 inculpați, câți erau în Franța în 1841, statistica ne arată că numărul lor s'a urcat la 202.105 la 1891. Și dacă examinăm numărul afacerilor clasate, din cauză că autorii lor nu au fost descoperiți, constatăm o enormă progreseune de la 9000 la 75.000, ceea ce ne arată, că dacă numărul inculpaților a crescut

În proporția de 400% pentru crimele și delictele atingând direct ordinea socială, inteligența și cutezanța lor a crescut în proporția de 800%.

Și la noi?

La noi, ne spune D-l Decusară, directorul statisticii judiciare din Ministerul de Justiție:

„Mai cu seamă după război constatăm nu numai o creștere a criminalității, dar și o virulență a ei. În orașele mari atacurile nocturne contra trecătorilor, se înmulțesc. Statistica ne relevă aceleași constatări: de unde în vechiul regat în 1914 au fost condamnați de curțile cu jurați 86 de indivizi pentru tâlhărie, în 1919 numărul lor se ridică la 237, deci s'au triplat. Pruncuciderile de asemenea au crescut dela 6 în 1914, la 41 în 1919“.

De altfel, se pare că nicaieri și din nici un punct de vedere nu este dorită pustiirea satelor în favoarea orașelor. Așa de pildă, iată cu ce îngrijorare privește chestiunea marele economist francez Gide: „Va trebui ca plugarii, care reprezintă 50% (la 1911) din populația Franței, să părăsească satele pentru a năvăli la orașe? În acest caz, ce primejdie pentru țară nu va aduce o astfel de deplasare, nu numai din punctul de vedere economic, dar și din punctul de vedere al sănătății publice, al moralității, al stabilității politice, al forței noastre militare, al viitorului țării noastre!“

Bineînțeles că mulți vor înălța din umeri cu neîncredere în fața acestor neprecise învinuiri aduse tendinței sătenilor de a se tot imbulzi prin orașe. Și mai cu seamă cred, că mulți nu vor să priceapă cam ce urmări ar putea avea această tendință asupra descrescării populației. De aceea, mă și grăbesc să le pun sub ochi următoarele constatări, pe care marele ziar parizian *Le Temps* le făcea mai deunăzi:

„În 1846 — spune *Le Temps* — populația rurală era în Franța de 26.755.018. Iar populația orășenească era de 8.646.743. Populația rurală era deci de 75,6% în 1846, iar populația orășenească era de 24,4%. Ei bine, în 1921 populația rurală sporise până la 21.004.026. Populația orășenească însă a făcut un salt prodigios, căci s'a ridicat în 1921 la 18.205.492.

Negreșit că această constatare nu ar avea de cât o valoare demografică destul de steapă, dacă din nefericire ea n'ar avea și o valoare sociologică desnădăjduitoare. Căci cu toate că chiar la țară natalitatea este în scădere, totuși familiile rurale dau naștere la mai mulți copii de cât familiile urbane. Viața, în același timp și mai lesnicioasă, dar și mai costisitoare, distracțiile și atracțiile, precum și propaganda malthusiană sunt tot atâtea cauze, între altele, pentru că natalitatea să fie la orașe mai puțin considerabilă de cât la țară. Se vede deci că dacă populația rurală descresce printr'o lentă dar continuă pustiire a satelor în favoarea orașelor, și dacă populația urbană va ajunge să copleșească pe cea de la țară, este în acest îndoit fenomen o amenințare mai mult pentru viitorul poporului francez“.

Prin urmare, din cele constatate de ziarul *Le Temps*, rezultă că în Franța natalitatea este în grea primejdie, și din pricină, că într'una populația satelor emigrează în spre orașe, unde bântue un foarte molipsitor curent de a se tot limita numărul copiilor.

Și la noi?

La noi, ne spune același savant etnograf: «Problema populației este problema fundamentală a statului român».

De cât, după cele până aci expuse, se vede că nu este de nădăj-

duit ca această fundamentală problemă a statului român să fie de slegată prin măsurile economice îndeobşte socotite ca foarte eficace. Căci, după cum mai sus am arătat, — nu este de nădăjduit, ca de slegarea chestiunii agrare, adică înstărirea ţărănimii prin expropriere, — ar putea înrăuri în bine fundamentală problemă a populaţiei. În orice caz, fapt nelindoios este că nu de la înăvuirea unei clase sociale se poate nădăjdi vreo sporire a populaţiei. Aşa cel puţin ne arată şi economistul francez Paul Leroy-Beaulieu, care afirmă că natalitatea unui popor variază în sens invers cu gradul său de civilizaţie, adică cu «desvoltarea bunei stări materiale, a instrucţiunii, a ideilor democratice şi noi».

Curios, nu-i aşa? Foarte curios. Şi totuşi, mână în mână cu Leroy-Beaulieu, şi economistul Gide nu se sfieşte să afirme următoarele:

„Este totuşi adevărat că natalitatea scade mai ales în ţările cele mai democratizate. Deja în Statele-Unite natalitatea scade progresiv şi, fenomen neprevăzut, în Australia ea a căzut aproape tot aşa de jos ca în Franţa. Poate că pricina acestui fenomen stă în posibilităţile de înălţare pe care regimul democratic le deschide pentru fiecare individ, dar pe care sarcinile familiare tind să le restrângă. Aceasta este ceea ce Dumont a numit-o cu numele pitoresc de *legea capilarităţii*. Şi observaţi că această cauză influenţează tot atâta asupra femeilor cât şi asupra bărbaţilor: *feminismul*, care nu e de cât unul din aspectele mişcării democratice, tinde să restrângă pentru femei funcţiunile fireşti de soţie şi de mamă în aceeaşi măsură, în care el le deschide drumul în spre toate funcţiunile sociale».

„Şi de asemenea mai este adevărat că în toate ţările prolificitatea clasei, care îi şi dăse numele de *proletari* descreşte în aceeaşi măsură, în care această clasă se ridică la buna stare materială şi la proprietate, — cu toate că am fi în drept să credem într'altfel, dacă ne-am inspira din doctrinele lui Malthus, şi anume cu cât oamenii au mai multă mâncare, cu atâta ei vor avea mai mulţi copii. Aceasta este din pricină că, odată cu buna starea materială, vine şi preocuparea asupra viitorului, iar trebuinţele sporesc cu mult mai repede ca buna starea materială».

Şi totuşi, ne spune savantul etnograf român, este pentru noi de neapărată nevoie să ne silim şi a ne industrializa oraşele, şi a spori populaţia acestor oraşe cu ajutorul sătenilor atraşi în spre munca din uzine.

„Lumea modernă — spune D-sa — a intrat într-o fază de industrialism intens, care nu păşueşte pe nimeni şi ameninţă cu peirea pe oricine ar rămâne în treapta pastorală sau pur agricolă».

Dar nu e numai atât. Ceea ce trebuie să urmărim noi mai ales astăzi, este românizarea oraşelor cu ajutorul unei puternice industrii naţionale. Căci, ne spune cu dreptate D-sa:

„Cu armele, e drept, am învins; dar trebuie acum să învingem şi în latura economică, de care atârână pas cu pas chiar fiinţa neamului nostru. Şi *trebuie* cu atât mai mult, cu cât ne-am trezit pe neaşteptate popor de păstori şi plugari în vârtejul concurenţei mondiale; *trebuie* grabnic, fiindcă România e singurul stat ale cărui oraşe sunt în cea mai mare parte streine de elementul autohton. Aşa dar, acum ori niciodată».

„Cum vom birui greutatea? Cel dintâi sprijin real e sporul populaţiei. În cele din urmă trei decenii, poporul românesc a sporit cu 52%. Dacă sporul acesta durează, în 1950 România va avea 35 mil.

Iar din masa aceasta vom putea crea și ceea ce ne lipsește azi: centre de industrie națională, adică târguri și orașe românești. Experiența a fost făcută și de alții. Până de curând, orașele Ungariei erau streine. La jumătatea veacului trecut chiar Buda-Pesta era un oraș nemțesc și sârbesc. Și abia faza industrială a adus maghiarizarea lui”.

Așa este. Dar dacă din punctul de vedere al romanizării orașelor am avea poate ceva de câștigat după urma unui cât mai intens industrialism, — nu tot astfel putem spune, dacă gândindu-ne la cele arătate de Gide, prin lucrurile «din punctul de vedere economic, din punctul de vedere al sănătății publice, al moralității, al stabilității politice, al forței noastre militare, al viitorului țării noastre!». Și mai ales, ținând în seamă cele constatate în Franța și cam pretutindeni, nu trebuie să pierdem din vedere că populația satelor îngrădindu-se prin orașe, se lasă a fi foarte curând molipsită de orășenescul obicei de a-și limita numărul copiilor.

În orice caz, cred că cu gândul la romanizarea orașelor printr-o cât mai intensă industrializare, nu se cuvine să uităm de îngrijorarea pe care de curând a arătat-o în astă privință fostul rector al universității din Cluj:

„Viața patriarhală, tihnită și liniștită a strămoșilor noștri a dispărut. Orașele și-au schimbat complex aspectul, și de unde înainte erau aglomerațiuni, cari se deosibeau prea puțin de sate, azi și cu deosibire dela războiul mondial, orașele au acaparat totul în detrimentul maselor mari ale populațiunilor rurale. Industrializarea, facilitarea transporturilor, cultura, dorința unui trai în aparență mai bun, atrag spre orașe populația rurală. La noi, transformările politice influențează puternic. Din această cauză, și din altele, orașele au crescut în mod rapid, și populația orășenească s'a dublat, triplat și a devenit în unele centre chiar de 4 ori mai mare.

„Războiul, scăzând brusc numărul producătorilor, a produs un dezechilibru social augmentat și mai mult prin dezorganizarea socială și prin diminuarea considerabilă a puterii de muncă. Toate aceste cauze fac viața orășenească imposibilă și populația orașelor trăiește în cele mai rele condițiuni din toate punctele de vedere. Aceste condițiuni rele cer o consumație de forță vitală considerabilă, și pentru aceste motive, viața orășenească produce o sleire a a sistemului nervos și o detracare intensă a organismului”.

Și concluzia?

Concluzia este că, mai înainte de a încerca să romanizăm orașele printr-o cât mai intensă industrializare, s'ar cuveni să ne întrebăm, dacă nu cumva profitul rezultat într-această singură direcție a romanizării orașelor, nu ar putea fi copleșit de relele, ce din belsug ar țâșni în atâtea alte multiple direcțiuni.

Și când spun aceasta, mă gândesc la origina neînțelegerii, care este astăzi între Franța și Anglia cu privire la atitudinea lor față de Germania.

„Anglia — spunea deunăzi Westminster Gazette — care este cea mai mare națiune exportatoare, este prin acest singur fapt, și cea mai încercată de cât toate celelalte, dată fiind situația actuală a afacerilor în Europa. Nu numai Germania nu poate să cumpere de la noi, dar chiar și alte țări, ca India, de pildă, pentru că Germania nu-și poate permite să mai cumpere din afară. Și așa este dela un cap la altul al lumii. Franța are de plătit pentru regiunile sale devastate, dar ea nu are ca Anglia chestiunea somajului”.

Înțelegeți?

Franța, care propriu zis nu este o țară cu un intens industrialism, nu are de înfruntat nici relele inerente acestui intens industrialism. În primul rând așa dar Franța, nu are de înfruntat primejdioasele urmări ale șomajului, care în țările cu adevărat industriale aruncă pe ulițele orașelor sute de mii și chiar milioane de muncitori fără lucru.

„La apropierea iernei — spunea de curând un om politic englez — aproape două milioane oameni trebuiesc ținuti pe socoteala statului. Situația aceasta nu poate continua la infinit fără a ruina finanțele statului, industria țarei și fără a zdrobi pe contribuabilul englez”.

Cu alte cuvinte, lucrurile stau așa: Cu un intens industrialism, orice țară este în primejdie să aibă: sau supraproducție, sau parțială întrerupere de lucru, adică șomaj. Și foarte ușor se înțelege, că nici una din aceste două alternative, nu este de dorit.

Dar nu e numai atât. Căci, și fără acest intens industrialism, adică — și fără tendința de a exporta, — trebuie numai de cât să se poarte multă grijă și pentru a se pune la adăpost de concurența străină, nu numai industria menită să și exporteze, dar încă și industria menită să îndestuleze numai trebuințele interne. Și pentru a pune la adăpost de concurența străină industria națională, alt mijloc nu este de cât excesivul regim protecționist, adică regimul prohibiționist.

Intr'un asemenea excesiv regim protecționist, este vorba să-și pună nădejdea, până și Anglia, țara clasică a liberschimbismului. Și tot la un asemenea regim se recurge și la noi oridecâteori se crede că tânăra noastră industrie națională se află în primejdie. Așa, de pildă acuma de curând s'a vorbit de punerea unor taxe prohibiționiste pentru a se apăra industria națională a zahărului, care se vede amenințată de invazia produselor fabricilor similare din Polonia, Ceho-Slovacia și Ungaria.

Ei bine, această excesivă protecțiune a industriei naționale, aduce numaidecât o excesivă scumpire a traiului. Și după cum întreținerea de către stat a muncitorilor rămași fără lucru, nu poate continua la infinit fără a ruina finanțele statului, tot astfel și această excesivă scumpire a traiului nu poate continua la infinit fără a zdrobi pe consumatori.

«Și cine — se întreabă Gide — ne asigură că această populație stărnită dela țară va găsi în orașe o muncă mai bine plătită? Nu este cu puțință ca industria manufacturieră să sucumbă sub importăția străină? Dacă o țară are nenorocirea de a se vedea inferioară unor țări străine în toate ramurile producțiunei, ea va fi rând pe rând scoasă din toate pozițiunile sale și nu-i va mai rămâne de cât o resursă: aceea de a-și transporta populația și capitalurile, care li mai rămân, în însăși țările, care li face această concurență biruitoare pentru a beneficia cel puțin acolo de condițiunile care le asigură această superioritate. Dacă Franța nu mai poate să înfrunte concurența Americii, să emigreze ea în America».

Dar să ne oprim. Căci, nu mi-e în gând să arăt aci toate grelele urmări, pe care în chip fatal va trebui să le îndurăm, îndată ce ne vom avânta pe calea cea plină de primejdii a unui cât mai intens industrialism. Am voit numai să arăt că, încercând să românim orașele țării printr'o mereu crescândă industrializare, s'ar putea ca și din punctul de vedere național să culegem cele mai cumplite dezamăgiri.

TEATRALA: „Omul care trebuie să moară“, trei acte
în proză de d-l *Ion Minulescu* (Teatrul Regina Maria).

de V. Sângeru

Pierrot Sălceanu și-a hotărât moartea în urma desabusării din viață. El e din clasă oamenilor închinați plăcerilor, din cei care ne exilează în moarte în clipa când numai găsesc nici un farmec în viață. Sunt voluntarii ce țin plecate cele două urne și toarnă, cu ușurință, dintr'una într'alta. Așa, la ridicarea cortinei, în odaia de sus, la care urci pe scara din stânga, Pierrot Sălceanu e în drumul spre moarte. Și-a făcut o puternică injecție cu morfină, după ce se'ntorsese despre ziua acasă și după ce avusese grija să anunțe și pompele funebre. Nimeni nu bănuiește. Servitorul Zaharia dăscălește pe Florica, servitoarea, care intrase de curând în grațiile lui Pierrot. Ea nu e mai prejos de Zuzu Persileanu, amanta «legitimă» a lui Sălceanu și care e fată de spălătoreasă din dosul Pătrunjelului. Sosește un agent dela Pompele Funebre, însărcinat să facă aranjamentul înmormântării. Zaharia și Florica, își răd de el: «Conașu doarme. Cine știe când s'a întors acasă. E craiu mare. Operează la Dame.» E tot decorul sufletesc al lui Sălceanu. Agentul insistă. Îndoiala îi cuprinde. Zaharia urcă scara. Strigă. Nu răspunde nimeni. De sigur a murit. Urmează târgul între „credinciosul“ Zaharia și agentul Mitică, care-l oferă 7½ % comision la înmormântarea de clasă l-a. Zaharia plânge și primește. De pe mese ia câteva bibelouri pentru sine, în amintirea mortului. Dar Florica se repede la Doctorul de peste drum. Sosec, anunțați: Mateiu, prietenul și Zuzu, amanta lui Sălceanu. Urmează însă târg. Zuzu e alarmată: „cine l-a sinucis?“. Mateiu va plăti el cei 10.000 lei promiși pentru rochia de jersey, de Pierrot și 5.000 pentru rochia de satin a lui Zuzu. Amanta lui Sălceanu trece la Mateiu. Sosește Doctorul. Il scapă. Bucurie și consternare. Agentul e demoralizat. Actul sfârșește când tocmai soseau ciocli cu sfeșnicele și palmierii pentru catafalc.

Actul al doilea aduce față'n față, pe Pierrot absorbit de rele, prin voluptatea morții, pe care a cunoscut o și pe Damiana, vara lui, soră la Bruges, care sosește anunțată de Mateiu, pentru înmormântarea vărului. Urmează o lichidare aspră: Pierrot a iubit pe Damiana, cu 20 ani în urmă, Damiana cunoaște toate ticăloșiile lui Pierrot. Dar Damiana nu e mai puțin vinovată pentru sihăstria ei voluntară. Damiana trebuie să rămână ca să ajute reabilitarea morală a lui Pierrot. Și cum e un actor de mare talent, cum are verbul cald și imaginația toridă, pasiunea lui o cucerește. Damiana va rămâne. Se vor logodi.

Moartea ce-și dăduse Pierrot nu trebuia să-l schimbe așa de adânc. Adăugase o nouă plăcere la registrul voluptăților ce cunoștea. Damiana i-a eșit în drum. A cules-o. Suntem în actul al treilea. E ziua logodnei. Florica e îmbufnată. Logodna lui Pierrot îi zădărnicește perspectiva. Mai ales că Zuzu e acum, oficial, amanta lui Mateiu, bunul prieten. Dar nu, Pierrot o asigură și-o liniștește. O să-ana îi vedă. Se lă murește. Va plecă. Pierrot

e «omul care trebuie să moară», acum. Poate că moartea din primul act n'a fost decât o înscenare. Pierrot nu poate admite această jignire. Se hotărăște deci din nou.

Urcă, să-și facă o nouă injecție cu morfină. De data aceasta suficientă. Vine Mateiu. Aduce flori. Află ruperea logodnei. Vede pe Damiana. Îi place. Bărfește pe Pierrot și caută să o convingă de sentimentele lui. Damiana va rămâne acum să scape pe Pierrot din noroiul mediului. E prea târziu. Pierrot murise. Invitații soseau cu flori pentru logodnă. Se vor pune la căpătâiul lui. Mateiu face propuneri Floricăi. Zaharia telefonează la Pompele Funebre. Va lua, însfârșit comisionul.

Am urmat narația, în amănuntele ei caracteristice pentru înlesnirea celor ce vor urma. Lumea și eroii din piesa d-lui Minulescu se desprind cu limpezime. Nu e însă o comedie de moravuri. Toate sunt privite sub unghiul unei fatalități, care conduce, din umbră și cu surâsul pe buze, acțiunea: E grotescul care îmbină gravul cu ușuratecul, e chipul cu două măști al vieții adevărate. Cu tot aerul de parodie a vieții, ai senzația că sub fardul acesta de bal mascat, palpită un sens adânc. Și ntr'adevăr palpită. Piesa d-lui Minulescu, creiază o atmosferă de veselie macabră, ca în concursurile de spirit ce se obișnuiesc în nopțile de priveghiu. Interiorul lui Petre Sălceanu e o casă a diavolului, o „casă a păcatului”. Puritatea Damianei a avut intuiția justă. Ea s'ar fi înăbușit sub clopotul acesta viciat. O singură dată, în cursul mascației dramatice a d-lui Minulescu, ai un moment de îndoială și de împotrivire. Dece Don Juanul care trăiește permanent în Pierrot, dece seducătorul care a înfrânt chiar schimnicia Damianei, decide să se omoare? Ar fi un motiv de serioasă obiecție. Hotărârea lui apare ca un capriciu. Nu e motivat în deajuns. Nu capătă imediată aprobare a spectatorului. Dacă ne-am afla în fața unei drame în spiritul tradițional, cu conflicte între două voințe, da. Așa cum se prezintă însă, ca o povestire grotească a unui capitol de viață, cu toată poezia și toate scăderile, o narație într'un tempo de arbitrar și paradox, hotărârea lui Pierrot Sălceanu, e paradoxul așteptat, necesar pentru unitatea piesei. Căci „Omul care trebuie să moară” nu cere decât atât: un cadru grotesc, actori pătrunși de tragi-comicul firesc al vieții, care, cu simplitate și firesc, să distileze toată poezia și toată grația autorului «Romanțelor pentru mai târziu».

Scriind acestea, venim și la cea mai importantă și cea mai gravă problemă pe care reprezentarea piesei d-lui I. Minulescu a pus-o: unul din cei mai iscusiți cronicari dramatici, el însuși autor dramatic, d-l Camil Petrescu a prins, cu prilejul reprezentării «Omului care trebuie să moară» adevărul, că la teatru interesează în primul rând interpretarea și regisarea și mai puțin textul autorului. Pentru că de multe ori, piese bune pot fi scăzute de actori mediocri. Nu e cazul cu trupa dela Teatrul Regina Maria. Actorii sunt din cei mai inteligenți ai teatrului de astăzi. Trebuie pentru aceasta mai cu seamă spus, că actorii n'au înțeles piesa, n'au slujit-o...

Dar mai întâi să înscrîm cel mai neprecupețit omagiu pentru marele talent al d-lui V. Maximilian. A dus pe umerii săi numai, întreaga piesă.

A dat rolului bătrânului servitor Zaharia, verva naturaleței, humor. Scenele de plâns și interes, între el și agent, scena de conținută durere când trebuie să fure din casa stăpânului mort ca și

scena finală cu telefonul când anunță pompele funebre, sunt de un comic nesecat.

Pe cât de superior a fost jocul d-lui Maxilian pe atât de slab a fost al protagoniștilor: d-l *Bulandra* a fost rece, studiat, retoric, fals. Așa sunt Don Juanii? Ni-i închipuiam actori, dar actori desăvârșiți, transformiști virtuoși, pasionați din cale afară. Scena dintre el și Damiana, nu convinge. Cum de s'a lăsat prinsă Damiana? Mai bine în actul III-lea, și oarecare melancolie în hotărîre, în gesturi, în vorbă. Atât. În schimb d-na *Lucian Sturza Balandra*, a făcut o creație de oribil. Dar bine, Damiana domniei-sale e nu numai lipsită de grație, de candoare, de adorabilă sanctitate, de creștinească compasiune. Eroina d-sale e rigidă, mai rigidă ca o statuă. Am cetit de altfel, despre statui care vorbesc sau surd. N'a avut o singură scenă, o singură vorbă, un singur accent de umanitate. A da! umanitate. Acesta-i cuvântul. Aceasta-i esența piesei Ei bine, cu ce poftă au secat actorii aceștia toată umanitatea din piesa d-lui Minulescu!

Ce strident și penibil de fals a sunat la urmă urletul Damiane când află de sinuciderea cu adevărat a lui Pierrot. De ce? Într'adevăr o interesează? Și să nu ne lase s'o bănuim cătuși de puțin.

D-soara Catușa Elvass, a rivalizat cu păpușile automate dela Braun și d-l Enescu cu un elegant manechin dela Pangl.

Nu trebuie trecută cu vederea punerea în scenă a d-lui Soare Z. Soare. Nu atât pentru cât a realizat în „Omul care trebuie să moară”. Dar pentru că și această montare face parte din compania dumisale de regisură, ale cărei succese pot fi de pe acum înscrise în istoria teatrului românesc. Despre virtuțile acestui regisor modern se va insista, la această rubrică, când se va vorbi despre recentele reprezentații din Shakespeare, la Național și la Regina Maria. În treacăt, putem aminti că scena acestui din urmă teatru ne oferă regisoratului monumental pe care-l practică d-l Soare Z. Soare, toate posibilitățile de realizare. Acest viciu al scenii a stânjenit și în piesa d-lui Minulescu. Toată lumea aceasta de păpuși omenești avea nevoie de spațiu, de perspectivă ca să-și pună în valoare omeneșul deviat din ei. Dar absența iluziei scenice n'a fost nimic pe lângă dezertarea actricească.

CARTI

I. Agârbiceanu: *Două iubiri*. Ed. II-a „Cultura Națională”, 1923.

Adolescența noastră cunoscuse un Agârbiceanu de o deosebită calitate. Scrisul său, gravitatea subiectelor sale, lumea și atmosfera rîoilor săi, lăsase în sufletele noastre urme adânci. În admirația de-acu un deceniu și mai bine, alături de Sadoveanu, o firidă anume zidită ni-l rânduise pe Ion Agârbiceanu. Cu anii ce treceau firida se păstra. Candela întâiului entusiasm nu-și arsese tot undelele. Vremile mai noi, însă, ne-au dat un Agârbiceanu de nerecunoscut. O îndoială amară se ridică în noi. O umbră cercă să acopere lumina dintru 'nceput. Judecata din urmă avea să ne afle cu candelile stinse? Ne dădeam bine seama că suntem datori, sufletului nostru, un cuvânt hătăritor. O răfuială și-o verificare. Agârbiceanu trebuia recitit. Norocul ne favorizează. Binecuvântată mintea care a inventat reeditatul.

Nuwelele și schițele din „Două iubiri” aduc o lume diversă cu sufletele însemnate însă de o culoare pur ardeleană. Întâi preoții. E un capitol pe care l-a împământenit Ardealul în literatură. Dăla stăruitorul Popa Tanda, clasicul erou al lui Ion Slavici și până la pitoresca figură a părintelui „Pămătuf” din „Ion” al lui Rebreanu, preoții nu lipsesc din literatura de peste munți ca o efigie proprie a istoriei ardelenilor. Sunt preoți și la Agârbiceanu; înstăriți sau „aruncați după spatele lui Dumnezeu”, cum spune unul din ei, bravi și unii și alții, tineri, cu gânduri de luptă poporanească sau bătrâni și trecând într-un nimb de legendă venerată ca acel Moș-Viron, preot cu reminiscențe dela 48 și cu o iradiere de sănătate de altă dată. S'ar putea crede, amintind de această lume de preoți, că literatura lui Ion Agârbiceanu are tinctură etică și că ea urmărește succese inferioare. Este însă în Ion Agârbiceanu un spirit de observație un dar de a sanctifica și cele mai umile subiecte, este o sobrietate de gravor în cupru, calități ce-l ridică până la creația eroică și care sapă în sufletul lectorului, ca apă tare.

Volumul acesta e unul din cele mai unitare din opera lui Agârbiceanu. Și unul de mare maturitate artistică. „Cula Mereuș”, „Costea Pădurarul”, „Nica”, „Teleguș”, „Mortul” din procedentele volume trebuiau să ducă la stăpîntrea artei din volumul de față. Ceeace strică atătora din subiectele anterioare, acea grabă, acel reporterism care bagatelizează și cele mai reținute drame (cazul minunatului „Teleguș”) acel spirit de anecdotă care parodiază humorul sobru, insistând asupra maximei din fabulă (cazul lui „Stan cu mașinele”) aceste vicii, arar se mai întâlnesc în volumul de față. (ex. „Copilul”. „Fierarul Petrea”, „Omul cu viața scurtă”). Nuvela „Două iubiri”, care deschide volumul are neasemuitul merit de a salva unul din cele mai primejdioase subiecte: băiatul popei Iancu, plecat la învățătură, se îndrăgostește de fata baronei din sat, se rupe de casă și familie și se va însură cu Ella. În ajunul nunții ocări la adresa neamului său și complicitatea adevărată sau lăchipuită a Ellei îl hotărăsc și se întoarce în sat. O scrisoare a Ellei îi trezește iubirea. Pornește din nou. Dar satul cu luxuriantu-i peisaj rustic

dar sentimentele ce-l țin de casă, dar clopotele ce plâng pe un mort ce rămâne în clipa când el pleacă („Cine a murit Gheorghe? — Stie Dumnezeu, Domnișorule“) îl determină și ca pe Posudin eroul schiței lui Cehov, pentru alte motive, îl întorc din drum. Va rămâne. Numai, analiza stăruitoare — sau și mai practic, lectura — ar putea să pună în valoare elementele acestei analize sufletești. Nici un retorism. Totul se sprijină pe frământări ale sufletului. Omul din Cavernă, cum spunea Bacon. Sufletul dictează totul. Si-apoi acele portrete și-acele peisagii, de care se slujește I. Agârbiceanu, ca de cel mai nimerit cadru. Tabloul gospodăriei popei Iancu, dela început, cu părintele doritor de oaspeți, aspru în prietenia lui, cu taina lui, ca o sete neastâmpărată căci Dan, băiatul s'a rupt de casă, e o ridicare decortină de un mister ce neliniștește sau sfârșitul, cu toată poezia și cu darul de convertire al peisagiului natal ca o spovedanie dela om la locuri.

Apoi schițele „Întâiul pas“, cu deziluziile unei familii de preot, la balul din târg sau inimitabila „Doi bătrâni“, și care amintesc acel umor dureros și calm din schițele lui Cehov. Poezia bătrâneții, poezia diformului, poezia „urâtului“ din viață, poezia decrepitudinii trupești, a damnaților, a Sisifilor, iată marile merit al lui I. Agârbiceanu și imensă lui feudă în literatura română.

Este într'adevăr așa de tragică povestea lui Sisif, condamnat pentru sgârcenia lui să i se rostogolească din nou în fundul Tartarului decum o ridică în vârful muntelui, piatra? E desigur un simbol. Dar tragicul acestui simbol e prea schematic. El e numai o enunțare, o temă. Cetiți însă — recitiți, vreau să spun căci cine n'o cunoaște? — „Fefelega“, acest Sisif feminin, ce cară pietre, cu calu-i bătrân, căreia îi mor toți copiii decum ajung la 15 ani, pe care o înșeală cu plata, de multe ori oamenii și care vinde pe Bator, în târg ca să poată înmormânta pe Păunița, ultimul copil. E ceva mai tragic, de-o mai concentrată esență omenească ca acest destin crud al Fefelegăi? Cetiți întâi „Foamea“ dublinezului Stefens, publicată în „Europe“ (16 Dec. 1924) și reveniți apoi la „Fefelega“ și la „Luminița“ și veți avea conștiința împăcată, susținând că opera lui I. Agârbiceanu — toată inegalitatea și cu defectele ei, incidentale — conține de pe acum, insignele unei notorietăți de mare artă universală.

Perpessicius

„Poezia Nouă“ de E. Lovinescu („Critice“, vol. IX). Editura „Ancora“ 1924.

Dela dispariția „Sburătorului“, d. Lovinescu rupsese firele oricărui legături directe cu literatura. Voit, poate ca o protestare, se situase dincolo de tumultul mișcărilor ei. O singură dată — după apariția celui de al optulea volum — prin pana d-lui F. Aderca, ni se făcuseră cunoscute unele proiecte: un studiu complet asupra poeziilor și poeziei noi. Izolarea era deci numai aparentă. D. Lovinescu continua să înnoade jurubițele vechei activități. Cartea era astfel așteptată cu egală curiozitate, de scriitori și de public.

De curând, studiul a apărut. Ia toate paginile unui volum și se prezintă cu un aspect unitar. Inceputul e prins de înpământenirea la noi a mișcării simboliste, pe care o studiază și reușește s'o în-

chidă între patru nume: I. Minulescu, Elena Farago, G. Bacovia și Camil Baltazar. (Subliniem însă de la început: d. Lovinescu reduce simbolismul la un element unic: «expresia unei sensibilități muzicale»). Apoi cadrul cercetării se precizează: se urmăresc «derivațiunile ce ne-am obicinuit să le numim simboliste și reacțiunile pe cari (simbolismul) le-a trezit, și sfârșește prin a da un tablou al tuturor curentelor ce determină fizionomia poeziei noastre contemporane. Materialul cercetării, este ordonat aproape didactic:

I. *Atitudinea criticii față de fenomenul literar...*

II. *Caracterele esențiale ale literaturii române...*

III. *Ce este simbolismul?...*

IV. *Situația simbolismului în ritmul literaturii...*

V. *Simbolismul nu poate fi național...*

Schelele studiului se înalță astfel pe piloni siguri. Discuția se strânge însă mai mult în jurul simbolismului. Punct de plecare stau cele două cărți ale d-lor B. Fundoianu și N. Davidescu: „*Imagini și Cărți din Franța*” și „*Aspecte și Direcții Literare*”, vol. II. D. Fundoianu, tăgăduia existența unei literaturi românești: «suntem o colonie a literaturii franceze»; d. Davidescu — tot atât de categoric — îi așeza începutul odată cu mișcarea simbolistă: „până la simbolism nu se poate vorbi de o literatură românească”. Ambele afirmațiuni solicitau hotărât o discuțiune. D. Lovinescu a scris un volum. Cu atât mai bine. Cercetarea nu păstrează totuși, un caracter polemic. Cărțile d-lor Fundoianu și Davidescu, merg alături cu studiul numai câțiva pași; ele rămân apoi în urmă, închise sub lespeda primelor pagini:

„*Literatura română nu-și afirmă existența numai prin talente neîndoioase ci și prin însușiri specifice și comune: Eminescu, Coșbuc, Creangă și Caragiale nu sunt numai scriitorii de talent ci și puncte din frontiera hărții noastre psihice. Atitudinea fatalistă a poporului român față de viață ne situează sufletește; ne diferențiază, în orice caz, de apus. Latentă în poezia populară, ea e ridicată de Eminescu pe cea mai înaltă treaptă de realizare artistică. Sentimentalitatea caracterizată prin duioșie, e specifică rasei: n-o găsim în nici o literatură apuseană și nici n-o putem confunda cu mila slavă. Umorul românesc este iarăși specific: o pagină din Creangă nu-și are echivalentul în nici una din literaturile universale. Suntem originali nu numai prin fond ci și prin expresie: nu este popor mai sentențios ca poporul nostru și nu e limbă mai bogată în expresie metaforică decât limba noastră: de la cimitiră și până la Creangă, această sinteză a creațiunii artistice populare*”.

Simbolismul are, în genere, un caracter de universalitate. E, în primul rând, o artă umană. Ca formulă a preexistat, desigur, mișcării franceze. Nu poate fi, în chipul acesta, socotit o artă națională. Sufletul românesc nu e deci, o creație a simbolismului: el i-a hotărât, cel mult, o anume expresie. Pornind de la aceste gânduri, studiul caută să se împlinească: deoparte, *simbolismul românesc* — Minulescu, E. Farago, G. Bacovia și C. Baltazar; de altă parte, *falsul simbolism* — poezie care nu e de esență muzicală, ci intelectuală: T. Arghezi, N. Davidescu, A. Maniu și F. Aderca. Alături de aceștia: *imagiștii*, poeți cari folosesc excesiv imaginea: Lucian Blaga, Al. Philippide, Demostene Botez — și *poezia notației*, «o reacțiune împotriva inspirației muzicale»: Camil Petrescu. Deasupra acestei poezii, de legături mai mult ori mai puțin măr-

turiste cu simbolismul, stau câțiva poeți în care „se ridică dărza seva pământului și a rasei”, (*Tradiționismul și Neoclasicismul*): Nichifor Crainic, Ion Pillat și Marcel Romanescu. Și-apoi: *alte aspecte* ale poeziei noi: I. Barbu și G. Gregorian. Studiul se încheie cu unele considerațiuni asupra poeziei de ultimul ceas. O poezie de imagine și notație, care vădește deslușit o criză a lirismului tradițional. Insuficiența lirismului este cert, doar o criză lirică; în nici un caz, una poetică: dispariția unui gen poate fi începutul altuia, tot atât de interesant și poate mai bogat. Străduințele poezilor noi nu trebuiesc nesocotite: printre ele se va strecura curând albia, mai puțin șovăitoare, a poeziei de mâine...

* * *

D. Lovinescu nota în prefață: va fi vorba — dealungul cărței — numai de poeții mai reprezentativi. Dar un atare punct de vedere trebuia, mai curând, alungat decât nerespectat. Trei ori patru pagini despre N. Davidescu, chemau neapărat, măcar tot atâtea, despre poezia lui Al. Stamatiad: ambii sunt tot așa de „noi”, tot așa de „actuali” și au — ca și d-na Claudia Millian — cam aceleași legături cu simbolismul.

„*Poesia Nouă*” a d-lui E. Lovinescu s’ar putea intitula — tot așa de îndrituit — poezia românească, din ultimul timp. Studiul, fără să fie complet, a depășit subiectul: G. Gregorian ori Marcel Romanescu — scâzând evoluția firească, independentă de simbolism, a elementelor formale — sunt tot așa de noi cât Al. Vlahuță ori V. Alexandri. Poezia cu adevărat nouă nu se oprește la I. Barbu. Dealtminteri nici nu numără atâtea poeți — și mai cu seamă: atâtea „*poeți reprezentativi*”.

Apoi, fiindcă se studiază poezia tradiționalistă de ce nu s’ar fi scris un rând și despre V. Voiculescu?: cine știe dacă nu s’ar fi deslușit, cu prilejul acesta, că tradiționismul său nu e numai formal, cum se crede. Poate, ca și la Nichifor Crainic ori I. Pillat, s’ar fi aflat dincolo de vers — cert: uneori prea încărcat de archaisme ori cuvinte neaoștărănești — unele însușiri îndestul de specific românești.

Și iarăși: dacă se scrie numai despre poezia nouă, de ce să nu se urce studiul până la latura expresionistă a acestei poezii? S’ar fi putut, desigur, discuta — cel puțin tot așa de întemeiat ca despre F. Aderca — poezia câtorva poeți; o pildă: I. Vinea. Cartea ar putea stârni încă unele discuțiuni, fie de ordin general — fie asupra poezilor studiate (T. Arghezi, Maniu, Demostene Botez și mai ales, Camil Baltazar) ori absenți...

Totuși, studiul rămâne cea dintâi încercare a criticii noastre întreprinsă pe un plan atât de întins. S’ar putea adăoga: și de ajuns de periculos; pentru alții periculos prin actualitatea lui — pentru d. Lovinescu, poate și prin superstiția obștească a unor anume preferințe, ale fostului director de revistă, în poezia nouă.

Al. Bădăuță

Camil Baltazar: *Vecernii*. «Scrișul Românesc». Craiova (1923).

Camil Baltazar: *Flaute de mătase*. «Ancora». Brăila (1923).

Inscriu aici fericirea ultimului dintre cronicari. Svonurile adică s'au mai potolit. Există un Camil Baltazar adorat și un Camil Baltazar contestat. Nu-ți trebuie multă bunăvoință ca să poți divină drumul just. Cel de mijloc. Să mergem, deci, pe drumul dela mijloc.

Obiectul «Vecerniilor» conține o serie de mici cicluri: «Litanii pentru casa albă», melodii între zidurile unui sanatoriu de fizici, notații pe tema dezagregărilor, clipe de veghe la căpătăiul muribunzilor, tragediile mici ale agoniilor turburate și împărțășite, convalescențele, transfigurările în moarte, ca un preludiu eliseian cântat pe drumul neființei și în care se întâlnesc două din cele mai definitive din strofele lui Camil Baltazar:

*Și poate că vrând să mă așeze în capelă,
Mă vor purta descoperit prin grădină,
Și cum mă vor plimba tăcut pe alei,
În dimineața care se deșteaptă vibrând ca o coardă de violină,*

*Se va plecă o creangă de copac,
Umbrindu-mi fața cu tăcere,
Și sărutându-mă blajin cu floare albă
Ca o târzie și cuminte mângâiere...*

(«Ultima scrisoare mamei».)

o variantă înviorată la personificările «Dimineții» cunoscuta tema a lui Demostene Botez, «Luminișuri galbene», toamnă și inserare, sufocarea despărțirilor între amanți cu svăcniri dramatice: «Măinile tale dece gem? de ce se sbat? de ce le falfăi în neștire? Ochii tăi dece își umbresc pașiștile într'o tomnatică cernire?» «cu ecouri stinse din Bacovia: «E zadarnic și e târziu: nu se mai poate...», peisagii deprimante din târguri, provincie și mahala, — «Havczuri moarte» — cum așa de bine le numește Baltazar,

*Casele din străzi singuratece,
Casele—calme ca o psaltire,
În care geamurile ferestrelor par
File vechi și tainice de odihnitoare cetire;*

*Casele care dorm tolănite de liniști
În poala străzilor solitare,
În par femei tăcute pe lângă care va trebui să treacă
În cortegiu de înmormântare.*

peisagii mohorâte — inserări cu goarne și polen de stele — pe care poezia noastră le cunoaște dela Bacovia, și dela Maniu. Volumul sfârșește cu o «Doină» din care nu lipsesc nici reminiscențele din cea mai tradițională poezie: «De-acum se va 'nopta — curând, curând —, și-am să aud — cocori stingheri — scâncind — plângând» — motiv inconsistent însă și departe de a aminti, în cât de slabă măsură, cu toată înrudirea de vocabular, divina armonie a «Doinei» lui Iosif sau a «Serii pe deal» a lui Eminescu.

În volumul de critică asupra poeziei noi, d-l Eugen Lovinescu încearcă să arate pe Camil Baltazar ca pe «cea mai pură expresie a simbolismului nostru de esență muzicală și de expresie suggestivă», ca pe un «mare creator de imagini», apoi că îngrămădirea de imagini e convergentă, că imaginile lui Camil Baltazar se deosebesc, adică prin «omogeneitate». Sunt în afirmațiile d-lui Lovinescu, mari exagerări alături de adevăruri simple. În erarhizarea d-lui Lovinescu, poezia lui Camil Baltazar stă la etajul de sus, față de poezia lui Bacovia, căci Maniu, spre pildă, e un fals simbolist. Nu vom insista asupra omogeneității imaginilor, dar dacă e ceva adevărat e că tocmai îngrămădirea de imagini, divergente în esență lor metaforică strică acea atmosferă de spiritualizare, de ascensiune, de aspirație către lumină și soare, pe care d-l Lovinescu, susține că o realizează. Divergente față de pivotul poeziei, ele destramă atmosfera și fac impresia unei descinderi analitice. E tipică, pentru aceasta tocmai poezia «Clopotele» despre care d-l Lovinescu susține că realizează «beția luminoasă». E bucata care conține plumbul poeziei lui Baltazar. În loc să urce, poezia coboară. Ea răvnește Soarele, e adevărat, dar nu-l ajunge. La fel cu întemnițatul: în întuneric șade, dar cu ochii la fereastra îngustă pe care n-o ajunge murmură lumină. Poezia prezintă următorul grafic:— cuvintele ale autorului— 1° Clopotele au purces a glăsu în limba lor rugi luminoase ; 2°. Clopotele vor cu limpezimea cântecelor să improspăteze toate fântânile ; 3° iubito, vin afară: întindeți mâinile să cuprinzi toată limpezimea solară a clopotelor ; 4° dacă te va durea atâtă primăvară luminoasă. Închide ochii ; 5° luminoasa după amiază... etc. Se poate obține numai cu repetarea leitmotivului luminos atmosfera de ascensiune ? Nu cunosc încă muritorul care să se imbecileze numai privind etichetele sticlelor de vin. Practică și Gringoire acest lux. Dar când fu poftit la masă cu ce poftă de lăp mai devoră bunătațile. Singurele versuri din această poezie armonioasă sunt :

*Cad boabe mari de mărgărit
Pe coperișurile de lumină
Asemeni unor ploi de-argint*

Alăturați însă aceste versuri de următoarele din poezia «Ceasurile» a lui Anghel :

*Cad și-apoi răsună rar
Sub bolți așa clare ;
Par'c'arunci într'un pahar
Cu măgăritare.*

E cea mai suggestivă lecție despre acea organizare a poeziei, care singură poate da lirismului atmosferă și armonie. Camil Baltazar are mai presus de toate obsesia cuvântului. Asta-l duce la o ornamentație încărcată, la un stil prețios, care e departe încă de simplitate. Departe, dar nu cu neputință. Căci, spre ilustrarea celor susținute, în «Flaute de mătase», se pot ceti aceste două mici cantilene, de-o infinită suavitate :

*Amurcea pe străzi doșnice ;
În grădini amurcea și păleă.*

*Tu umblai să cauți pe vechile alei,
Printre frunze galbene, inima ta.*

*Umblai cu sicrișul mânilor,
Cu clopotele pleoapelor,
Să cauți inima
În straturile amurgite. etc...*

sau:

*Dacă mai știi să taci,
Dacă mai poți cânta,
Vei veni să plângem,
Eu ochii tăi, tu inima mea.*

*Dacă mai știi plânge,
Vom merge în grădina 'nserată,
Și într-o plânsoare cu pete de sânge
Vei plânge tot ce n'ai plâns altădată.*

*Și vom tăcea apoi,
Și vom pleca,
Eu, cu florile moarte ale ochilor tăi,
Tu, cu o ciută muribundă pe brațe: inima mea.*

Sunt cele mai organizate dintre efusiunile lirice ale lui Camil Baltazar. Dar cu acestea — care, de altminteri nu-s pe placul d-lui Lovinescu — suntem în plină tradiție lirică. Petica, Minulescu, Bacovia, Maniu ș. a. ne-au deprins de mult cu astfel de eterizări, cu astfel de murmure armonioase, care își propagă în unde concentrice toată vibrația cuceritoare. Pe cărarea aceasta, pe sub moliștii adumbritori ce pun surdină stihurilor, e drumul lui Camil Baltazar. Cântecetele citate, nu vor lipsi din nici o antologie a liricei românești.

Perpessicius

Al. Cazaban: „Păcatul Sfinției Sale” — nuvele și schițe, ed. II. Editura „Cartea Românească”. 1924.

D. Cazaban tipărise cândva un volum: „Cutreierând”, pe coperta căruia era un desen: un om — cu păr mare, surtuc scurt, pantaloni resfrânți drumețește — care, rezemat de umărul prietenesc al unui baston, urca zorit o clină de deal. Poza era admirabilă: o prefață pentru volum și, poate, pentru întreaga literatură de mai târziu a d-lui Cazaban...

Imaginea a stărut, de câte ori am deschis o carte nouă: dincolo de hățușul liniilor, se deslușea o fugă isteată — peste coclaurile vieții — după ciudățeni, năravuri și locuri. O goană neastâmpărată după observație, care biruia uneori chiar anecdota schițelor. O egală preferință pentru traiul de oraș ori de la țară. Ascuns în tufărișul bălților, d. Cazaban vâna mai curând oameni de cât sălbăteciuni; bănuia unde, doi ochi neobosiți — cu privirile ca niște undițe ascuțite, care pândeau. Nu era totuși un om rău: observația se desfăcea din plină realitate și era desăvârșit obiectivă. Oameni buni

sau oameni răi îi stau deopotrivă aproape. Nu părtinea. Literatura sa pornia din înfațișarea întregului peisagiu al vieții.

D. Al. Cazaban era — deasemeni — un ironist. Ironia sa nu sparge însă, și nici alterează realitatea. Ea rămâne întreagă. Oamenii sunt astfel: unul are un cusur — celălalt, un altul; dar toți, spun parcă: așa am fost făcuți! Ce e, de pildă, vinovat învățătorul din Licăreni că doctorul și administratorul s'au supărat?: mașina regală s'a defectat în fața școlii; reparația întârzie — el s'a gândit: „Mă, adică dacă e regele să stea așa în drum să se plictisească?”. Și s'a apropiat binisor: „Trăiți Maestatea Voastră!... până se se repare mașina, poate Măria Voastră dorește să viziteze grădina școlii? (Dascălul din Licăreni avea — ce-i drept — grădina bine îngrijită). Regele i-a răspuns: „Foarte bine!” — și, s'a dat jos din automobil. La plecare: „când s'a suit Regele mi-a întins mâna... A văzut tot satu... Pentru ceilalți a ridicat doar un deget la chipiu... Administratorul nu-și mai găsea locu, iar doctorul — când a văzut că automobilul pierise cu totul — îmi zise în batjocură: „Bravo Ghidion! Regele o să te decoreze cu marele cordon de zarzavat” — le era necaz! Dascălul a mai dat un anunț la gazetă: „Regele a vizitat grădina școlii din Licăreni... Învățătorul local i-a dat toate explicațiunile”... Asta l-a supărat așa de rău pe administrator, că i-a aruncat gazeta în față: „Să-ți faci singur atâtea reclamații!”. (Schita: „Pricina unei certe”)...

Dar Zamfirache din „O Închinare”? dar notarul Năstase din Vlădueni? (schita: „Măhnirea unui Tată”) ori domnul Calinescu, șeful trenului de marfă 128?: „cântă bine din vioară... e artist: cântă chiar pe la nunți!... e cetit... poți să discuți cu el orice: politică, literatură; știe franțuzește: n'a făcut de el haz d-l Inspector al Diviziei, când l-a văzut întâia dată? a vorbit cu el franțuzește!”, și, pe lângă toate acestea, îi plac scriitorii:

— „Ai auzit de Marion? — întreabă d. Bălănescu: pentru el, am plătit 50 lei amendă. Tot așa, l-am luat și pe el în vagonul de marfă... Și vezi: și azi sunt mândru că l-am putut servi... Am dela el scrisori de mulțumire... Mi-a trimis și două cărți tipărite de el... Cu dedicație: mă uit la ele ca la o icoană...”

— „E drept, da... vezi: n'ași vrea să te amendeze și pentru mine!” — și, apoi, așa ca să-l pună la încercare:

— „...eu nu sunt un scriitor prea cunoscut...”

Șeful de tren mă întrebă grăbit: „cum n'ai nici o carte? n'ai tipărit?”

— „Nu...” — „Cum, n'ai nici o carte?”, se miră iar șeful, neputând să-și stăpânească un gest de neplăcere... Mai târziu, când fluieratul mașinei vesti Cerna-Voda, îmi spuse aproape cu răceală: „Hai, gătește-te! cum trecem de macaz, să sari... Trenul merge, acolo, încet de tot, la pas: n'ași vrea să te vadă cineva!”...

Iar când a sărit, șeful trenului de marfă 128 — care avea două cărți cu dedicația de la Marion și iubia scriitorii — i-a strigat:

— „Vezi să nu spui la nimeni că te-am adus eu!”...

Satira incisivă a lui Caragiale a ucis, uneori, nevinovați — iar ridicolul necruțător a d-lui I. A. Basarabescu nedreptățește adesea; d. Cazaban păstrează în „Păcatul Sfinției Sale”, o ironie limpede...

Al. Bădăuță

I. M. Rașcu: *Anuarul Societății de lectură «Gr. Alexandrescu» a liceului «Unirea» din Focșani. IV. 1922—1923.*

Societatea de lectură a elevilor Liceului «Unirea» din Focșani își publică al 4-lea anuar, de când are neprețuita fericire să fie condusă de poetul și profesorul I. M. Rașcu.

De data aceasta anuarul se prezintă cu mult mai bogat. Urmând liniile generale ale aceluiaș plan, a introdus în economia compoziției lui câteva simplificări care îl apropie mai mult de un codice miscelaneu decât de o formală înșiruire de procese verbale. Dările de seamă ale ședințelor arată o activitate susținută, îndrăgostită și străbătută de un spirit de înaltă înțelegere a tuturor problemelor literare, vechi și moderne.

Acest anuar — ca și celelalte 3 desigur — ar putea constitui cel mai practic compliment al elevilor de școli secundare, pentru studiul literaturii. Nu lipsesc nici comunicările sumare, dările de seamă despre cărțile recent apărute, nici conferințele dezvoltate despre înfățișarea unui autor în complexitatea lui sau despre o problemă literară. Centenarele ca și comemorările de orice soi au fost folosite cu mult succes pentru studierea sau punerea la punct a personalității scriitorului comemorat. Activității școlarilor, din ce în ce mai pasionată pentru literatură și critică, s'a adăugat vegherea de fiecare ședință a conducătorului, ca și conferințe dezvoltate ținute de profesori, mai ales de D-șoara Maria Rarincescu și profesor I. M. Rașcu. Conferințele despre Renan, Banville, Pascal, Molière etc. au adus contribuțiuni superioare la activitatea acestui mic seminar de literatură și critică.

Anuarul mai cuprinde: imaginea in-extenso a serbării de-un sfert de veac dela înființarea Societății de lectură, aduceri aminte înduioșătoare, indemnuri; rezumatul conferinței «între literatură și viață» ținută cu acest prilej, de d-l Ovid Densușianu, în descrierea pelerinajului la mormântul din Focșani al lui Duiliu Zamfirescu; darea de seamă, a d-lui I. M. Rașcu, asupra excursiei făcute de o parte din membrii societății precum și câteva din compozițiile școlărești sau încercări de pură literatură.

Acest sumar inventar al anuarului poate da o cât de slabă imagine despre hărnicia și metoda ce domnesc în societatea de lectură, «Gr. Alexandrescu» din Focșani.

Totuși trebuie reținut mai mult: activități, ca aceea dela Focșani se mai desfășoară în bună parte din liceele și școlile normale din țară. Folosul lor pentru dezvoltarea gustului de cetit, pentru pătrunderea și asimilarea chestiunilor literare, plusul de intelectualitate pe care ele îl sădesc în sufletele generoase și fertile ale școlarilor, sunt tot atâtea merite ce le revin în întregime.

La Focșani însă — și poate și'n alte câteva părți, despre a căror existență nu avem cunoștință — se face mai mult decât un curs de dezvoltare a programei analitice. Nu e locul să intrăm în amănunte. Vom enunța însă că programele analitice ale cursului de literatură sunt sgârcite, că li-e teamă să treacă un anume prag. Se feresc de modernism ca dracul de tămăie și practică cu pasiune amorul pentru modelele patriotice. În școală se va spune întotdeauna «St. O. Iosif, autorul marșului «*La arme*», marseileza română, în ritmul căreia... etc. etc.». I. M. Rașcu n'a pregetat să adauge când s'a vorbit de Iosif, judecata cea adevărată despre inferioritatea artistică a lui

«La Arme» dar și înalta valoare estetică a «Cântecelor». I. M. Rașcu a patronat cu sufletul și înțelegerea lui vastă încorporarea scriitorilor din orice școală și din orice lume. Ceeace l-a condus în selecțiunea lui a fost numai câștigul de frumos și adevăr al sufletului omenesc. Numai cu această inițiativă spirituală, activitatea Societății de lectură a puiut înscrie frumoasele rezultate ale celor patru ani — rezultate care nu ar fi fost cu putință în lipsa unui mentor spiritual de calitate poetului I. M. Rașcu.

Perpessicius

C. Ardeleanu: „*În Regatul Noptei*“, nuvele și schițe. Editura „Casei Școalelor“ 1923.

D. C. Ardeleanu nu este la întâiul volum: „*În regatul Noptei*“ e — pare-ni-se — al patrulea, pe care îl tipărește. Nu e totuși nici un scriitor prea cunoscut. O reputație literară se creiază astăzi anevoios: „*În Regatul Noptei*“ e însă o carte de reale însușiri literare.

O străduință spre noutate. O pildă: „*Strada Visurilor*“ — o suprapunere de real și fantastic, de halucinație și viață trăită; rătăcirile — uneori, adevărat: prea conștiente — ale cuiva care luase mult opium. O grijă plină, pentru scheletul și rotunjimea scrisului. Cartea prilejuește astfel lectorului, adesea, bucurii desăvârșite — schițele: „*Himeră*“ și „*Manuscris*“, cu observațiuni interesante desprinse din viața unui dement; neliniștea ciudată, care apasă gândurile, în preajma nebuniei:

...«Sunt liber...am legat prietenii noi — și curios: numai doctori și, când ești prietenul oamenilor aceștia, nu mai ești stăpân pe tine; trăesc după prescripțiile lor. Acum mă găsesc într-o vilă a unuia dintre ei, foarte bogat, foarte înțelept, și cu o inimă de aur.

Sunt invitatul lui. Prietenul meu însă, are o curiozitate: visează să fie șeful unui sanatoriu grozav, cel mai bun, și — pentru aceasta — și-a îmbrăcat toți prietenii în halate lungi...”

...«Ca să-i dau iluzia Sanatoriului și mai complet, m’am făcut bolnav și îl las să mă caute...”

...«Mă întreabă dacă nu mă mai doare capul, dacă nu simt junghiuri prin creștet, prin oase — așa ca niște furnicături — dacă mai tremur Sau mă sperii... Și n’am nimic, nimic; mă simt ușor, ca și cum m’ași fi născut din nou... — și el se bucură!...”

„*În Regatul Noptei*“ e, astfel — uitând unele pagini pra grele de înrăurirea literaturii d-lui Voinești — o carte care ar trebui cetia obligăție pe care ne-o creiază însușirile ei bune...

— a. bd. —

„Viața Românească” — 1, Ianuarie 1924:

Gânditorul german Oswald Spengler, a scris o carte asupra apusului culturii occidentale. Nu-i suntem poate cu prea mult datori pentru definițiile și diferențele pe cari le hotărăște între „cultură” și „civilizație”; dar, netăgăduit, îi suntem obligați pentru preocupările, pe cari — fără voia și știrea lui — le-a stărnit în lumea cărturarilor noștri. E vorba de cultura românească. Însfârșit: după ce am rătăcit prin norii tuturor problemelor, ne întoarcem la noi acasă. Băgam abia acum de seamă că biata cultură românească poate fi și ea o problemă — măcar tot așa de interesantă cât simbolismul francez ori criza locuințelor. Era și timpul: cercetătorii consacrați — după unele lămuriri, incontestabil doctorale — atipiseră trudii în fotolii moi de tihnă. Discuția pornită în „Gândirea” a spart coaja acestei resemnări comode, care învăluisse gândurile.

Articolul d-lui P. Andrei: „Criza culturii și rolul Universității”, e, astfel, de mult interes și actualitate. Poate cam prea greu de nume și date alături cu problema. E totuși încă un umăr care izbește blocul acestei lipse de inițiativă care strivește totul. Pornește, mai cu osebire, dela cartea lui Spengler. Nu însă spre a merge pe acelaș drum. Cultura apuseană nu poate pieri. Moartea unei culturi înseamnă mai întâiu moartea sufletului care o creiază. Și sufletul apusean e departe de a seca: e mereu alimentat de rezerva marilor mase, cari aspiră spre cultură. Adâncul fecund al gleei urcă abia acum către spic.

Dar e nevoie de o captare a acestor izvoare naturale. O răspândire a culturii în popor e mai mult ca oricând trebuitoare: ar fi ca o rădăcină, care — cu cât ar cobori către fund — cu atât s'ar întoarce mai încărcată. Un mijloc de răspândire al culturii e Universitatea. Ea are menirea să învețe și să pună la îndemână metoda de cercetare, de creațiune. Universitatea trebuie să rămână, deci, o tovarășie de muncă intelectuală, cu un singur ideal: adevărul. E adevăratul ei rost. Nimic din frământările mărunte ale vieții zilnice să nu răzbată până la ea. Entuziasmul să fie pe cât se poate mai intelectual. Numai în caz de mari prefaceri, Universitatea poate să capete un caracter militant, dar în direcție științifică:

„Universitatea românească de exemplu, trebuie să devină acum militantă în sensul de răspândire a culturii naționale și de creiere a științei, în care să se vadă puterea de creație a spiritului românesc. În situația politică europeană de după război, Universitatea românească trebuie să lucreze în mod unitar, prin toate organele ei, pentru a atrage către cultura noastră toate inteligențele și spre a arăta și acelora cari privesc spre alte orizonturi, că noi avem o cultură și că, mai ales, putem creia pentru viitor, în condiții prielnice. Acest naționalism cultural ni-se impune tuturor ca o datorie absolută. Așa poate și trebuie să devină militantă Universitatea”...

Firește, sufletul ei va fi totdeauna: dragostea de știință. Convingerea adevărului obiectiv și cercetarea științifică sunt cele două margini ale cărării, pe care trebuie să meargă Universitatea. Profesorii și studenții au datoria să vegheze pentru cultură...

Articolul d-lui P. Andrei e un îndemn limpede spre o mai rodnică activitate a Universității. Fiindcă — cert — ea nu are numai un rost didactic. Ar trebui să se adâncească mai mult acest lucru: ora de curs nu poate rămână singura legătură între profesor, student, și Universitate. D-l Gusti a dat o pildă bună. Proiectul acela — tipărit de „Casa Școalelor” — de organizare a vieții universitare, e admirabil și la timp venit. Fără îndoială, e numai începutul. Pentru rest nu e nevoie decât de puțin entuziasm; la nevoie: e destul și mai multă bunăvoință.

D. M. Sadoveanu semnează o noulă. Spusele cuviosului Gherman — „călător spre lăcașul de închinare al marelui mucenic Harelambie” — sunt poate în parte, pentru cetitorii credincioși ai d-lui Sadoveanu, lucruri știute. De preț și totdeauna nouă e puterea aceia rară de a închide între liniile povestirii sufletul bun al lucrurilor și oamenilor de demult. Adăugați încă: fraza, meșteșugit înghetată, care întinde peste lumea de-acolo lumina domolă a unei vorbe bătrânești, sfătoase și cu tâlc. D-l Jean Bart încheagă — în nuvela: „*Rătăcind prin Delta*” — printre reușite pagini descriptive, sufletul singular al unui pescar înțelept, Andrei Filozof.

Dintr-o bună poezie a d-lui Demostene Botez, deprindem strofa ultimă:

„...Deacea craniu'i hăd cu gura mare
În rânjet gol cu dinții de sidef,
Culcat pr al câmpiei relief
Surăde lung vieții viitoare...”

„Gândirea” — 12 Martie 1924:

Articolul d-lui Pamfil Șeicaru: „*Neobonjurism și Autohtonism în Cultură*”, se adăogă discuției iscată în cele două din urmă numere ale revistei — în jurul destinelor culturii românești — între d-nii Nichifor Crainic și Tudor Vianu. S'a purces dela aceiași carte a lui Spengler și se susțineau două păreri. D. Crainic credea că viitorul culturii noastre este strâns legat de „*accentuarea caracterelor etnice*”; d. Vianu: „*de o îndepărtare treptată a elementelor etnice spre a da culturii românești un caracter de universalitate, iar ca disciplină dându-i-se ideia de stat*”. D. P. Șeicaru înclină să bată același drum de gând ca d. N. Crainic. Statul este o formă vremelnică. Cultura nu se poate astfel rezema pe el: ea cere elementul permanent al vieții — elementul etnic. Șovăiala de până acum se datorește tocmai lipsei acestui contact statornic. Dovadă: continuul imprumut de forme sociale din apus, din care a rezultat o sumă de conflicte. Cultura s'a desfăcut însă din lanțul acestor inutile peregrinări. S'a reîntors la vatră, cu ce bruma putuse agonisi și a cercat să îmlinescă ceia ce se fărâmițase în zig-zagul politico-social. În fața streinilor nu vom mai ieși cu mâinile goale.

„Desnaționalizarea” unei culturi e departe de a înlesni cuceririle spirituale. O pildă: literatura rusească — e prețuită numai prin con-

ținutul ei etnic. Ea a adus Europei o nouă înfățișare a vieții; și — prin aceasta — a devenit universală. Cultura altor popoare rămâne, cel mult, un stimulent sau o verificare — în nici un caz: izvor de creație. Contactul cu alte culturi ajută la o mai sigură recunoaștere a ceea ce zace mai adânc și de seamă în noi. Statul e o simplă adăogire de suprafață, nu poate fi cu nici un chip un îndreptar al culturii. Soluția?: culturarismul etnic:

„...el năzuiește spre o restabilire a echilibrului între sinteza istorică a poporului român și proaspetele lui forme de viață socială, spre a da un punct de reazăm voinții de afirmare a culturii noastre. Și nu ne putem revărsa peste hotare — nu ne putem universaliza — decât dând forme de înțelegere caracterelor noastre etnice..”

În restul numărului: o năvelă a d-lui Em. Bucuța: „Cuibul Ere-telui” și dintr-o „Zoologie” — în felul celei a lui Jules Renard — d-l V. Rusu-Sirianu, tipărește două pagini. Versuri au d-nii: Lucian Blaga, I. Vineu, I. Pillât și George Gregorian.

Ca de obicei, jumătate din număr cronici și însemnări...

„Ideia Europeană” — 139:

Ca în atâtea alte rânduri, spre a-și ține cetitorii în mijlocul mișcărilor intelectuale de pretutindeni, revista tipărește un articol — de bună informație — despre „Noul teatru italian”, datorit scriitorului Adriano Tilger:

Războiul a alungat preferințele publicului italian din jurul vechilor forme de teatru: comedia naturalistă, drama danuziană și comedia pasională de imitație franțuzească. S’a ivit teatrul grotesc — începutul noului teatru italian. Frunzașul teatrului grotesc e: Luigi Chiarelli. Comedia lui «Masca și obrazul» înseamnă sfârșitul stăpânirii burgheze. Noul teatru e pesimist și cinic, abundă în personaje fantastice, care ies în afară de liniile realității normale; oamenii toți sunt niște păpuși, care se mișcă într’un amestec ciudat de gol și întuneric. Cel mai mare dramaturg e astăzi: Luigi Pirandello. Eroii săi sunt inși, care se străduiesc să pășească din viața curată și simplă spre plina conștiință de a trăi. Sunt cu totul cerebrali. Dramele lui Pirandello încep printr-o pregătire dezordonată: apoi, din replică în replică, se încheagă ciocnirea între Chip și Mască: deznodământul cade tăios și neașteptat.

Teatrul italian este — cu toată aparenta dezorientare — la o răspântie, de unde va porni curând drumul cel adevărat.

Tipărirea, în numărul acesta, a articolului d-lui Tilger mărturiseste temeinicia preocupărilor de până acum ale revistei. Cetitori ne sunt tot mai larg și stăruitor informați. Firește, e de amintit aci și munca întreprinsă, în ultimii ani, de revista de cultură italiană „Roma”. Deși un articol de întinderea celui de față nu putea să închidă între rânduri întregul aspect și ascunzișurile noului teatru italian, el desface totuși o potecă și un îndemn spre una din cele mai pline manifestări dramatice actuale. Fiindcă, hotărât, — cu toate șovăelile — nicăieri teatrul cel nou nu are o față mai interesantă ca în Italia.

E sfărâmarea deplină a vechilor clișee. O smulgere completă dintre liniile tradiției. Pornind, adesea, de la cea mai convențională realitate, ridică deasupra ei — ca o biruință a spiritului — o altă viziune a vieții. Așteptăm să se afle numai înși care să urce până la culmea teatrului realizat, de pildă, de Pirandello; să răzbată hățiturile de manieră ce vor să astupe cărările. Deaceia, socotim întemeiat gândul multora: drumul teatrului de mâine pleacă neapărat din Italia.

„Ramuri” — 3, Ianuarie 1924:

Dintr'un articol intitulat: *«Politică și Literatură»*. Deasupra întin-sului tuturor manifestărilor omenești dintr'o epocă, flutură totdeauna un vâl de poezie, care le dă viață. Dar o anume poezie. Ea trece ideii puterea de a sparge și creii așezăminte. De această poezie e nevoie și în politică. Ea e taina marilor oameni politici: însufle-țește și înalță.

Printre rânduri se lămurește o brumă de mustrare pentru noi. Oricât s'ar crede, discuția este însă mult mai întinsă. Ea ne sârbe în față problema dureroasă a educației politice — și, în sensul de față, mai ales: parlamentare. Desigur, poezia își are rosturile ei pre-tutindeni: și mai cu seamă acolo, unde resturile păstrate în adânc ale vechilor forme de imprumut, tănesc mai brutal la suprafață.

Articolul îl semnează d-l N. Iorga și stă, ca de obicei, în fruntea revistei. E totdeauna prefață admirabilă: cu atât mai adânc am vroi ca și cartea — pentru care e scrisă — să fie la fel.

«Lamura» — 3, 4, Decembrie-Ianuarie 1924:

Aceleași hotărâte preocupări de cultură generală, și mai adevărat: de cultură acelei pătri pe care se reazimă întregul așezământ al vieții de mâine. (Pentru stratul imediat dedesubt, se tipărește „Al-bina” — și, se știe: cu bune roade.) E continuarea acelei vechi acti-vități de luminare, al cărei fir l-a rupt războiul. I s'a adâncit însă un mai plin caracter *educativ*. Nu este astfel vorba numai de o re-vistă de îndrumări practice. Este și aceasta o cale, dar mai șerpuită. «Lamura» a găsit un drum mai drept: sufletul. Prin suflet la viață. Iată, de pildă, «*Scrisorile către invațători*» ale d-lui Gh. D. Murgur:

Intr'adevăr, orice serbare va porni din inimă și se va face pentru inimă.

Cum serbăm noi religioasa Duminecă și zilele mari ale sfinților! Duminica noastră se confundă prin impietatea faptelor ei cu orice zi de lucru. Simpla deosebire e că lucrul se suspendă și că dughenele de negoț stau cu obloanele trase. Pentru copii e o zi de activitate haihue, pentru părinți o zi de pierdut sufletul. Nu simți pe stradă și pe drumuri sfin-țenia aerului din liniștilele orașe de credință ale Apusului. Nu vezi pe stradă haina de sărbătoare, costumul tradițional, breviarul și bunacuvinița a lumii insetată după Evanghelie și după psalmodia axionului coral. Nu vezi copii abeceda-rului pe calea binefăcătoare a bisericii.

O Duminică în Apusul puritan cu bisericile cari ard pe dinăuntru, cu vibrațiunile inimei din amvon și cu oratoriile sacre ale lui Bach e un testament de educație, e o evanghelie. În ziua aceea milioane de oameni se hrănesc cu teologia miilor de misionari. Uitând pământul, ei privesc cerul. Când s'a petrecut aceasta în târgurile și orașele noastre?

În ziua când armatele de școlari vor fi duse în rânduială, la narațiunea evanghelică a bisericii, atunci Duminica și zilele sfinților vor fi serbări cu farmec și cu putere de înrăurire educativă.

Gândul cel mare al revistei: cultura poporului, îți iese dela fiecare răspantie de pagină în față. Și cu o îndoită grijă: să păstreze vechea cultură băstinașă, și să creieze — pornind dela ea — o alta. Fiindcă ființa și mai înainte o cultură țărănească: omenia. Ea trebuie cu îndârjire păstrată. E piatra noii temelii. Articolul d-lui V. Voiculescu prinde lucrurile între marginile unei depline înțelegeri: «falsa cultură» e, în primul rând — pentru cei care se pleacă spre sufletul satelor — problema de multă neliniște. Ea vine ademenitor învesmântată. Și e o formă în care sufletul se poate lesne rătăci.

«Lamura» și-a luat îndatorirea să-i așeze în față ziduri tari...

„Săptămâna” — 10, 8 Martie 1924 :

D-l Lovinescu pledează împotriva premiilor literare: nedreptățesc și nu se împart decât celor ai casei. E, credem, o învinuire neînțeleasă. D-l Lovinescu spune: «trei dintre membrii comitetului S. S. R. au obținut cele trei premii ale statului de 20 și 10 mii lei»; și lasă să se creadă: trei dintre membrii comitetului S. S. R. și-au acordat trei premii de 20 și 10 mii lei. Nedreptate. Premiile le-au împărțit, cum se știe, un juriu. Și dacă trei din ele au revenit unor scriitori — întâmplător, membrii în comitetul S. S. R. — e că acordarea lor cerea anume merite literare, pe cari ei le-au avut. În nici un caz nu poate fi prilej de svărlit cu piatra în buna credință a celor care le-au împărțit...

«Săptămâna» a ajuns cu numărul acesta la 10: e, incontestabil, o întâie victorie a intelectualilor...

Al. Bădăuță

Franceze

Comentând volumul de anchete literare, de curând apărut al lui Fr. Lefèvre „Une heure avec...” Benjamin Crémieux, cronicarul literar al lui *Les Nouvelles littéraires*, aruncă o privire asupra anchetelor literare din trecut, amintind ca puncte de reper pe a lui Huret dela 1891 și pe a lui Le Cardonnel-Vellay apărută în 1905. Între alte concluzii pe care le trage comparând cele trei anchete, este pentru ziua de azi și aceea a absenței manifestelor literare. „Absența actuală a manifestelor înseamnă absența actuală a școlilor literare”. Scriind

acestea își aminteste și de campania întreprinsă anul trecut în contra lui *Nouvelle Revue Française* de Henri Béraud care, nici el nu vorbea de o școală literară a lui N. R. F. cât de un anume spirit și anume influențe individuale: un Gid un Claudel.

Aceste adevăruri pe care cei inițiați în literale franceze le elaboraseră deja, arată și spiritul revistelor franceze de astăzi. Dacă la 1891, este epoca simbolismului și revistele vremii aceleia concentrează pe campionii și protivnicii acelei școale literare. Astăzi împrejurările sunt schimbate. Bogatul sol de experiențe al literaturii franceze cunoaște și azi atitudini revoluționare (experimentul dadaist, între altele) dar de școli literare în vechea accepție nu mai poate fi vorba.

Școlile literare vin și se duc. E dreptul lor să vie și e meritul lor că se duc. Din toate se scutură în brazda literară semănța înfloririlor eterne al artei. Revistele de astăzi grupează personalități, scriitori distincti și vecinătăți semnificative arată că nu mai poate fi vorba de școli literare. De aceea spicurile dela această cronică se vor face după cea mai clasică normă eclectică. Negreșit zelul de informație nu va năbuși cu totul predilecțiile și preferințele — uneori prea personale — ale cronicarului.

...

Moartea de curând a lui Maurice Barrès a aruncat cel mai dureros doliu asupra literelor franceze. Cu romancierul și stilistul incomparabil care a fost Barrès, murea mai cu seamă apologistul tradiționalismului, unul din părinții sufletesti ai Franței de astăzi. Cu prilejul acesta criticul și istoricul literar Albert Thibaudet publică sub titlul „Moartea lui Maurice Barrès” un extrem de interesant articol în *Nouvelle Revue Française* (1 Ianuarie 1924). Interesant și pentru arta criticului și pentru observațiile ce aduce în legătură cu Barrès. Este o ofrandă lirică al cărei avânt e temperat de ordinea rațiunii. E o jerbă de meditații bogate așa cum numai moartea putea să trezească. Moartea așa de scumpă lui Barrès și care era una din temele lui de predilecție: „Am găsit o disciplină în cîmitirele în fața căror înaintașii mei divagau” e una din mărturisirile lui. Voi spiciu pasajii din cele mai importante, în chiar ordinea lor, — relativă, se va vedea — căci verva dialectică a lui Thibaudet frînge planul compoziției și absolvă arbitrarul capriciilor:

„Naționalismul lui Barrès nu se îngrijește atât de interesele Franței cât de ale propriilor lui sentimente neobosit căutate în musica peisagiului și în tăcerile fertile. În esență Franța poate că era pentru dînsul aceea care avusese dintru întăiu o inimă și care venise tot din Lorena, dinpreună cu Jeana d'Arc. Frazele sale cele mai frumoase și cele mai cuceritoare parcă sunt și dictate și ritmate de inimă după cum fraza oratorică o dictează volumul de aer al plămânilor iar pe aceea a ideologului ce trăiește ca un Platon sau Sainte Beuve, o dictează relieful multiplu și fin al hărții cerebrale. Ruina acestei inimi n'o desvăluia ochilor noștri decât lumina unui foc de toamnă, făgăduința unui Noembrie mai bogat”.

„Imi scrisese și mă invitase în chipul cel mai onorabil, în mai multe rânduri. M'am sustras întotdeauna pentru un motiv

unic și hotărâtor. De mult îmi pusesem în gând să scriu o carte despre dânsul și nu e ceva mai delicat decât să scrii cu deamănuntul despre un scriitor în viață, pe care-l cunoști, când viața și ideile lui sunt așa de întreșute ca la Barrès, și când trebuie să te războești nu numai cu viața lui dar de multe ori să te războești și cu dânsul.

De îndată ce l-ai frecventat, de îndată ce mai cu seamă, ai stat la masa lui, ființa trupească, conveniențele sociale vin de tulbură în tine viața aceea subiectivă pe care marii artiști o trăesc în cetitorii lor și pe care critica se străduiește să o realizeze în stare pură; independența seamănă a indiscreție și buna credință a duce cu reaua educație. Cutare însemnare face impresia că ai creionat-o pe furiș, pe manșetă, în timp ce gazda îți vorbea cu încredere. Ca să scriu cinstit *Viața lui Maurice Barrès*, trebuia să văd și să interpretez din viața-i numai atât cât îmi destăinuia opera lui.

„Dacă un Bergson mi-arată că durez, un Barrès mă învață cum să durez. El a trăit dintr'un adevăr și pentru un adevăr și anume: Corpul, din motive practice, poate să limiteze individualitatea noastră, să filtreze, să specifice și să ne facă utilă memoria. De îndată ce, însă, asemeni satirului rostim:

Si-acum, o zei, auziți acest cuvânt: Sufletul...

acest cuvânt, acest lucru lărgeste limitele individualității noastre, slăbește specializarea și specificarea, și ridică memoria deasupra intereselor. Carcerea arbitrară în care ne începem viața, cu corpul, la un moment dat, se prăbușește și-aceia pe care o zărim pe țărmul sumbru și căreia îi zicem moartea se clatină și tremură, luată de un val de lumină. Toată străduința interioară, puternică și izbutită a lui Barrès a ținut să nesocotească aceste carcere, să se destrame, cum mărturisese chiar el, într'un vârtej delicios sau să se reintruzeze într-o continuitate plină de viață. În amândouă cazurile, el trecea din unul în mai mulți, din Maurice Barrès în acei mulți Barrès, cu carit între bunicul și copilul său, trăia și pe cari — precum motivele unei uverturi concentrează pe ale unei drame lirice — îi rechemă, acei nenumărați Barrès, cu un singur corp, ce coexistau sau se succedau în el: egotistul și naționalistul, poetul și omul politic, spiritul critic și romancierul, autorul de cantilene și jurnalistul, devin, datorită conștiinței și meșteșugului literar, o realitate ideală care, învăluindu-le într'un ritm muzical trece peste familie, cetate, patrie.

Acest gust meditativ al morții, tot odată voluptatea și otrava ei, indicau poate, ca îndărătul morții s'ar fi deschis pentru dânsul un câmp de experiențe, o carieră aprigă de eforturi și creație, un nou pelerinaj. Pentru el? Pentru Lorena? Pentru Franța? Pentru umanitate? Pentru viață?

La pragurile acestea mortuare, sub adierile de înțelegere care le degajează lăspedea necoborâtă a mormântului, un acord general își ia avântul și o armonie comună plutește peste tot. În chipul acesta funeraliile lui Barrès ni s'au arătat nouă petrecându-se sub bolta unei Notre-Dame a cugetului.

Evenimintele politice din Anglia și venirea la cârmă a laburiștilor, au adus în discuția curentă personalitatea premierului Ramsay Mac Donald. J. Augustin Léger publică în *Revue de France* (15 ianuarie 1924) sub titlul: „Ramsay Mac Donald” un cuprinzător studiu în care expune și doctrina și tactica partidului muncitoresc din Anglia. Citatele sgărcite ce extragem din acest studiu, vor arunca o lumină asupra acestei chestiuni la ordinea zilei și multe din șovăelile actualului guvern englez se vor fi clarificat. Studiul e întrețesut de date istorice asupra constituirii partidului muncitoresc.

La 13 ianuarie 1893, 115 delegați ai trade-union-urilor și a grupurilor socialiste, reușiți la Bradford formează partidul independent, al laburiștilor englezi (I. L. P.) pentru propagarea ideilor socialiste și alegerea candidaților partidului. În 1895 din 28 candidați nu se alege niciunul.

„Din prima zi ei se pronunță în favoarea naționalității solu-lui, minelor și drumurilor de fer; ei vor gratuitatea absolută a învățământului; hrană și îmbrăcăminte pentru copiii săraci; săptămâna de 48 ore, salar minim de 30 șilingi; pensii pentru bătrânețe, indemnitate în caz de accidente, în raport cu durata probabilă a carierei întrerupte etc.”

Oficialitatea îi privește cu simpatie. Ministerul Poștelor recunoaște Sindicatele de amployați. Labour-Party nu abdică însă dela independența sa critică. Respinge tarifele protectoare, agită ideea impozitului pe venit, aplaudă legea asigurărilor naționale pentru cazuri de boală că statul și patronii trebuind să verse mai mult decât salarii. Ar vrea să desființeze Camera Lorzilor, dar dacă e vorba numai de un schimb, de o înlocuire a aristocrației cu plutocrația, e preferabil să păstreze pe cea dintâi: *cel puțin are o valoare estetică*. În privința doctrinei:

„Socialismul continental, scrie Ramsay Mac-Donald despre politica partidului laburist, e un produs al naționalismului dogmatic, care are ca idee centrală lupta de clasă. La noi caracterul distinctiv al cugetărilor socialiste este umanismul; noi ne interesăm de toată societatea. Ceeace se impune, e să ridicăm conștiința la o treaptă superioară, să desvoltăm un ideal de ordine, intelectual și moral: unul pentru toți și toți pentru unul în slujba colectivității, în ale cărei granițe numai există dreptul de proprietate. Motivele psihologice au întâietate asupra motivelor economice. Socialismul este inevitabil numai cu condiția ca perfecțiunea s'o voiască toate conștiințele și ca într'ajutorarea să devie o lege efectivă a Societății. De aceea în al doilea rând, concepțiunea catastrofică a socialismului n'are nici un sens. Nici o revoluție n'a întemeiat niciodată ceva. După ce trece furtuna, lucrurile reintră în normal. Societatea nu se reconstituiește din temelii ca o casă după planurile imaginate de gândirea unui om. E un organism ce progresează prin adaptare și care se supune unor anumite legi biologice”.

Cu alte cuvinte socialismul britanic e evoluționist, nu revoluționar. De aceea, când apar *Reflecțiile asupra Violentei* ale lui Georges

Sorel, adeptul grevei generale, MacDonald îl combate susținând că drumul acesta duce la anarhie nu la socialism.

„Precum n'admite lupta de clasă, n'admite nici legislația de clasă. În 1916 Labour-Party se reorganizează, astfel ca să primească și pe intelectuali și pe muncitorii manuali, adesiuni individuale ca și colective. Partidul începe să se gândească la o viitoare guvernare: dar nu e vorba de guvernarea unei singure categorii de cetățeni sau interese; asta e forma cea mai rea de exploatare. Muncitorul e tot atât de incapabil ca și capitalistul, de a veghea la bunurile comune, când totul îl lîmbie să nu se intereseze decât de soarta sa proprie. În contra acestei primejdii nu-i decât o scăpare: a supune capitalul industrial unui control de așa natură ca nici producătorii, nici consumatorii să nu se sacrifice reciproc în râvna exclusivă a avantajului lor imediat.

Democrația parlamentară e o mare școală de civism. Ea cere tot felul de virtuți și înlesnește dezvoltarea lor. Nici o altă cale nu va duce mai bine la stăpânirea de sine și la dobândirea de capacități politice. Scopul principal al moralistilor este și al socialismului: a perfecționa organizarea societății astfel ca fiecare funcțiune să contribuie la asigurarea și repartitia beneficiilor în ansamblul vieții organice; a coordona funcțiunile sociale în așa fel încât colectivitatea să se bucure de o deplină sănătate, la cari să participe toți în mod egal. Nu vor mai fi atunci nici parasiți nici săraci“.

* * *

În legătură cu favorizarea raporturilor culturale franco-române d-l Georges Bienaimé publică, sub titlul: «Învățământul francez în România» câteva date și indemnuri, în *Revue Bleue* (19 Ianuarie 1924). După ce arată că profesorii oficiali francezi din România sunt 28: 4 angajați la Universități; 12 licențiați, 6 bacalaureați și 6 instituitori cu brevet superior pe la școlile secundare și militare, după ce amintește de scumpetea cărții franceze scrie:

Pentrucă Românii — câtăva vreme — nu pot veni în Franța pentru studii, să mergem noi acolo. Le trimitem profesorii dar în număr neldestulător. Comerțanții noștri, industriașii urmează exemplul profesorilor. Niciodată n'au fost mai numeroși în România, ca acum. De ce activitatea culturală n'ar urma aceiași cale fertilă pe care s'a angajat activitatea economică?»

* * *

Cronica literară dela *Revue de deux Mondes*, (1 Februarie 1924), André Beaunier scrie un articol sintetic asupra operilor lui Jules Romains. După ce-l prezintă sub diferitele lui aspecte de om de știință (viziunea extra-retiniană), poet, romancier, teoretician al verșificăției, aspecte subliniate cu amabile rezerve, insistă asupra *unanimismului* doctrină ce aparține lui Romains și care stă în înlocu în operele lirice indivizi prin grupuri. Insistând asupra relativității

oricăror doctrine în materie de artă și recunoscând desăvârșitele creații ale lui Romain, (precum în romanul «La mort de quelqu'un») desprinde din teoria unanimistă ceea ce poate fi pus la contribuție, în materie de roman, în cuvintele:

«Romancierii nu trebuie să trateze diferitele lor personaje ca tot atâtea voințe autonome și care și-ar inventa sau și-ar improviza existența; ei trebuie să plaseze pe fiecare în mediul lui, într-o familie, într-o breaslă, într'un grup. Recomandând romancierului să mențină pe individ într'un mediu sau într'un grup, unanimismul are deplină dreptate. Greșete însă când, își închipue că a inventat preceptul. El formulează un precept pe care l-au urmat de mult bunii romancieri, poeții epici și Homer. El formulează și formulându-l ca pe-o noutate deosebită îi exagerează însemnătatea. Individul oricât ar depinde de un grup, e totuși o realitate, oricât de mică și care nu trebuie nimicită sau desconsiderată sub numele unei entități».

* * *

În *Mercur de France* (15 Ianuarie 1924) d-l Pompiliu Paltânea publică: «*Scrisori Române*». Prezintă cu bogate amănunte activitatea filologică și folkloristică din anii din urmă, a d-lui Ovid Densusianu și câte ceva despre lucrările d-lui Pârvan. Post-scriptum-ul anunță, pentru cronica următoare, o revistă a revistelor și un mic reportaj al vieții intelectuale.

* * *

MEMENTO. *La Nouvelle Revue Française* (1 Ianuarie 1924): André Gide: «Si le grain ne meurt», fragment nou și plin de interes pentru cunoașterea carierei literare a lui Gide după ce publicase *Les Cahiers d'André Walter* (1891). Sunt saloanele literare ale lui Malarmée, Hérédia, Judith Gautier și toți protagoniștii simbolismului. — P. Drieu La Rochelle: «Chronique des spectacles» — Jacques de Lacretelle scrie despre Raymond Radiguet, romancierul dispărut așa de timpuriu.

La Revue de France (15 Ianuarie 1924): Henri Béraud: «Lazare», roman (I) Fernand Vandérem: *Les lettres et la vie*.

Les Marges (15 Decembrie 1923): Henry Charpentier: «Paul Valéry». Jarl Priel: «Le théâtre soviétique». Jean Viollis: «Cronique des romans». Claude Berton: «Le conflit des spectacles». Fernand Divoire: «Strategie Littéraire».

Revue Bleue (19 Ianuarie 1924): Charles Mourreu: «Maurice Barres et la science française». L. Dugas: «La timidité d'Henri Rochefort».

Mercur de France (15 Ianuarie 1924): Alphonse Séché: «De la Dictature». Léon Deffoux: «Le comte de Gobineau», «Don Juan» et «Les Cousins d'Isis». Georges Duhamel: «Deux Hommes» sfârșitul romanului care continuă umila epopee a lui Salavin, erou și al celuialt roman: «Confession de minuit». Henri Béraud: «Théâtre».

Revue de deux mondes (1 Februarie 1924): Gustave Lanson: «La vie morale selon les Essais de Montaigne». Louis Gillet: «Après l'Exposition Claude Monet Le testament de l'impressionisme».

Perpessicius

„Die reue Rundschau“, (S. Fischer-Verlag, Berlin), Anul 35 numărul 1 și 2, Ianuarie, Februarie 1924.

Cine a urmărit evoluția acestei însemnate reviste în ultimi zece ani, cine a observat în paginile ei schimbările stilistice, iar uneori neglijarea valorilor poetice de dragul eseurilor vii și spirituale, va cunoaște și mentalitatea și avântul cel sănătos din Germania de azi, destrămată, altminteri, de atâtea forțe negative și fără de lege. Uneori tendința de muzicalizare a artei, Expressionismul, s'a răzvrătit într'o neliniște aproape otrăvitoare. Dar această spontaneitate, aceste strigăte gălăgioase și nearticulate n'au nimic comun cu ordinea cancelariilor germane. Niciodată cultura germană n'a avut ce căuta acolo. Dimpotrivă. Faptul că Goethe n'a fost numai un spirit uriaș, dar și ministru nu înseamnă numaidecât încă un argument, ce ar putea să susțină contrariul.

Linistea, stilul măsurat, rămâne de cele mai multe ori o utopie pentru autorii acestei reviste ca și pentru întregul popor german. Tot astfel și mentalitatea concretă. Eserile ce se înalță din nivelul intelectual al revistei sunt foarte abstracte, deși sunt scrise de *Villy Haas*, *Richard N. Condenhove-Kalergi*, *Otto Flake*, un bun cunosător al culturii franceze, e încă cel mai pozitiv, cel mai concret în afirmațiile lui, prinse într'o frază, ce și-a meșteșugit încet întreaga ei dialectică după Thomas Mann. (Acum patru ani, Otto Flake ca și cei mai mulți autori germani, care astăzi își târăgănesc impresiile în cuvinte atât de domolite, izbăie pe cetitor cu exclamațiuni colturoase, întărite artistic de moda timpului). Dar vremea trece. Nu i-ar strica spiritului german de azi mai multă ordine, neapărat: nu ordine de cancelarie, ci acea orânduire interioară care totdeauna nu e altceva decât libertate echilibrată.

Richard N. Condenhove-Kalergi a publicat în numărul de Ianuarie al revistei un fel de schemă filozofică, intitulată „Krise der Weltanschauung“. Sunt fără îndoială pagini neobișnuit de puternice, care conțin sute de înjghebări noi de idei, ipoteze și sintetizări pe cât de originale pe atât de riscate. Goethe și Nietzsche sunt pentru Condenhove-Kalergi premergătorii religiei viitorului, ce va înlocui Creștinătatea. Autorul mai exprimă părerea că „Hiperetica“, adică potențarea vieții prin armonie, va înlătura etica noastră de până acum: „Isvoarele valorilor hiperetice se găsesc în necesitățile estetice ale instinctului omenesc“. Pentru a compensa sgomotul acestor afirmațiuni, precum mișcarea neobișnuită din „Cronica europeană“ iscălită de Willy Haas, noul matador al „revistei“, s'a publicat tot aci o „Psihologia Balnearia“ de Hermann Hesse și amintirile din copilărie ale evreului rătăcitor Arthur Holitscher. Această „Psihologia Balnearia“ este totdeauna un fel de exemplificare psihologică din domeniul spiritului german de azi. Însemnările lui Hesse ne aduc aminte de Thomas Mann, adică de acel autor, pe care o imaginație săracă și redusă în mai toate tonalitățile, la dus la perfecțiunea unui stil plin de reflexiuni cuminți. Stilul lui Hesse ne face totdeauna atent asupra influenței lui Marcel Proust asupra scriitorilor germani de azi. Căci această „Psihologia Balnearia“ e, nu ca mentalitate, dar ca intenție, un fel de „recherche du temps perdu“. E o târăgăneală uneori sceptică, alteori romantică, întotdeauna însă altoită cu

cutitul, pentru care germanii n'au decât denumirea «Weisheit», boțezată de Francezi—neapărat, mai diferențat și mai gradat : «sagesse».

În numărul de Februarie, amintirile lui Hesse și ale lui Holitscher sunt iar stâlpii echilibrului liniștit, pe când studiul dramatic «Unterm Karibischen Mond» de Eugene G. O'Neill e neliniștitul aport anglo-saxon. (Se pare că editura S. Fischer, care altădată l'a lansat pe Ibsen, pe Shaw și pe liniștitul danez Herman Bang în Germania, vrea să facă acum din acest american o nouă atracție pentru regisorii din Berlin). Tot aci Rudolf Pairuwitz, cel mai aprig susținător al lui Theodor Däubler, scrie despre Hugo von Hofmannsthal, care a împlinit 50 de ani ; iar Hofmannsthal, vienezul cel mai măsurat și, pe lângă Ștefan George și Rudolf Borchardt, reprezentantul liniștei clasice în literatura germană contemporană, publică, după ani de zile, 2 poezii. Sunt versuri de o muzicalitate fantastică și nelintrecută, sunt pline de soare șovăitor și corespund perfect mentalității poetului, fiind «zart und traurig». Și din aceste poezii nu se desprinde decât expresia tăcerii, căutată de către atâția scriitori germani și găsită de puținii autori, astăzi preferați de toate revistele mai însemnate. (Rudolf Borchardt, Josef Ponten, Wilhelm Scholz sunt decurând autorii favoriți, pe când larma lui Kasimir Edschmidt s'a pierdut în bălciul ultimilor ani, făcând loc numai vocii puternice a lui Alfred Doblin). Pornind din aceeași atmosferă a predilecțiilor pentru tendințe liniștite și epice, Arnold Zweig elevul fidel al lui Thomas Mann, publică un articol despre romancierul Hermann Stehr. Numele lui înseamnă în acest caet polul opus al vioiciinei lui Eugene G. O'Neill, căci Stehr e un suflet profund religios, e scriitorul epic legat numai de conținutul operelor sale, nu de valoarea mai izolată a cuvintelor, e barbar și greoi — în înțelesul cel mai bun al cuvântului, e foarte inegal, dar uneori plin de substanță interioară și e simplu. Și tocmai din cauza aceasta, Germanii își îndreaptă azi privirile, altădată zdrobite de vârtejul senzațiilor mai ușoare, asupra lui.

„Vers und Prosa“, revistă lunară. (Ernst Rowohlt Verlag, Berlin).

Franz Hessel, un prozator german puțin cunoscut, dar totuș destul de esențial în nuvelele publicate în ultimii ani prin coloanele ziarului „Neue Freie Presse“, e decurând redactorul acestei reviste noi, care vrea să fie forumul tinerei generații de poeți din Germania. Revista nu publică traduceri, preferă autorii editurii Rowohlt, dar scoate din întineric câteva nume necunoscute până azi și demne de toată atenția.

Aci poetul austriac R. Billinger, influențat uneori de melodiile ritmice ale lui Franz Werfel, publică două poezii de o plasticitate foarte încheată. Versurile iscalite de G. Britting și G. von Branca sunt destul de manierate și îndepărtate într-o atmosferă artificială. Rudolf Borchardt, numit de unii germani: „un geniu al formei mari, ni se înfățișează iar printr'un, cântec 'al Melusinei, bine conturat, dar altminteri cam sec și rece. Pe o altă pagină a revistei, Alfons Paquet vrea să reînnoiască sufletele baladei germane printr'un fragment, interesant în ce privește conținutul. Cât despre expunerea acțiunii și evocarea organică a atmosferei prin cadența versurilor,

Paquet nu reușește. (Balada cea din urmă scrisă de un german n'a fost nici „Die Landskuechte“ de Münchhausen, nici „Der Sohn der Magd“ de Gustav Falke, ci admirabilul „Archibald Douglas“ al lui Theodor Fontane. De atunci și până azi geniul baladei germane nu s'a înbogățit cu nimic.)

Un nuvelist nou, W. Spencer se impune prin bucata „Lilo“, proză bine clădită și foarte diferențată din punct de vedere ritmic.

Dar revista va arăta mai târziu valorile noului ale generației ce s'a format de abia în ani de după război. Și de aceea își va avea rostul ei între celelalte reviste a căror importanță trece dincolo de granițele Germaniei.

O. W. Cisek

Ungurești

Înțelegem să îndeplinim la această rubrică ceva mai mult decât o simplă înșiruire de recenzii asupra celor câteva publicații periodice maghiare din Ardeal și redactarea unor informații bibliografice.

Ni se pare anume mult mai interesantă de urmărit înfățișarea acelei mentalități culturale caracteristice, care se desprinde din manifestările intelectuale ale acestei majorități minoritare și mult mai lămuritoare linia pe care o desenează acele manifestări — cu nuanțele ei de intelectualism pur ori sugerând și anume mici ascunzișuri politice — decât îngrămădirea materialului ce le cuprinde pe acestea toate.

În aceeași măsură atribuim un interes special tuturor problemelor și fenomenelor social-culturale, economic-culturale ori de ordin tehnic, care se ivesc și se agită în viața intelectuală a maghiarilor din Transilvania, probleme și fenomene care apar într-o anume lumină examinate alături de cele ce trăiesc la noi.

Deacum vom schița la fiecare dată în fruntea acestei rubrici câteva rânduri care să rezume observațiile pe care le vom fi cules astfel.

O problemă de căpetenie care s'a pus îndată după statornicirea României în noile ei hotare, a fost aceea apropiere intelectuală româno-maghiară.

S'a spus o vorbă aci, s'a scris un rând dincolo și un oarecare curent s'a accentuat.

S'au publicat apoi traduceri din românește în ungurește și din limba maghiră în românește.

Problema a început pe urmă a fi cercetată mai în miez și amănunt în felurite articole publicate mai cu seamă în foaia literară și artistică „Tűz“ (ce apărea la Viena și Bratislava,) în „Napkelet“ (Răsărit de soare) revista care trăia încă acum un an la Cluj și în „Gándirea“ tot pe vremea când apărea la Cluj.

S'a jucat Caragiale în ungurește și se va juca în curând „Zamolxe“, misterul dramatic al lui Lucian Blaga.

Acum în toamnă o antologie a poezilor români moderni, alcătuită deși cam fără linie sigură dar având serioase calități în tălmăcire, a apărut în limba maghiară, datorită poetului Fekete.

Tot despre această legătură culturală dintre noi și minorități a fost vorba în primăvara trecută când „Societatea Scriitorilor Români“

a ținut o serie de șezători în principalele centre ale Ardealului și încă la congresul presei minoritare ținut în Iunie trecut la Arad, unde au fost invitați reprezentanții scrisului românesc cu osebărită insistentă.

Am mai putea înșira o sumă de prilejuri și fapte care s'ar părea că laolaltă ar alcătui dovada unor serioși pași făcuți spre o țintă a cărei însemnătate este din toate părțile recunoscută.

Totuși nu e tocmai așa. Suntem încă departe de un drum sigur și bătătorit.

Ceace s'a făcut până acum, rămâne o realizare mult prea fragmentară.

Rezultatele sunt încă firave și îndoelnice cu toată bunăvoința și de multe ori căldura, arătate dintr-o parte și din cealaltă.

În general avem impresia în privința aceasta ca și cum doi trei particulari puțin utopiști în pornirea lor sinceră, s'ar fi apucat să alcătuiască un stat fără să bage de seamă că n'au pământ, n'au hotare, n'au cetățeni, n'au armată, n'au instituții... socotindu-le toate acestea de o însemnătate secundară.

Pricina e foarte exact prinsă în cuvântul înainte pe care îl citim în numărul dintâi al revistei „Cultura”, întemeiată în luna trecută la Cluj.

„Apropierea de până acum între intelectualii din România, aparținând unor rase diferite, s'a datorit mai mult simpatiilor particulare decât unui sistem de legătură serios alcătuit. Rezultatul este că nu ne cunoaște destul reciproc.”

Formularea e limpede și cuprinzătoare. Atâta timp cât această apropiere rămâne în cadrul unui toast la un pahar cu vin, a unei străngeri de mână între scriitorul X și Z despărțindu-se după o convorbire practică și o ceașcă de șvarț, atâta timp cât totul se reduce la inițiativa unor cosinpatizări răslețe ori unor simple acte de politețe, chiar dacă rezultatul ar fi o admirabilă traducere din Ady în românește ori din Eminescu în ungurește, atâta timp cât nu se orânduiește, dintr-o parte și cealaltă o activitate bine sistematizată care să poată da acestei probleme vitalitatea unei preocupări generale, care să creieze astfel curent în masa elementelor culturale, nu înseamnă că drumul e bătut ca să poată fi umblat.

Cultura (No 1 — Ianuarie 1924, anul I)

Sub direcția academicianului și profesorului Sextil Pușcariu, desigur cel mai indicat dintre fânțaii culturii noastre să-și ia sarcina unei asemenea ținte, „Cultura” pornește hotărât la sistematizarea serioasă a legăturii culturale dintre fefuritele conștiințe etnice ce înheagă azi România nouă.

Revista apare în patru limbi. Partea franceză este încredințată d-lui Ives Angici, cea românească d-lui Lucian Blaga, partea maghiară d-lui G. Kristóf iar cea germană d-lui Oskar Netoliczka.

„Cultura” n'are intenția de a consacra talente nici pe acea de a răsturna scara valorilor consacrate.

Partea literară cuprinde traduceri din autorii cari își au locul bine statornicit în literatură.

Numărul acesta aduce cinci poezii din marele liric maghiar Ady Endre în tălmăcirea puternică și fidelă a d-lui Octavian Goga. Sunt cinci bucăți din aceiași familie: cântec al ogorului și sufletului maghiar.

Pasztortüz, ține grupați în jurul ei o sumă de artiști și intelectuali din cei mai talentați.

D-nii Revay Raroly și Franjo Zoltan publică nouă traduceri din Eminescu.

„Melancolia” tălmăcită de d. Franjo e una din cele mai bune din câte am citit în ungurește.

Centrul materialului e încheșat din articole și studii diferite, semnate de specialiștii aproape toți cu autoritatea de mult cunoscută: N. Iorga, D-l Karacsonyi, Netolitzki, Sextil Pușcaiu, Dl Kristoj, Lupaș etc.

Cronica și rezumatele aduc, pe lângă alte comentarii o revistă a revistelor românești scrisă de d. Georgescu — Tistu în franțuzește (care ar putea fi făcută cu totul altfel și mult mai serios; așa cum e, nu există) și una a celor maghiare.

Am dori în general, partea această dela urmă, atât de accentuat interesantă pentru noi, mai bogată. Admirabila alcătuire a centrului ne îngăduie această pretenție.

Înainte de a ne nota marginele noastre asupra publicațiilor maghiare de acum însemnăm cu sinceră părere de rău încetare revistei de artă și literatură:

Napkelet (Răsărit de Soare) care prin atmosfera de nobilă și generoasă pornire spre o activitate intelectuală desbărată cîștigă de orice altă tendință, a fost prima revistă care și-a îndreptat gândul și preocuparea spre o cunoaștere reciprocă.

În paginile ei cititorii maghiari au avut prilejul să cunoască pentru întâia oară literatură românească.

Tineretului intelectual dela „Napkelet” li rămâne cîștea de a fi ridicat un steag generos, care rămâne.

Maghiarii, cari au o alcătuire culturală mai veche și mai solid construită decât noi, ne oferă în publicistica literară puțința de a le vedea limpede spiritul și tendințele. Revista care le oglindește azi mai exact e fără îndoială:

Pastortüz (Foc păstoresc). În Ungaria se practică acea orânduire publicistică germană a „*Rundschau*”-ului. Ardealul și-l avea pe al lui: „*Erdélyi Szemle*”.

„*Pastortüz*” este legătura acestei foste reviste a Ardealului.

Apare sub direcția unuia din prozatorii cari duc linia tradiției: Nyro Iozef.

Până în vara trecută apărea săptămânal sub conducerea poetului Remenyik Sandor și apariții hebdomaderă era mai interesantă decât aceasta lunară.

Principalii colaboratori pe care îi întrunesc paginile lui „*Pasztortüz*” sunt poeți: Remenyik Sandor, Aprily Lajos, Tompa Lasslo, Szombatzi și cei doi prozatori cari reprezintă proza modernă maghiară: Gardonyi și Morincz Szigmond.

„*Pastortüz*” a mai publicat nuvele de Demokos, un prozator cu un loc izolat în literatură maghiară și articole de Balogh.

Aceia cari au ținut în curent cu mișcarea intelectuală din occident pe cititorii lui „*Pasztortüz*” sunt Kuncz (un articol despre Dostoievski care ar putea figura în oricare revistă din apus) și Laczkó Csikjalgi (un mic eseu cam îndrăzneț asupra lui Verhaeren.)

Hirnóc, revistă sub direcția d-lor Jánossy și Trifán, e încă una din principalele publicații maghiare despre care vom avea de vorbit. Nu ne-au sosit încă cele din urmă trei numere pentru ca să putem urmări activitatea ei proaspătă (apare de peste douăzeci de ani și a fost până acum doi ani o revistă catolică în genul celor occidentale).

Un câmp interesant de observații și comentarii ne înfățișează și publicațiile maghiare de valoare periferică.

Găsim adesea aci elemente cari sugerează mentalități și atitudini câteodată mai libere decât acelea pe cari le dau publicațiile de prima linie.

Gyilkos (asasin—ucigător) cu titlul ei indicând o anume pueritate caracteristic maghiară, își spune: foaie satirică de reportaj. Apare la Cluj în formatul „Convorbirilor Literare” care nu e desigur cel mai nimerit postului său.

„Gyilkos” e o foioasă simpatică scrisă fără un talent prea mare dar destul de vioiu, fără personalitate însemnată dar cinstit și cumsecade.

Un articol în capul revistei comentează cu oarecare căldură câteva din situațiile așa de felurite din România întregită ori vreo jalbă curat maghiară.

Pe urmă o serie de reportajii. Găsim, cu prilejul unei scărmaneli prefectoriale câteva coloane spre lauda d-lui Ionel Brătianu, scrise foarte cinstit, cronici rimate, două trei poezii, etc.

Subliniem o metodă excelentă care dovedește că maghiarii cunosc taina de a face ca o foaie să fie citită (chiar dacă e vorba de una periferică): grosul acestei publicații îl alcătuiesc reportajiile de ironii, critici ori jalbe, așezate pe centre ardeleni cu data respectivă în frunte. Așa încât: Timișoara, Nagykaroly, Maramureș, etc., încrușează micile interese ale cititorilor răspândiți cari se întâlnesc în coloanele micului „Gyilkos”.

Erdélyi Elet (Viața ardelenescă) își spune: foie săptămânală politică, socială, artistică și economică... mai lipsește puțin ca să fie: enciclopedică...

Apare în Arad condusă de Geller Ödön. În câteva pagini, pe o hârtie urâtă și tipar prost, un „păle-mele” la voia întâmplării despre toți și toate.

Cum și în ce fel, găsește mijlocul să aibă cititori e o taină. Trece în al XIV-lea an și suntem informați că se vinde foarte bine.

Színház és Társaság (Teatru și societate), apare săptămânal în Cluj.

Fenomen foarte interesant pentru noi: 32 pagini pe o hârtie velină de un prost gust definitiv, alcătuind: fotografii teatrale proaste, două trei comentarii amestecate cu reclame comerciale, actori, actrițe, teatru. Toate acestea se vând, se vând în fiecare Duminică cu 10 (zece) lei un număr.

V. R. Șirianu

La cultura: În volumul III, fascicula 1 din 15 Nov. 1923, Enrico Bevilacqua publică: *La impopolarità dei «Promessi Sposi»*, studiu asupra cunoscutului roman al lui Manzoni. *Promessi Sposi*, e unul din cele mai răspândite romane, tradus în toate limbile culte. «Dar divulgare și popularitate nu sînt de loc sinonime». Deși răspândit prin o sumedenie de ediții, totuși nu e popular că prea puțini sînt acei care înțeleg cu adevărat ceea ce e frumos și superior.

În fascicula 2 din aceeași revistă (15 Dec. 1923) citim studiul lui Mario Recchi, *Il barocco arte della Controriforma*. Carducci a șters din istoria literaturii și artei italiene întregul veac al XVII-lea (*Settecento*). Într-adevăr splendidă artă a Renașterii începu odată cu sfârșitul cîncecentului (veacul XVI) să se scoboare de pe culmile Parnasului. Motivul nu trebuie căutat numai în faptul că au dispărut artiștii de mîna întâia — cum fuseseră în veacurile trecute Leonardo, Raffaello și Michelangelo, — dar și în spiritul acelei epoci cari nu mai eră așa de favorabil dezvoltării artelor. *Catolicismul* prin *Conciliul din Trento* se opunea cu înverșunare Reformei și restrîngea deci libertățile. Odată ce nu mai era libertatea de exprimare a ideilor, a concepțiilor (cazul lui Galileo), literatura, arta și filosofia trebuiau să se desvolte în dauna fondului *exagerând forma*, — de aici secentismul sau barochismul, cunoscut și în Franța sub numele de „prețiozism” iar în Anglia de „eufuism”. Iată așa dar cum *baroccul este arta contra reformei*.

A. Zottoli: „*Risonanze arcadiche e melodramatiche nei versi di Giacomo Leopardi*”. Tot în aceeași fasciculă recensăm și articolul lui Gottoli, cari vrea să demonstreze că Leopardi a fost pătruns așa de mult de literatura veacurilor al XVII-lea și al XVIII-ler, încât în viziunile lui poetice proprii e imposibil să nu găsim unele rsunete ale ușuraticii poezii arcadiene și ale melodramelor metastasiene. În acestea găsisse el acele «fapte eroice și teatrale pe care ardea de dorința să le imite și care aveau înrăurire până și asupra jocurilor lui copilărești»; în acestea găsisse el „acea limbă nobilă pe care voia să o transpună în versurile sale”. Mai târziu când singura mîngăere pentru sufletul cel atât de pesimist nu eră decît amintirile copilăriei, întoideauna i se părea că aude acele ecouri tainice, care-i fermecaseră sufletul lui de copil...

Dar în ipspirațiile lui intime și spontane veneau totuși pe buze vorbe în ritmul poeziei metastasiene: «schemele metrice și retorice ale lui Metostasio sînt și mai evidente tocmai acolo unde lirica sa e și mai originală». Cu Metastasio e și seicento (veacul XVII), settecento (veacul XVIII) și „Arcadia” apoi însuși Petrarca, care a avut asupra lui o înrăurire așa de mare, i s'a impus prin mijlocirea poeziei din veacul XVIII-lea, așa de puternic impregnată de *petrar-chism*. „Sînt vorbe care fără rațiune li vin pe buze, sînt rezonanțe care nu vor să dispară din ureche, chiar cînd și-au pierdut înțelesul lor, sînt scheme și ritmuri după care gîndirea e involuntar dusă să se plece și să fie scîndată”; dar nu așa pretinse imitațiuni și isvoare.

G. Cardaș

MIȘCAREA INTELECTUALĂ

DIN STRĂINĂTATE

Literatură

Hanotaux (Gabriel) *Histoire de la nation française, T. XIII. Histoire des lettres. 2-e volume.* De Ronsard à nos jours, par Fortunat Strowski. Illustrations de G. Ripart et Marcel Vicaire, Paris, Société de l'histoire nationale, Plon — Nourrit, 1923, 615 p. in-4, cu 12 planșe în culori și aproape 250 ilustrații. 48 fr.

În acest elegant volum, ultimul privitor la istoria literaturii franceze și al 6-lea în ordinea marelui publicărilor despre istoria națiunii franceze, Strowski studiază literatura dela Ronsard până la sfârșitul deceniului al oilea din veacul al douăzecelea. El împarte această epocă de trei secole în cinci părți: 1) De la Ronsard la Montaigne; 2) De la Malherbe la Boileau; 3) Epoca perfecțiunii clasice; 4) Secolul al 18-lea; 5) Secolul al 19-lea cari la rândul său să subdivide, ca de altfel și celelalte părți — în perioade, mai mărunte; 1) Consulatul și Imperiul; 2) Originele romantismului, Lamartine, V. Hugo; 3) Romanticismul literar; 4) Romanticismul utopic; 5) Realismul și Parnasianismul; 6) Epoca contemporană. Prin unele priviri noi și personale, mai ales pentru ultima perioadă literară, autorul a fost expus la câteva dezaprobări din partea unor critici și istorici literari francezi.

Pricina a fost că a lăsat în umbră numele unor literați consacrați și în schimb a pus în prea multă evidență, pe alții mai necunoscuți.

André Le Breton, *Le Théâtre romantique*, Paris, Boivin, 1923, 250 p. in 8°, 7 fr.

Partea cea mai nouă și mai interesantă din acest studiu este aceea cari se ocupă cu originea teatrului romantic. Autorul admite o nouă teorie. El spune că izvorul teatrului romantic nu trebuie căutat în romanele lui Walter Scott și nici în piesele lui Shakespeare ci în renașterea spiritului public produs de marea revoluție și de războaiele imperiului și ca atare fondatorii noului teatru se numesc Robespierre și Napoleon.

Paul van Tieghem, *Le Mouvement romantique* (Angleterre, Allemagne, Italie, France) Textes choisis, commentés et annotés. 2-me édition, revue et augmentée, Paris, Vuibert, 1923, 194 p. in 8°, 7 fr.

Această nouă ediție, apare mult mai completă decât aceea pe cari autorul o dăduse în 1912, adăugându-i-se noi documente literare din epoca romantismului, deși planul lucrării păstrează forma primitivă. Recesentul dela „Revue critique d'histoire et de littérature”¹⁾ aduce obiecție istoricului literar că n'a dat o

¹⁾ N. 24 din 15 Decembrie 1923 p. 474.

importantă mai mare grupului german preromantic: „Strum und Drang”; deoarece: Werther primul Faust, dramele din tinerețe a lui Schiller, „Leonora” lui Bürger etc. au fecundat literatura franceză mai mult decât teoriile romanticilor propriu zisi: Tieck, Novalis și Schlegel.

Portal (E.), *L'Arcadia* „Collezione Settecentesca”, Palermo, Sandron 1923; 1 vol in 16° de 184 pp.

Despre veacul al XVIII-lea (settecento) cînd melodiile lui Pergolesi, ale lui Jommelli, Paisiello și menuetele lui Rameau, Lulli și Scarlatti însuflețeau saloanele și teatrele, alături de melodramele lui Metastasio; cînd cîcisbeii (filizonii) pudrați galanți, curtind pe acele doamne nu mai puțin galante și rafinate erau duși de curentul modei, adoptînd tot ceea ce era frantuzesc de unde și numele de *gallo-mania*, — despre acest veac al XVIII-lea s'a vorbit mult în istoria culturală italiană, unii criticându-l; iar alții care au știut să înțeleagă spiritul acelei vremi și pe acei poeți academicieni ai *Arcadie*, au căutat, cum a, făcut și Portal în acest studiu pe care-l recensăm, să scoată în evidență și o parte de *poesie* nu numai istoria.

Arcadia, academie întemeiată spre sfârșitul veacului al XVII-lea sub auspiciile Cristinei de Suedia, a predominat toată prima jumătate a veacului al XVIII-lea: adunând în sinul ei o mulțime de poeți, conferind cam prea ușor titlul de membru chiar unor minuscule poezi uitate cu desăvârșire astăzi. Dacă din acest motiv Baretti a criticat-o foarte aspru în revista sa *Frusta letteraria* (Biciul literar) totuși Cesarotti, Cantu și Carducci n'au uitat că *Arcadia* avea în mijlocul ei și poeți și scriitori de seamă printre care

Metastasio; Algarotti, Alfieri, ca să nu mai cităm și pe înaintașii sau contemporanii: Filicaia, Rolli, Frugoni... Cu toate criticile enciclopediștilor din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, *Arcadia* și-a continuat ședințele ei, — dar cu mai puțin fast — și în veacul următor primind de membrii și scriitori străini ca: Buffon, Goethe, Humboldt Chateaubriand ș. a. Nu mai putea avea din splendoarea începuturilor, deoarece în preajma marelui revoluții o altă concepție de viață se ivi, cu totul pragmatistă, utilitaristă influențată și de enciclopediștii francezi și de curentul așa zis al angomaniei.

Maurice Mignon, *Les Affinités intellectuelles de l'Italie et de la France*, Paris, Hachette, 1923, 288 p. in 16, 12 fr.

Marele epocă ale culturii italiene în Franța: Leonardo Da Vinci; Italianismul Margueritei de Navarre; Jean-Jacques Rousseau și Italia; Cultura dantescă în Franța, Dela Christine de Pisan la Lamennais; Geniul latin și un poet contemporan Giovanni Marradi; și în fine articolul cari a dat titlul acestui volum, iată ce cuprinde importantul studiu de literatură comparată a lui Maurice Mignon.

R. Lothar, *Il figlio di don Giovanni* „Collezione Universale No. 78 — 79”, Milano, Caddeo 1923, 96 pp. L. 4.

V. Focci prezintă publicului italian traducerea piesei însemnatului dramaturg Lothar.

Fausto M. Martini, *La vetreria delle antichità* (Novelle) Milano, Mondadori, 1923, un vol. de 300 pp. in 16 L. 9.

Autorul romanului *Virginità* (Firenze, Bemporand 1921) ne dă în noul său volum o serie de povestiri cu caracter autobiografic.

Longo Sofista. *Dafni e Cloe.* Milano, Casa Ed. „Milano” 1923, 168 pp. L. 5-50.

E traducerea vioaie și plină de farmec a lui A. Caro cu o prefață de Ettore Romagnoli cari studiază originile și dezvoltarea romanului grec dela Ninos și până la Longos.

Alfredo Panzini, *Diario sentimentale.* Milano, Mondadori, 1923, un vol. de 300 pp. 9 L.

Cunoscutul scriitor italian Panzini și-a notat zi cu zi în timpul războiului impresiile sale, pe cari acum ni le prezintă în acest volum.

Silvio Spaventa Filippi, *Alfieri.* Milano „Alpes” 1923, un volum de 224 pp.

Italienii au bunul obicei să revizuiască în todeauna rezultatele studiilor de istorie literară; și noile studii, ținând seamă de cele antecedente, vor să ne dea date cât mai precise și judecăți cât mai apropiate de adevăr despre poezii pe care i-a avut Italia.

Dar a face biografia unui scriitor cari și-a scris o autobiografie și a controla exactitatea datelor pe cari însuși acesta le pomeneste, nu-i în realitate un lucru așa de ușor; ori tocmai acest lucru a voit să facă Spaventa Filippi despre Alfieri. Atât exemplul unui caracter moral, cât și valoarea înaltă a talentului artistic al tragedianului Alfieri, iată cari a fost ținta istoriografului literar în acest studiu.

Dante Alighieri, *La Divina Comédie,* traduite par André Pératé. Paris, Librairie de l'art catholique, [1923], XIII + 750 pp. in-8, cu ilustrațiuni, 30 fr.

Chestiunea traducerilor marilor capodopere literare universale e o problemă literară de mare interes. Se pune discuția cum este mai bine să se facă acele traduceri: în versuri

sau în proză; în limba curentă sau în cea arhaică, mai mult sau mai puțin apropiată de epoca în care s'a scris opera ce se traduce. Littré dăduse o traducere a „Infernului” lui Dante, în franceza din secolul 14 lea. Dar asemenea încercări, desigur, nu se pot adresa decât la un număr restrâns de cititori. Traducerea lui André Pératé deși apelează la un număr considerabil de arhaisme și versurile sunt redată în decasilabul vechilor trubieri francezi, totuși izbutește, cu o rară și deosebită măiestrie, să dea o fericită traducere din Divina Comedie a marelui poet florentin.

Arte

Corrado Ricci. *L'architettura del Cinquecento.* Torino „Itala Ars” 1923, un vol. in-8° de 260 pp.

În comparație cu pictura și sculptura, — arhitectura Renașterii italiene nu-i atât de variată și la înălțimea celor din urmă; totuși simplitatea exterioarei e compensată printr-o mai mare bogăție în interior și aceasta datorită cerințelor pictorilor care erau și arhitecți: Raffaello, Michelangiolo și alți mai mărunți: Guilio Romano, Vasari Ammanati etc.... Monumentele Renașterii italiene prezintă un mare interes pentru cei cari iubesc arta și acestora le e adresată această frumoasă ediție artistică cu 340 de ilustrații, în cari Corrado Ricci și-a pus tot sufletul său de îndrăgostit al artei pentru ca să ne o dea cât mai reușită.

Filologie

G. Millardet, *Linguistique et Dialectologie romanes. Problèmes et méthodes* (Publications

de la Société de langues romanes, t. XXVIII).

Montpellier et Paris, E. Champion, 1923, 520 p. in-8.

Autorul își împarte vastul său volum în trei părți principale, care la rândul lor cuprind câte 5 capitole.

În prima parte se studiază în privire generală, toate metodele întrebuițate de linguiști și dialectologi; în a doua se ataca fonetica; și în fine în cea de a treia: lexicografia, semantica, morfologia și sintaxa. Polemizând cu diferiți romaniști și în special cu școala „geografiei lingvistice” a lui Gilliéron, G. Milardet în elucidarea diferitelor probleme de filologie, ajunge la concluzii înrăznete.

E. Bourciez, *Elements de Linguistique Romaine*, 2e édition revue et complétée. Paris, Klincksieck, 1923, XXIII+722 p. 25 fr.

A doua ediție a lui E. Bourciez, modificată și completată cu noile progrese științifice, formează un important volum de studii lingvistice, necesar pentru ori și ce romanist, cari găsește în ea rezultatele rezumative a tuturor achizițiilor făcute în domeniul filologiei romanice până astăzi.

După o introducere de 32 pagini urmează împărțirea studiului în trei părți principale consacrate: latinei, fazei romanice primitive și în sfârșit ultima parte, grupului limbilor romanice în dezvoltarea istorică.

Georges de Kolovrat, *Étude sur la Vocalisation de la consonne L dans les langues romanes*. Paris, Jouve, 1923, 306 p.

Consoana L este studiată mecanic în fiecare subdiviziune pe cari autorul o dă în mod succesiv limbilor romanice și în special în mod prea minuțios când se referă la limba latină.

Folklor

Gédéon Huet, *Les Contes populaires*, Paris, Flammarion, 1923, 191 p. in-16. 4 fr. 50.

Cunoscutul folklorist Huet mort în 1922, discută în cartea sa, apărută postum, originea poveștilor populare. Această problemă de folklor comparat, atât de mult studiată de vre-o jumătate de secol și explicată în atâtea chipuri — dela teoria indiană a orientalistului Benfey și până la aceea antropologică a englezului Andrew Lang — găsește unele elucidări fericite în studiu acesta. El spune că nu trebuie să vorbim de originea poveștilor în general, ci trebuie să le împărțim în anumite clase: povești mitologice, fabule și povești creștine care se nasc desigur în societățile creștine.

Mitologia clasică, cari a avut unele povești asemănătoare cu cele de mai târziu, trebuie socotită originală și absolut primitivă. Moartea autorului, cari a lăsat cartea fără o tablă analitică și fără un index, este o pierdere pentru știința folklorului de astăzi.

Emmanuel Cosquin, *Études folkloriques. Recherches sur les migrations des contes populaires et leur point de départ*. Paris, Champion, 1922, 635 pp. in-8, 20 fr.

Emmanuel Cosquin, *Les Contes indiennes et l'Occident. Petites monographies folkloriques à propos de contes maures recueillis à Bida par M. Desparmet. Ouvrage posthume*. Paris, Champion, 1922, 623 pp. in-8, 20 fr.

E. Cosquin, mort ca și G. Huet, înainte de a putea încheia în volum, rezultatul cercetărilor sale în domeniul folklorului comparat; studiază într'un șir de articole ce fusese risipite prin diferite reviste de folklor

și istorie literară — mult discutată origină a povestilor populare. — Partizan al teoriei lui Benfey, în alegerea sa dela 1876¹⁾, el ajunge mai târziu, în urma altor cercetări mai serioase, la o teorie proprie, cari îl apropie de școala folkloristică mai nouă.

Istorie

L. Niederle. *Manuel de l'antiquité slave. Tome, I. L'histoire* Paris, Champion, 1923, VIII + 240 p. in-8° (Collection de manuels publiés par l'Institut d'études slaves, I).

Bazat numai pe mărturii valabile, acest nou volum ce se ocupă cu istoria primitivă a Slavilor; și cari este un rezumat clar din marea operă scrisă în limba cehă, aduce un mare serviciu științei.

Existența Slavilor în istorie, nu datează de multă vreme. Grecii vechi nu-i cunoșteau. Ei apar cu ocazia unei campanii ce se face contra Germanilor și Romanilor și mărturia cea mai veche este posteroară începutului erei creștine. Înaintarea, Slavilor se face în trei direcții: spre Sud, spre Vest și spre Est, din care apoi s'au constituit popoarele slave de mai târziu. Acest studiu prezintă un interes deosebit pentru noi Români, de oarece se indică prima atingere pe care am avut-o noi cu Slavii.

Van Muyeden (Evert) *Souvenirs de la Campagne romaine*. Genève, Boissonnas 1923. in 4 de XXIV + 67p. cu 23 planșe.

Pictorul genovez Evert Van Muyden, înainte de a se stabili la Paris, unde a trăit până la sfârșitul vieții sale artistice; călătorise în tinereța lui prin Italia oprindu-se mai ales la Roma.

În acest oraș al artelor, unde ori și ce artist găsește atâtea și atâtea motive de invocație, și-a cules și notat autorul amintirile sale. Volumul este precedat de un portret al artistului și o notiță biografică alcătuită de amicul său Paul Seippel.

Pernot (Maurice) *La Question turque* Paris, Grasset 1923, in-16 de X + 322 p. 6 fr. 75.

Chestiunea turcă a preocupat pe politicienii Europei de un socol și mai bine și nici până acum nu s'a ajuns la o soluțiune satisfăcătoare. Prin ancheta făcută chiar în capitala Musulmanilor autorul, înarmat cu o logică sigură și severă, studiază din nou problema amintită și caută să o elucideze.

Corrado Ricci, *Beatrice Cenci. I. Il parricidio II. Il supplizio* Milano, Treves 1923 pp. VIII + 324, 326. Guerrazzio și Shelley găseau că frumoasa Beatrice Cenci a fost una din victimele tiraniei papale. Corrado Ricci în acest studiu vrea să dovedească însă, că Beatrice Cenci a fost o paricidă și crima ei nu poate fi motivată deși tatăl său fusese acuzat ca vulgar delicvent cari a supus-o la un regim absolut intolerabil și s'a făcut chiar vinovat de incest. Adevărul istoric, iată ce a urmărit Ricci în studiu său.

Dr. Cabanès, *Moeurs intimes du passé. 7e série. Enfances royales (de Charles VI à Louis XIV)*. Paris, Albin Michel, 1923, 447 pp. in 16, cu numeroase gravuri 7 fr. 50. Icoana fidelă a „moravurilor intime ale trecutului”: a copiilor regilor în părțile lor rele mai ales, redată prin diferite episoade penibile din viața lor, din care desprindem aceea a regilor Henric al 4-lea, Ludovic al 13-lea și al 14-lea, iată ce ne prezintă pa-

¹⁾ Contes populaires de la Lorraine.

ginele sincere și obiective ale eruditului istoric.

Dr. Cabanès, *Moeurs intimes du passé* (8-e série) Education de princes (du Grand Dauphin au prince impérial). Paris, Albin Michel, 1923, 359 pp. în 16, cu numeroase gravuri, 7 fr. 50. În acest nou volum urmează în ordinea istorică, descrierea copilăriei lui Ludovic al 15-lea, al 16-lea, și aceea a lui Ludovic al 17-lea cari a fost închis în Templu. Monografia se termină cu pagini posionante despre celebra educatoare M-me de Genlis, eleva lui Rousseau; și cu punerea în evidență a valorii pe cari o are educația fizică.

Arheologie

Marcel Marion, *Dictionnaire des Institutions de la France aux XVII-e et XVIII-e siècles*. Paris, Auguste Picard, 1923, IX + 564 p. în 8°, 35 fr. Analizând importante instituții administrative din provinciile Bretniei, Languedocului și Franche Comtului în timpul vechiului regim, din cele două secole dinaintea de Revoluție, autorul aduce prin prezentarea dicționarului său un real serviciu: juriștilor, economiștilor și istoricilor.

Politică

Albert Roussel, *La Petite Entente, ses origines, son histoire, ses connexions, son avenir*. Paris, Bossard, 1923, XVI + 192 p. în 16, 5 fr. 40.

Rolul preponderant al Micei Antante trebuie să fie stabilirea unui echilibru, impus de strânsa legătură politică și economică dintre, Ceho-Slovaci, Jugo-Slavi, Polonezi și Români în contra unei acțiuni posibile a Ungariei pe de o parte sau a Germaniei și a Rusiei pe de alta.

Autorul merge până acolo, încât propune și o uniune monetară între statele Micei Antante, care au un rol însemnat în Conferința dela Geneva și constituiesc a patra mare putere în echilibrul european.

Invățământ

Giovanni Gentile, *La riforma della scuola*. Bari, Laterza 1924, un vol de 40 pp. Giov. Gentile a rostit în ziua de 15 Noembrie 1923 la Consiliul superior al Ministerului Instrucției Publice, un discurs prin cari a căutat să arate considerațiile pedagogice și sociologice de cari s'a condus în reforma generală a învățământului italian. Gentile nu admite alt învățământ religios, decât cel catolic. Lasă școlii un larg spirit de libertate declarând o autonomă, dar în același timp și răspunzătoare față de acțiunile ei, care ar stânjeni interesele statului.

«Excluderea unui număr oarecare de elevi din școlile publice a fost propunerea foarte clară a reformei noastre»¹⁾ spune G. Gentile cari concepe școala drept adevăratul focar al culturii; iar nu o simplă instituție ce caută să confere cu ușurință diplome tuturor nedestoinicilor.

Louis Favre, *La Réforme générale de l'enseignement*. Paris, Costes 1923, IV + 107 pp. în 16, 5 fr. Scopul învățământului trebuie să fie desăvârșirea omului ca factor social. Aceasta se obține prin cultura generală pe cari trebuie să o dea învățământul, pentru formarea omului social și pe de altă parte și prin cultura specială cari trebuie să desăvârșească pe profesionist.

Bibliograf.

¹⁾ Pag. 24.

VERSURI

- TUDOR ARGHEZI Dia „Agate negre” (pag. 115),
Psalmistul singuratec (119), *Cucuveaua*
 (429), *Pe ploaie* (553).
- F. ADERCA *Don Quichote* (136).
- G. BACOVIA *Fanfară militară* (124), *Dimineața, Vânt*
 (308), *Gol* (505), *Nerol de Toamnă* (587).
- LUCIAN BLAGA *Piatra vorbește* (298).
- DEMOSTENE BOTEZ *Metafizică* (26), „*Gl'*” (735).
- I. BUZDUGAN *Ceahlăul* (154).
- MAIEI ELIAN Din „*Cântări sfioase*” (233).
- HORIA FURTUNA *Lostrîța* (226).
- OTILIA GHIBU *Un răsărit* (620).
- INU LANCE *Vveri vinoovate* (830).
- GEORGE MURNU *Poem erotic* (827).
- ADRIAN MANIU *Ispita* (332), *Întoarcere* (455).
- DIM. NANU *Per fratrem ad patrem* (702).
- ON OJOG *Apus de iarnă* (391).
- PERPESICIUȘ *Jurnal de Port* (49), *La micul Cupidon de*
bronz (271), *Distichuri pentru Ixion*
 (738).
- ION PILLAT *Timpul* (18), *În Cramă* (112), *Noaptea pe*
țărâm (249), *Arhondaricul* (303), *Poetul*
 (613), *Satul meu: Ulija satului, Curtea*
boierească, Parcul, Cârșma, Biserica, Iazul
Morile de vânt, Stupul (740), *Harta*
Pădurea dela Stânca, Hora, Gâștele
Rândunelele, Tăcerea, Luna, Vânătorul
 (831).
- G. ROTICĂ *Rochiile tale* (132), *Cei doi dușmani* (383).
- VLADIMIR STREINU *Suflete bolnave* (75), *Arabescuri inutile pentru*
Monique (170), *Pământ* (266), *Urma*
 (352), *Răspântie* (502).
- VINTILĂ RUSSU ȘIRIANU *Primăvară nouă* (368).
- EUGEN TITEANU *Nocturnă clară* (514).
- I. VINEA *Dintr-o vară* (57), *Țărzie* (242), *Ingerul*
a strigat (320), *Sfânt* (482), *Singurătăți*
 (514).
- V. VOICULESCU *Gânduri de iarnă* (34), *Luminătorul* (110),
Mărgăritarul bolnav (205), *L'am lăsat*
de-a trecut înainte (464), *Durerea* (569).
În vie (701), *Amiază pe munte, Argonaut,*
Despărțire (828).

SCHIȚE, NUVELE, POVESTIRI

- C. ARDELEANU *Himera* (71)
 G. BACOVIA *Șase poeme în proză: Târziu, În Cafea, Van, Intunec, Ninaoare, Moină* (243).
 AL. BĂDĂUȚĂ *Făclă de toamnă* (614)
 G. BRĂESCU *Colonelul Ionescu* (27), *Primul pas* (111),
 O excursiune de plăcere (309).
 N. BUDURESCU *Gorunul* (384).
 I. CĂLUGĂRU *Ucigașul care nu ucide* (456).
 DELACERNA *Baba Anica* (839).
 BUCURA DUMBRĂVĂ *Doina Tăcerii* (193), *Vătaful de zăpezi*
 (545).
 MIHAIL GASPĂR *De la noi, de pe Bârzaod* (506).
 CEZAR PETRESCU *Drumul cu plopi* (894).
 URMUZ *După furtună* (503).

TEATRU

- BARBU DELAVRANCEA *A două constiință* (piesă inedită în 4 acte) —
 fragment — (3).

MEDALIOANE, AMINTIRI, CALATORI

- M. BEZA *Amintire* (304).
 N. M. CONDIESCU *Inscripții pe statua „Nopții” lui Buonarrotti
 din Capela Medici* (202), *Note de drum:
 Străbătând Indiile* (299).
 C. DIAMANDY *Amintiri din viața diplomatică: II. În temnița
 dela Petropavlovsk* (289).
 BUCURA DUMBRĂVĂ *Singurătatea* (801).
 CORA IRINEU *Drumuri de Băjenie* (125).
 CONST. KIRIȚESCU *Bătălia dela Mărășești* (806).
 C. R. *M. Sadoveanu la Academie* (528), *Octa-
 vian Goga la Academie* (519), *Literatura
 d-lui Urmuz* (481).

STUDII, ARTICOLE, DOCUMENTE

- M. BEZA *Romantismul englez, introducere* (227).
 V. BOGREA *Mărturii despre latinitatea noastră la uma-
 niștii italieni* (369).
 DEMOSTENE BOTEZ *„Uliza copilăriei” de Ionel Teodoreanu*
 (227).
 EMANOIL BUCUȚA *Românii dintre Vidin și Timoc: I. Pământul*
 (36), *II. Oamenii* (353, 465, 570), *III.*
 Datinele (703). *Cronica ideilor: O nouă*
 știință (84), *Aplicații la România ale*
 nouei științe: Propaganda (182), *Alte*
 aplicații la România ale nouei științe:
 Propaganda (272).
 Cronica culturală: „Graiul Românesc”
 (782), *Pentru răspândirea cărților* (874),
 Folklor dela Românii ovidineni (774, 865).

- Scrisori vechi, încercări de trecere la unire
a Românilor din Bulgaria: Popa Dragsin
către mitropolia din Blaj (654).
- AL. BUSUIOCEANU *Walt Whitman* (673).
- GH. CARDAȘ *Documente Literare*: Scrisorile lui Duiliu
Zamfirescu către Iacob Negruzzi (207,
321, 484), Scrisorile lui Titu Maiorescu
către Iacob Negruzzi (642, 754, 850).
- OSCAR WALTER CISEC *Theodor Däubler* (621), *Else Lasker Schiiler*
(250).
- I. FILITTI *Partea boerimii în elaborarea Regulamentului*
organic (258, 743).
- N. IORGA *Cum s'a făcut România de azi* (97), *Thomas*
Caslyle (417, 554), *Originele „Micii*
Înfelegeri” (834).
- G. M. IVANOV *Contele Alexei N. Tolstoi* (139), *Maxim*
Gorki (372).
- N. H. LAHOVARY *Către pacea internațională, încercări vechi*
și noi (429), *Câteva considerațiuni asupra*
naturei războaielor (589).
- G. MARMELIUC *O pagină de istorie culturală* (Semicente-
narul „României June”) (50).
- ION MATEIU *Spânzurații Ardealului* (121).
- M. MIHĂILEANU *În ce constă și încotro merge democrația*
(177), *A acțiunea feministă și căutarea pa-*
ternității (267), *Noii senatori de drept și*
votul universal (397), *Egalizarea sexelor*
prin educarea împreună a sexelor (529),
Este practicabilă participarea obligatorie
la beneficii (785).
- VASILE MUNTEANU *Considerațiuni în preajma simbolismului* (392).
- RAMIRO ORTIZ *Carducci și Tinerii* (58).
- CAMIL PETRESCU *Pagini de ciornă* (133).
- DRAGOȘ PROTOPODESCU *O propagandă demascată* (764).
- ION M. SADOVEANU *„Meșterul”, trei acte în versuri de D-l*
Adrian Maniu (165), *Sfântul Francisc*
din Asisi (333).
- FR. ȘIRATO *Realizare absolută* (76), *Cultul formei* (172),
Despre meșteșugul la artist (522).
- VINTILĂ RUSSU-ȘIRIANU *Război pentru „Povestea Omului”* (515).

DIN LITERATURILE STREINE.

- T. ARGEZI *Din Baudelaire: prefață la „Florile de*
otrăvă” (1).
- EM. BUCUȚA *din Okakura kakuzo: Școlile ceaiului* (235).
- AL. BUSUIOCEANU *din W. Witman: Cântecul drumului mare*
(692, 845).
- G. CİFARELLI *din Giosue Carducci: Ninsoare, Tristețe de*
iarnă, Boul, Primăvară clasică, Cântec de
Martie, Poetul (67).
- OSCAR WALTER CISECK *din Else Lasker-Schüler: Tainic în noapte,*
Împăciuirea, Apoi, În ochii tăi, Numai
pe tine, Dragostea, Încet pe tine te visez,

Mama mea, Sfârșitul lumii, O plăcerea mea dureroasă, Cântecul meu, Senna-Hoy (252).

Din Theodor Dăubler: „O peșteră în Atica” Inceputul „Pastoralei”, *Rugi de piatră, Deseori, Rai verde, Amiază, Rugăciune de vară, Seară încântată, Amurg, La semănat* (636).

GALACTION Din epistola sf. Pavel cea către Romani (21).

G. M. IVANOV d-ña Al. N. Tolstoi: *Prea frumoasă doamnă* (143).

I. PILLAT din Jean Moréas: *Stanșe* (163, 170, 176), din Paolo Buzzi: *Cântecul celor închiși* (529).

RECENZII, SPECTACOLE, INSEMNAȚII.

T. ARGHEZI *Originele unui conflict, Studentul și mașina, Numerus clausus* (88), *Revistele mici, o revistă mare: Viața Românească* (97), *O nouă editură: Cultură Națională* (190).

AL. BĂDĂUȚĂ „Ulița copilăriei” de Ionel Teodoreanu (524); „Critice” de Eugen Lovinescu (667); „Istoria literaturii române” de N. Țeaciacu (668), „Caravanele Tăcerii” de I. Valerian (668); *Criza criticei* (671); „Pe drumul Damascului” de Al. Stamatiad (885); „Peste mări și țări”, vol. II de N. M. Condiescu (886); „Cercetări critice” de Ion Sân Giorgiu (887); „Sze-reelmes Kert” de Fekete Tióadar (888).

G. B. „Les Marges” (95); Din Floklorul romanic și cel latin, studiu comparat de Tache Papahagi (894); „Cum s’a despărțit tanti Veronica” de I. Dongorozi și „Hotare și singurătăți” de Al. Lascarov-Moldovanu (895).

EM. B. „Le pays des saules” de Marta Bibesco (277); „Chants roumains” de Elena Dornici (285); „Prințesa Bibița” de Jean Bart (286); „Neagra Șarului” de M. Sadoveanu (286); *Arhiva pentru știința și reforma socială* (287, 543, 891); „Istoria literat. române moderne” de G. Bogdan-Duică (407); *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul sec. al XIX-lea* (409); „Viaggio ai regni di Madona Poesia” de Ramiro Ortiz (410); „Romantismul englez” de M. Beza (538); „Platon în românește” de Cezar Papacostea (661); „Descrierea Moldovei” de Dimitrie Cantemir (trad. de George Pascu) (663); „Castelul Peleş”, de M. Haret (664); „Les stations bal-

- néaires et les eaux minérales de Roumanie* (665); *Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathenwesens* (666); „Pe aripa vremii” de C. Gane (791); „Planul și ghidul orașului București” de maiorul Mihai G. Pântea (792); *Die Türkenherrschaft in Siebenbürgen* (793); „Rumania” (*Peoples of all nations* No. 39) de J. A. Hammerton (794); „Kyra Kyralina” *Pannit Istrati* (795); „The new Rumanian State, Cy. E. M. Souders (797); „Gândirea” An. III No. 5 (799); „Revista de Filosofie” No. (800); „Doctrinile partidelor politice” (882); „Prozatorii spanioli contemporani” de Al. Popescu-Telega (883); „Curs metodic de lucru manual” de Nicolae Saxu și Vasile Nicolaescu (889); „Exquisse d’une conception de vie pour les temps qui viennent” de G. Giurgea (880); „Ideeă Europeană” No. 134 (891); „L’Europe Orientale”, IX - X - XI (893).
- AL. BUSUIOCEANU „Scrisorile unui răzeș” de Cezar Petrescu (91).
- OSCAR W. CISECK „O antalogie mondială” (797).
- CORA IRINEU „Albinele de aur” de Al. Macdonșki (412).
- M. MIHAILEANU „Aristofan și contemporanii lui” de Șt. Bezdechi (280); „Socialismul în agricultură” de Emile Vandervelde (411); „Salariul” de Ch. Gide (670).
- VASILE MUNTEANU „Figuri și Cărți” de Al. Busuioceanu (185); „Patima roșie” la Paris (535).
- ION MARIN SADOVEANU „Scena violențelor lui Scapin” (652).
- V. SANGERU *Nyu* de Osip Dimov la Teatru „Regina Maria” (81); „Stăpâna” de Cath. Teodorian la „Teatrul Național” (404).
- VINTILĂ RUSSU-ȘIRIANU „Criza intelectuală din Germania” (187); „Versuri” de Camil Petrescu (539).
- VLADIMIR STREINU „Revizuire” de H. Streitman (188); „Perle pentru colierul tău” de I. I. Stoican (190); „Și totuși presa trebuie să fie liberă” de M. Mihăileanu (288); „Pedagogia experimentală” după I. Biervliet de I. M. Marinescu (415); „Originea poeziei populare” de P. Cancel (418).

BIBLIOGRAFIE

M. Adamescu. „Bibliografia tuturor scrierilor Domnului Mariu Theodorian Carada”. Tip. „Poporul”, 1923; **V. Alexandri.** „Trei Convoorbiri cu Napoleon III”, publicație întocmită de d. D. Munteanu-Râmnic. Tip. „Românească”, 1923; **T. T. Socoleseu.** „Prin Ardeal”, note de drum. Tip. „Românească” Ploști, 1923; **Radu Pulbere.** „La Moartea unui zeu”. București, 1924; **Onisifor Ghibu.** „Cataclismul Unguresc în Transilvania”. Editura „Ardealul”; **Alexandru Ieșan.** „Organizarea Experienței”, procesele spontane și reflexive. Editura „Glasul Bucovinei”, Cernăuți; **Nicolae Filimon.** „Ciocoti vechi și noi” preț 30 lei, Editura „Cartea Românească”; **Iuliu Vuia.** „Magii sau Colinde pentru Stea” preț 8 lei, idem; **C. Rădulescu-Codin.** „Din trecutul nostru”. Legende tradiții și Amintiri istorice, preț 28 lei, idem; **Al. Cazaban.** „Păcatul Sfintei Sale”, preț 28 lei, idem; **P. Dulfu.** „Ion Săracul” preț 15 lei, idem; **P. Dulfu.** „Odinioară” (Povești), preț 18 lei, idem; **Moș Grigore Sfătosu.** „Verde Impărat și Zmei” (Poveste pentru copii), preț 40 lei, idem; **M. Sadoveanu și D. Pătrășcanu.** „Din Viețile Sfinților” (Spre Emaus, vol. I) preț 35 lei, idem; **I. Slavici.** „Nuvele” (Vol. III), preț 40 lei, idem; **Const. Soltuz.** „Jocuri Școlare” preț 22.50 lei, idem; **Serafim Ionescu.** „Păcatul” Moș Crăciun, (Teatrul popular), preț 10 lei, idem; **Zaharia Bărsan.** „Nuvele” Biblioteca Minerva No. 159, preț 3 lei, idem; **G. T. Niculescu-Varone.** „Note despre artă” Biblioteca Minerva No. 172, preț 6 lei, idem; **C. Ewald.** „Icoane din viața plantelor și animalelor” preț 3 lei, idem; **H. Taine.** „Despre natura operei de artă” trad. M. Sadoveanu, Biblioteca Minerva No. 70, preț 3 lei, idem; **Dr. Od. Apostol.** „Doctorul în Casă”, Cunoștințe folositoare Seria B. No. 26, preț 13 lei, idem; **Profesor B. Severin.** „Cum să ne hrănim”, Cunoștințe folositoare Seria B. No. 27, preț 3 lei, idem; **I. Pasa.** „Planeta Marte”, Cunoștințe folositoare Seria A. No. 15, preț 3 lei, idem; **G. Udrișchi Profesor.** „Calul”, Cunoștințe folositoare Seria B. No. 25, preț 3 lei, idem.

Periodicile „Fundăției Principele Carol”

GANDIREA

revistă literară și artistică cu alese
reproduceri de artă

Redactor: CEZAR PETRESCU

Abonamentul 300 lei anual.

LĂMURĂ

revistă de cultură generală pentru
::: învățători și preoți :::

Redactori: NICHIFOR CRAINIC,
AP. D. CULEA și GH. D. MUGUR

Abonamentul 80 lei anual.

A L B I N A

cea mai bună revistă
pentru popor

Redactor: AP. CULEA

Abonamentul 60 lei lunar

BOLETINUL CAMINELOR CULTURALE

se trimite gratuit membrilor corespondenți ai Fundăției și Căminelor culturale

Conține note și informații cu privire la întreaga activitate a Fundăției

BAZARUL DE RECHIZITA ȘCOLARA ȘI DE BIROU

AL

FUNDAȚIEI CULTURALE PRINCEPELE CAROL

○ ○ ○ ○

SE GASEȘTE ORICE OBIECT DE LA PENIȚA, CREION ȘI
HARTIE, ȘI CĂPT PANĂ LA TOT FELUL DE REGISTRE ȘI
USTENSILE. MARFURILE SE VAND IEFTINE ȘI SE
TRIMITE FĂRĂ TAXA DE TRANSPORT ÎN PACHETE
DE 20 LEI gr. SE ACORDĂ ȘI RABAT. ȘCOALELE ÎN
DEOSEBİ SUNT AJUTATE P. ÎNȚAIA OARĂ CĂ SA-ȘI
PROCURE USOR FĂRĂ BATAIE DE CAP, OSTENEALĂ
ȘI CHELTUELI RECHIZITA ȘCOLARĂ DE CĂRI AU NEVOE.

Numărul 25 lei

FUNDAȚIA CULTURALĂ PRINȚEPELE CAROL
BUCUREȘTI, STRADA Dr. KALINDERU, 10

SCUTITĂ DE
TIMBRU

peia legea publicată în
Mon. Oficial No. 39/922

D. *Stie Blavie*

Str. Eugeni de Savoia 7.

judetul

Jemisoara

oficiul

No.

Tiparul: „Cartea Românească” — 5433.

2 lin